

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา :
ศึกษาการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา

แสงเทียนน้อย คะสา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2564

**PROTECTION OF VICTIMS' RIGHTS IN CRIMINAL CASES:
A STUDY OF INFORMATION ABOUT CRIMINAL PROSECUTIONS**

SANGTIANNOY KASA

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirement

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2021

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียในคดีอาญา: ศึกษาการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา
เสนอโดย นายแสงเทียนน้อย คະสา
สาขาวิชา นิติศาสตร์
หมวดวิชา กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรรภิรมย์ โกมลารชุน

ได้พิจารณาเห็นชอบโดยคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท)

.....กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรรภิรมย์ โกมลารชุน)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.จิรวุฒิ ลิปิพันธ์)

คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ รับรองแล้ว

.....คณบดีคณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย รัตนชื้อสกุล)
วันที่ ๓๑ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา : ศึกษาการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา
ชื่อผู้เขียน	แสงเทียนน้อย คະสา
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กรรภิรมย์ โกมลารุณ
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2563

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา กรณีการแจ้งข้อมูล และความคืบหน้าเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาให้แก่ผู้เสียหายได้รับทราบ โดยศึกษาถึงหลักการ เงื่อนไข และการดำเนินการของไทยและต่างประเทศ เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาให้ครบถ้วนสมบูรณ์และเหมาะสม

จากการศึกษาพบว่า ประเทศไทยมีบทบัญญัติตามกฎหมายที่ให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานในการแจ้งข้อมูล และความคืบหน้าในคดีอาญาให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับทราบไม่เพียงพอและไม่ครอบคลุมเท่าที่ควร ในขณะที่กฎหมายของต่างประเทศนั้นมีการบัญญัติเกี่ยวกับการแจ้งข้อมูลและความคืบหน้าในคดีอาญาให้แก่ผู้เสียหายได้รับทราบไว้อย่างชัดเจน โดยกำหนดหลักการและเงื่อนไขไว้อย่างเหมาะสม จึงส่งผลให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญามีประสิทธิภาพและเหมาะสม แต่กฎหมายไทยมีการบัญญัติถึงเพียงแค่ว่า ให้แจ้งคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีให้แก่ผู้เสียหายได้รับทราบ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 146 ทำให้ไม่ครอบคลุมและไม่เพียงพอในการบังคับใช้เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย นอกจากนี้ยังมี คำสั่งของสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 419/2556 ลงวันที่ 1 กรกฎาคม 2556 เรื่อง การอำนวยความสะดวกธรรมชาติในคดีอาญา การทำสำนวน การสอบสวน และมาตรการควบคุม ตรวจสอบ เร่งรัดการสอบสวนคดีอาญา ที่กำหนดไว้ในบทที่ 2 ว่า ให้พนักงานสอบสวนเจ้าของสำนวนแจ้งความคืบหน้าผลการดำเนินการให้แก่ผู้ร้องทุกข์ได้รับทราบ และระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 84 ได้กำหนด ให้พนักงานอัยการแจ้งคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีที่จะต้องแจ้งให้ผู้ร้องทุกข์ทราบ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 146 แก่พนักงานสอบสวนเพื่อแจ้งให้ผู้ร้องทุกข์ทราบโดยเร็วเท่านั้น และคำสั่งระเบียบเหล่านี้เป็นเพียงการกำหนดให้อำนาจและหน้าที่เฉพาะหน่วยงานเท่านั้น จึงส่งผลให้เกิดความไม่เป็นเอกภาพ และ

ไม่ครอบคลุมถึงทุกๆ หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา นำมาซึ่งการละเลยสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา นอกจากนี้ ยังทำให้ผู้เสียหายในคดีอาญาไม่สามารถรับรู้ได้ว่าตนมีสิทธิประการใด และจะต้องดำเนินการอย่างไรเมื่อตนต้องตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา ตลอดจนส่งผลให้ผู้เสียหายในคดีอาญาขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ด้วยเหตุนี้ จึงสมควรให้มีการบัญญัติ การแจ้งข้อมูลและความคืบหน้าเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาให้แก่ผู้เสียหายในคดีความอาญาได้รับทราบไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยนำหลักเกณฑ์และเงื่อนไขต่างๆ ของต่างประเทศมาใช้ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลที่ควรแจ้งให้ผู้เสียหายในคดีอาญาควรจะได้รับทราบ ตลอดจนระยะเวลาและวิธีการรวมทั้งเงื่อนไขการเกี่ยวกับข้อมูลและความคืบหน้าในคดีอาญา ทั้งนี้ เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และเพื่อให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับการคุ้มครองสิทธิของตนเองอย่างเหมาะสม

Thesis Title	Protection of victims' rights in criminal cases: A study of information about criminal prosecutions
Author	Sangtiannoy Kasa
Thesis Advisor	Asst.Prof.Dr. Kanpirom Komalarajun
Depart	Law
Academic Year	2020

ABSTRACT

The objective of this thesis is to investigate the protection of the rights of victims in criminal cases in case of information and progress on criminal prosecution to the victims. It focuses on exploring the principles, conditions and actions of Thailand and abroad for the sake of protecting the rights of victims in criminal cases completely and appropriately.

According to the study, Thailand has a statutory provision that empowers officers to inform and progress criminal cases to victims in criminal cases is insufficient and not as comprehensive as they should be. While foreign law clearly provides information and progress in criminal cases, properly defined principles and conditions, it results in effective and appropriate protection of the rights of victims in criminal cases. However, Thai law simply allows the order not to prosecute the victims in accordance with the Criminal Procedure Code. 146 makes it not comprehensive and inadequate in its enforcement to protect the rights of victims. Moreover, it has the Order of the National Police No. 419/2556 dated July 1, 2013 on criminal justice, conducting cases, investigations, and control measures, investigating, expediting the criminal investigation set out in Chapter 2 that the inquiry officer shall inform the progress of the proceedings to the complainant, and the Regulation of the Office of the Attorney General on Criminal Prosecution of The Prosecutor' Office B.E. 2547 (2004) Article 84 requires the prosecutor to notify the prosecutor of the order not to file charges that must notify the complainant. According to Article 146 of the Criminal Procedure Code, the inquiry officer shall notify the complainant as soon as possible, and

these orders are only required to provide authority and duties to the authorities, resulting in a unified and non-comprehensive disreputation of all criminal justice agencies, bringing about the neglect of the rights of victims in criminal cases. In addition, it makes it impossible for victims in criminal cases to recognize what rights they have and how they must act when they are subject to criminal charges, as well as result in a lack of involvement in criminal justice.

For this reason, it is desirable to provide information and progress regarding criminal prosecutions to victims in criminal cases in the Criminal Procedure Code by applying foreign principles and conditions. Whether information should be provided to victims in criminal cases should be informed as well as the duration and methodology, as well as the conditions regarding information and progress in criminal cases. This is to ensure that the officer's duties are in accordance with the intent of the law and to ensure that victims in criminal cases are properly protected for their rights.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ถึงกาลสำเร็จลุล่วงได้ เนื่องจากได้รับข้อเสนอแนะและคำแนะนำต่างๆจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กรรภิรมย์ โกมลารชุน พร้อมทั้งแนวทางในการเขียนวิเคราะห์ ข้อมูลตลอดจนแนวทางในการค้นคว้า และกรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ปกป้อง ศรีสนิท ที่กรุณารับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ ดร.จิรวุฒิ ลิปิพันธ์ ที่กรุณารับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ตลอดจนให้แนวทางและข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความถูกต้องและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ บิดา มารดา ที่คอยสนับสนุนและให้กำลังใจเรื่อยมา และขอบคุณมิตรสหายสาขาวิชากฎหมายอาญาที่ให้คำปรึกษาตลอดมา

ในการอันเป็นที่สุดนี้ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่มีความสนใจศึกษาค้นคว้าในเรื่อง การแจ้งข้อมูลและความลับหน้าเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาให้แก่ผู้เสียหายได้รับทราบ หรือนักเรียนนักศึกษาและประชาชนทั่วไปต่อไป

แสงเทียนน้อย คะสา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	3
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	4
1.5 วิธีการดำเนินการศึกษา.....	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
2. สถานการณ์ปัจจุบันและสภาพปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ในคดีอาญาในประเทศไทย.....	5
2.1 ความทั่วไปของผู้เสียหายในคดีอาญา.....	5
2.2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา.....	7
2.3 การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย.....	8
2.4 ปัญหาในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา.....	11
3. แนวคิดในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา.....	13
3.1 พัฒนาการของแนวคิดในการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา.....	13
3.2 ความหมายและบทบาทของผู้เสียหายในคดีอาญา.....	15
3.3 แนวคิดในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา.....	18
3.4 การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.....	36
4. การคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาของต่างประเทศ.....	43
4.1 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี.....	43
4.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	48
4.3 ประเทศอังกฤษ.....	55

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
5. แนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการแจ้งข้อมูลในการดำเนินคดีอาญา.....	60
5.1 ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาที่ผู้เสียหายควรได้รับทราบ.....	60
5.2 ระยะเวลาและวิธีการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา.....	63
5.3 ความจำเป็นในการบัญญัติบทบัญญัติเกี่ยวกับการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.....	65
6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	69
6.1 บทสรุป.....	69
6.2 ข้อเสนอแนะ.....	71
บรรณานุกรม.....	75
ประวัติผู้เขียน.....	81

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของสภาพปัญหา

ปัจจุบันการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้น มีพนักงานอัยการเป็นเจ้าพนักงานที่มีอำนาจในการสั่งคดีและฟ้องคดีต่อศาลและยังเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายในคดีอาญาฟ้องคดีอาญาคด้วยตนเองได้อย่างกว้างขวาง¹ บุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายและผลกระทบจากการกระทำของผู้กระทำความผิดอาญาจึงสมควรได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมและได้รับการช่วยเหลือหรือได้รับการคุ้มครองสิทธิในด้านต่างๆ จากรัฐ โดยความเป็นธรรมอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ผู้เสียหายในคดีอาญาถือว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ต่างไปจากผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งผู้เสียหายในฐานะที่เป็นบุคคลที่เหมาะสมและสมควรในการได้รับการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ กล่าวคือ เป็นประธานแห่งสิทธิในฐานะแห่งความเป็นมนุษย์และเป็นสมาชิกของสังคมที่รัฐตลอดจนหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับการยุติธรรมทางอาญาจะต้องให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิและมีหลักประกันที่ให้อำนาจดำเนินการเช่นนั้นจริงเช่นเดียวกับผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหา หรือจำเลย²

อย่างไรก็ตาม ในอดีตที่ผ่านมาประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาอย่างชัดเจน จึงเกิดการละเลยการช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาหรือผู้ต้องตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม³ การคำนึงถึงผู้เสียหายในคดีอาญานั้นแต่ละประเทศได้มีการเรียกร้องและให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายอย่างจริงจังในปี ค.ศ.1980 เป็นต้นมา โดยประเทศแถบภาคพื้นยุโรปหรือในการประชุมเวทีระหว่างประเทศจะยกเอาเรื่องผู้เสียหายเป็นประเด็นในการอภิปรายและพัฒนาการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

¹ คณิต ฌ นคร, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา : หลักกฎหมายและพื้นฐานการเข้าใจ, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2560), น. 307.

² วีรศักดิ์ แสงสารพันธ์, “ผู้เสียหายในคดีอาญา : การศึกษาสิทธิและการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), น. 2.

³ ประเทือง ธนิยผล, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2549), น. 36.

ต่อจากนั้นองค์การสหประชาชาติโดยมติที่ประชุมได้ประกาศรับรองปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985 (Declaration of Basic Principle of Justice for victims of Crime and Abuse of Power 1985) ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะรองรับหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา รวมทั้งสิทธิต่างๆ ได้แก่ การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมเพื่อให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสม และรวดเร็ว ด้วยการเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การได้รับการชดเชยความเสียหายจากผู้กระทำผิด รวมถึงการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรหรือเจ้าพนักงานของรัฐ ผู้เสียหายต้องได้รับการชดเชยจากรัฐในกรณีที่มีการฝ่าฝืนกฎหมายและสร้างความเสียหายให้เกิดขึ้นแก่ผู้ใดผู้หนึ่ง การให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญาในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการตกเป็น ผู้เสียหายในคดีอาญาและการให้ความช่วยเหลือทางด้านจิตใจ อารมณ์และความรู้สึก การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐหากไม่สามารถได้รับค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำผิดเต็มจำนวน และการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายตามหลักสากลนั้น แบ่งออกเป็น 4 ประการ ได้แก่ สิทธิในการได้รับความคุ้มครองความปลอดภัย สิทธิในการได้รับค่าชดเชยความเสียหายจากรัฐ สิทธิได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสม และสิทธิในการได้รับแจ้งข้อมูลความคืบหน้าในคดี เมื่อพิจารณาตามหลักสากลดังกล่าวข้างต้น และตามปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985 (Declaration of Basic Principle of Justice for victims of Crime and Abuse of Power 1985) แล้วจะเห็นได้ว่า ได้รับรองโดยให้สิทธิต่างๆ ให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยเฉพาะได้รับรองว่าผู้เสียหายจะต้องได้รับทราบถึงสิทธิดังกล่าวของตนด้วย โดยได้กำหนดไว้ในข้อ 6(A)⁴ ดังนั้นผู้เสียหายในคดีอาญาจึงมีสิทธิที่จะได้รับทราบสิทธิต่างๆ ของตนพร้อมด้วยมีสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา และความคืบหน้าของการดำเนินคดี ตลอดจนรวมไปถึงความช่วยเหลืออื่นๆ จากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งสิทธิดังกล่าวถือว่าเป็นก้าวแรกของผู้เสียหายในคดีอาญาอันนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และยังถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายในคดีอาญาที่จะได้รับการคุ้มครอง

⁴ ปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985 (Declaration of Basic Principle of Justice for victims of Crime and Abuse of Power 1985).

ข้อ 6 (A) องค์กรศาลและองค์กรของฝ่ายบริหารมีความรับผิดชอบในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายโดยให้คำแนะนำแก่ผู้เสียหายเพื่อให้ผู้เสียหายทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาตั้งแต่พบพยานหลักฐานที่ ขอบเขตระยะเวลา ความคืบหน้าของการดำเนินคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมร้ายแรง และกรณีที่ผู้เสียหายต้องการทราบข้อมูลเหล่านั้น

ประเทศไทยในฐานะที่เป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติจึงจำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาให้สอดคล้องกับมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ โดยให้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องของไทยได้ให้การรับรองสิทธิและคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับการแจ้งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา ตามที่กฎหมายของไทยยังมีไม่เพียงพอและเหมาะสมที่จะคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา⁵

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันและสภาพปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาแนวคิดในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา
3. เพื่อศึกษาการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาของต่างประเทศ
4. เพื่อศึกษาหาแนวทางแก้ไขและการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับระบบการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาที่ยังมีความขาดตกบกพร่องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยให้ถูกต้องและครบถ้วนสมบูรณ์อย่างเหมาะสม

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

ตามที่ได้กล่าวแล้วว่าระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาของประเทศไทยนั้นไม่ได้ขาดตกบกพร่องพร้อมแต่อย่างใด ถือว่ามีการคุ้มครองผู้ที่ได้รับความเสียหายจากคดีอาญาครบถ้วนตามหลักการทั้ง 4 ประการ เพียงแต่อาจยังมีสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์ที่ยังบกพร่องไป และจำเป็นที่จะต้องทำการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาเพิ่มเติมโดยเร็ว ซึ่งก็คือบทบัญญัติที่เป็นรายละเอียดของแต่ละหลักการที่ยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ จึงทำให้ในปัจจุบันนี้ผู้เสียหายในคดีอาญาไม่ได้รับการคุ้มครองเท่าที่ควร และไม่ได้รับสิทธิที่ควรจะได้รับในฐานะผู้ทรงสิทธิ ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาถึงสิ่งที่ยังบกพร่องในการคุ้มครองสิทธิ และเป็นหลักประกันในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้เสียหายว่าจะได้รับการปฏิบัติต่อตนเช่นนั้นจริง ซึ่งจะทำการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง และจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการควบคุมและแก้ไขปัญหายาอาชญากรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ

⁵ อุทัย อาทิวา, คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 3 เล่ม 2 (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พรินต์, 2558), น.125-127.

คุ้มครองและอำนวยความสะดวกประโยชน์ให้แก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายในคดีอาญา ทั้งนี้โดยนำแนวคิดและหลักการของต่างประเทศมาวิเคราะห์เพื่อใช้แก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป

1.4 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษานี้ มุ่งศึกษาถึงหลักการและแนวคิดของระบบการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรม หรือผู้เสียหายในคดีอาญาตามหลักกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งของประเทศไทย และต่างประเทศ รวมทั้งศึกษาและวิเคราะห์ถึงรายละเอียดของหลักการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาที่ยังขาดตกบกพร่องเมื่อเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีอาญาในฐานะผู้ทรงสิทธิ และจะต้องได้รับการคุ้มครองสิทธิของตนตามรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้เพื่อการประมวลเป็นแนวทางสำหรับการปรับปรุงแก้ไข และการพัฒนากฎหมายของประเทศไทยในเรื่องนี้ต่อไป

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาแบบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับระบบในการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาของไทย และของต่างประเทศ ตลอดจนตำรากฎหมายไทย หนังสือ วารสาร บทความ วิทยานิพนธ์ ข้อมูลจากสื่ออินเทอร์เน็ต และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและนำข้อมูลที่ได้มารวบรวมเพื่อทำการวิเคราะห์ต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงสถานการณ์ปัจจุบัน และสภาพปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในประเทศไทย
2. ทำให้ทราบถึงแนวคิดในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา
3. ทำให้ทราบถึงการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาของต่างประเทศ
4. ทำให้ทราบถึงแนวทางการแก้ไข และการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับระบบการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา ที่ยังมีความขาดตกบกพร่องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยให้ถูกต้อง และครบถ้วนสมบูรณ์อย่างเหมาะสม

บทที่ 2

สถานการณ์ปัจจุบันและสภาพปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิ ของผู้เสียหายในคดีอาญาในประเทศไทย

ในบทที่ 2 นี้ จะเป็นการศึกษาสถานการณ์ปัจจุบัน และสภาพปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา โดยจะได้กล่าวถึงความทั่วไปเกี่ยวกับผู้เสียหายในคดีอาญา เป็นลำดับแรก ต่อจากนั้นจะได้กล่าวถึงสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย และปัญหาในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ปรากฏรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ความทั่วไปเกี่ยวกับผู้เสียหายในคดีอาญา

ในหัวข้อนี้จะได้กล่าวถึงความทั่วไปเกี่ยวกับผู้เสียหายในคดีอาญา โดยมีรายละเอียดปรากฏดังต่อไปนี้

บุคคลผู้ที่ได้รับความเสียหายในคดีอาญา เป็นผู้ที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิด และมีส่วนสำคัญในกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงขั้นตอนสุดท้าย แต่ผู้เสียหายมักไม่ได้รับความสนใจจากฝ่ายต่างๆเท่าที่ควร หรือแม้แต่การยอมรับในสิทธิที่มีอยู่ ที่เรียกว่าสิทธิของผู้เสียหาย ซึ่งการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นลักษณะการมุ่งลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อแก้แค้นทดแทนการกระทำความผิดอาญาที่ละเมิดอำนาจรัฐมากกว่าที่จะมุ่งไปที่ตัวผู้เสียหาย ความสำคัญของผู้เสียหายในคดีอาญาไม่ปรากฏเด่นชัดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จนเมื่อมีการสนใจศึกษาเรื่องเหยื่อวิทยาและจวบจนกระทั่งกระแสแห่งแนวคิดสิทธิมนุษยชนแผ่กระจายไปทั่ว แนวคิดวิธีการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาจึงพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหาหรือจำเลย สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาก็นับว่ามีความสำคัญไม่แพ้กัน กล่าวคือ เป็นผู้มีส่วนสำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่นเดียวกันกับผู้ต้องหา หรือจำเลย เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น โดยเฉพาะความผิดอาญาที่ร้ายแรง (Violent Crimes) ตามประมวลกฎหมายอาญา ผู้เสียหายในคดีอาญาหรือผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการกระทำความผิดมักไม่ได้รับการเหลียวแล และเอาใจใส่จากสังคมและองค์กรต่างๆ

ในกระบวนการยุติธรรมมากเท่าที่ควร อีกทั้งเมื่อบุคคลเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ผู้เสียหายในคดีอาญากลับได้รับการปฏิบัติไม่แตกต่างจากการเป็นเพียงพยานหลักฐานชั้นหนึ่งที่ทำให้การดำเนินคดีอาญาคืบหน้าบรรลุผลเท่านั้น นอกจากนั้นแล้วความเสียหายต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นกับบุคคลที่เป็นผู้บริสุทธิ์ ซึ่งไม่ได้มีความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมกับผู้กระทำความผิด และต้องตกเป็นผู้ที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำผิดอาญาที่เกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย จิตใจ ตลอดจนทรัพย์สิน ซึ่งในบางกรณีนั้นไม่สามารถที่จะเยียวยาให้กลับคืนสู่สภาพเดิมได้ ตลอดจนผลกระทบทางด้านจิตใจที่หวาดกลัวต่ออาชญากรรม (Fear of crime) ภายหลังจากการตกเป็นเหยื่อของผู้กระทำผิด กล่าวคือ ผู้เสียหายในคดีอาญาไม่มีสิทธิตามกฎหมาย (Legal Right) ที่ชัดเจนที่จะเป็นหลักประกันอันจะทำให้เจ้าหน้าที่และองค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้ความช่วยเหลือหากว่าต้องตกอยู่ในฐานะเป็นผู้เสียหายและหรือมีการร้องขอให้ดำเนินการเช่นนั้นจากผู้เสียหายในคดีอาญา

ด้วยเหตุดังกล่าวมาทั้งหมดทั้งมวลนี้ ถือได้ว่าผู้เสียหายมีความเกี่ยวข้องและมีบทบาทสำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในคดีความผิดต่อส่วนตัวผู้เสียหายอยู่ในฐานะผู้เริ่มคดี และเป็นพยานในคดี จึงถือว่าผู้เสียหายไม่ได้เป็นแต่เพียงผู้ที่ได้รับ ความเสียหายจากการกระทำ ความผิดทางอาญาเท่านั้น ยังเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รัฐต้องเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายมีสิทธิต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างเพียงพอให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้ปกป้องผลประโยชน์ของตนได้ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาได้ให้การรับรองผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิที่จะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ความช่วยเหลือที่จำเป็นซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกา สหพันธรัฐเยอรมนี และประเทศอังกฤษ ต่างก็ให้การรับรองสิทธิของผู้เสียหายเช่นนี้ ดังนั้น การรับรองและคุ้มครองสิทธิพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมของผู้เสียหายในคดีอาญา อันได้แก่ สิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับคดีอาญาที่ตนเป็นผู้เสียหาย ซึ่งตามหลักการนั้นของประเทศไทยยังถือว่ามีความบกพร่อง และไม่ครอบคลุมในการให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา เมื่อพิจารณาของต่างประเทศ จึงจำเป็นต้องศึกษาเพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขต่อไป เพื่อให้สอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายตามหลักสากล ที่แบ่งออกได้เป็น 4 ประการ ได้แก่ สิทธิในการได้รับการคุ้มครองความปลอดภัย สิทธิในการได้รับคำชดเชย ความเสียหายจากรัฐ สิทธิได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสม และสิทธิในการได้รับแจ้งข้อมูลความคืบหน้าในคดี

2.2 สิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการยุติธรรมของไทยนั้นแบ่งตามประเภทของกฎหมายออกเป็น 3 ประเภท อันได้แก่ กระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง เป็นกรณีเกิดข้อพิพาทระหว่างประชาชนด้วยตนเอง กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นกระบวนการที่มีผู้กระทำความผิดหลักเกณฑ์กฎหมายอาญา จนเป็นข้อพิพาทระหว่างรัฐกับประชาชน หรือประชาชนด้วยตนเอง และกระบวนการยุติธรรมทางปกครองเป็นกรณีที่มีข้อพิพาทเกิดขึ้นระหว่างหน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่รัฐกับเอกชน หรือหน่วยงานรัฐกับเจ้าหน้าที่รัฐด้วยกัน กระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นหมายถึง การดำเนินการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบังคับใช้กฎหมายอาญา ทั้งนี้เพื่ออำนวยความยุติธรรมในทุกชั้นตอนให้เกิดความยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหาย ในระบบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยทั่วไปมีองค์ประกอบพื้นฐานคือ ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและสังคม¹

สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญานั้นมีหลายประการ ได้แก่

1. สิทธิในการร้องทุกข์ให้มีการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด คือ ผู้เสียหายไปแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ว่ามีผู้กระทำความผิดแล้วทำให้เกิดความเสียหายแต่ผู้เสียหาย โดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ โดยต้องระบุให้ชัดเจนว่าต้องการดำเนินคดีกับผู้ใด ซึ่งมีกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (7) และเพื่อให้เจ้าหน้าที่ได้รับทราบว่ามีกระทำความผิดเกิดขึ้นและประสงค์ให้นำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ²

2. สิทธิที่จะฟ้องคดีอาญาด้วยตนเอง ในการฟ้องคดีอาญานั้นผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีควบคู่ไปกับพนักงานอัยการได้ ซึ่งได้กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ว่า ผู้ที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล คือพนักงานอัยการและผู้เสียหาย ต่างฝ่ายสามารถใช้สิทธิฟ้องคดีเองได้ หากพนักงานอัยการฟ้องคดีไว้แล้ว ผู้เสียหายจะฟ้องจำเลยคนเดียวอีกนั้นก็ได้ จึงทำให้การฟ้องคดีเป็นเอกเทศ อีกฝ่ายไม่สามารถจะยับยั้งการฟ้องคดีของอีกฝ่ายได้

3. สิทธิในการร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการซึ่งมีกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30 ว่าคดีอาญาใดที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาล แล้วผู้เสียหายจะยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ในระยะใดระหว่างพิจารณาก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดีนั้นก็ ได้ โดยผู้เสียหายที่จะร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการนั้นจะต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิติ

¹ พิษญา คณาวุฒิ, “สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557), น.23-24.

² ปรีชชก จีรวิวงศ์, ตารางคุณธรรมกฎหมายวิธีพิจารณาความเรียงมาตราและเจตนารมณ์ของกฎหมาย, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2558), น.8.

นัย โดยผู้เสียหายไม่สามารถที่จะแก้ไขเพิ่มเติมฟ้องของอัยการได้ เพราะถือว่าอาศัยสิทธิตามคำฟ้องของพนักงานอัยการ

4. สิทธิเรียกร้องให้ชดเชยค่าเสียหายทางแพ่ง ได้แก่ การร้องขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินหรือร้องขอค่าสินไหมทดแทน รวมทั้งการที่ผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาคด้วยตนเอง สิทธิเรียกร้องในทางแพ่งนี้เกิดขึ้น ก็เนื่องจากผลของการกระทำความผิดอาญา ซึ่งหมายถึงการทำละเมิดซึ่งมีกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 40

5. สิทธิคัดค้านการปล่อยตัวชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลย การขอปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นเรื่องที่สำคัญต่อผู้เสียหาย เพราะส่วนหนึ่งผู้เสียหายมีฐานะเป็นพยานในคดีรัฐจำเป็นต้องคุ้มครองผู้เสียหาย และผู้เสียหายในฐานะพยาน ผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจไปข่มขู่ผู้เสียหายหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหายจนไม่กล้าดำเนินคดีและไม่กล้าให้การเป็นพยาน จึงจำเป็นจะต้องคุ้มครองผู้เสียหายในการคัดค้านการปล่อยตัวชั่วคราว ซึ่งมีกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108

6. สิทธิในการระงับคดี หลักการสากลของคดีอาญานั้นเป็นหลักที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมและความสงบเรียบร้อยถึงศีลธรรมอันดี ตลอดจนความมั่นคงของประเทศ แต่ระบบการดำเนินคดีอาญาของไทยให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการระงับคดี โดยเฉพาะคดีในความผิดต่อส่วนตัว กฎหมายได้กำหนดสิทธิแก่ผู้เสียหายในการระงับคดีความผิดส่วนตัว ได้แก่ สิทธิถอนคำร้องทุกข์ สิทธิถอนฟ้อง และสิทธิยอมความ

7. สิทธิอุทธรณ์ฎีกาเป็นสิทธิที่ให้คู่ความผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับผลของคำพิพากษาสามารถคัดค้านคำพิพากษาของศาลล่างได้ และถือเป็นหลักการคุ้มครองสิทธิของคู่ความในคดีตามหลักสากลการอุทธรณ์นั้นเป็นการตรวจสอบคำพิพากษาของศาลล่างในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย โดยการขอศาลที่สูงกว่าส่วนการฎีกาเป็นการขอให้ทบทวนในข้อกฎหมายเท่านั้น⁴

2.3 การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย

ผู้เสียหายยังมีสิทธิที่บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญที่กำหนดเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปีพุทธศักราช 2540 โดยได้บัญญัติให้การรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้มากขึ้นกว่ารัฐธรรมนูญในอดีต มีการเปลี่ยนแปลงในเนื้อหาสาระที่ดีขึ้นในหลายๆ ด้าน อาทิเช่น มีการถ่วงดุลอำนาจระหว่างองค์กร มีบทตรวจสอบการ

³ อุทัย อาทิวา, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 5*, น. 291.

⁴ คณิต ฌ นคร, *คู่มือประชาชน : สิทธิของข้าพเจ้าในคดีอาญา*, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2561), น.95.

ใช้อำนาจรัฐ ตลอดจนมีการจัดตั้งองค์กรอิสระเพื่อตรวจสอบการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน⁵ กล่าวคือ ผู้เสียหายในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองตาม (มาตรา 40 (4)) ผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐตาม (มาตรา 40 (5)) สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นสาธารณะที่อยู่ในความครอบครองของหน่วยงานของรัฐยกเว้นการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือเป็นข้อมูลส่วนบุคคล ตาม(มาตรา 56) สิทธิในการมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติราชการที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของตนตาม (มาตรา 58) อีกทั้งยังมีสิทธิที่จะรับรู้ข้อมูลข่าวสารของทางราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน

ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปีพุทธศักราช 2550 ได้กำหนดหลักการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังจะเห็นได้จากมาตรา 40 เป็นการกล่าวถึงกระบวนการยุติธรรมโดยรวม มาตรา 40 (2) ได้กำหนดสิทธิขั้นพื้นฐานในกระบวนการพิจารณาว่าต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานในการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย ได้รับทราบข้อเท็จจริงอย่างพอเพียง ตลอดจนพยานหลักฐานของตน แต่รัฐธรรมนูญ 2560 ในขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพมีการบัญญัติที่แตกต่างไปจากรัฐธรรมนูญ 2540 และรัฐธรรมนูญ 2550 หลายประการ อาทิเช่น การบัญญัติให้มีหมวดหน้าที่ของรัฐ การตัดหลักความผูกพันโดยตรงของอำนาจรัฐที่มีต่อสิทธิและเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 27 ของรัฐธรรมนูญ 2540 และรัฐธรรมนูญ 2550 การตัดมาตราบางมาตราที่บัญญัติเกี่ยวกับ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์⁶ และรัฐธรรมนูญได้วางหลักการทั่วไปในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างมั่นคงและอ้างอิงได้ชัดเจน มิให้มีการใช้อำนาจรัฐมาล่วงล้ำแดนแห่งสิทธิและเสรีภาพของคนไทยที่มีอยู่เป็นหลัก ส่วนการจำกัดหรือล่วงล้ำเข้ามากระทบสิทธิและเสรีภาพของประชาชนต้องเป็นข้อยกเว้นที่มีเหตุผลความจำเป็นเท่านั้น ดังความที่ปรากฏในมาตรา 25 วรรคหนึ่งและวรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช

⁵ อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, สิทธิมนุษยชน, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น.164-165.

⁶ บรรเจิด สิงคะเนติ, “เสรีภาพทั่วไปและข้อจำกัดการใช้เสรีภาพ ตามมาตรา 25 รัฐธรรมนูญ 2560,” ใน วารสาร 60 ปี อุดม รัฐอมฤต ชีวีตและมิตรภาพบนเส้นทางวิชาการ, จัดพิมพ์โดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, น. 214. (24 ตุลาคม 2562).

2560⁷ และในรัฐธรรมนูญ ปีพุทธศักราช 2560 ไม่ได้บัญญัติสิทธิของบุคคลในกระบวนการพิจารณาของศาลโดยตรง แต่ถึงอย่างไรหลักการดังกล่าวก็ถือว่าเป็นหลักการขั้นพื้นฐานแม้จะไม่ได้บัญญัติไว้ก็ตาม

สิทธิในกระบวนการพิจารณาคดีของศาลประกอบด้วยสิทธิที่สำคัญ ได้แก่

1. สิทธิในการคัดค้านตุลาการ
2. สิทธิในการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย
3. สิทธิที่ได้รับแจ้งกำหนดการพิจารณาภายในระยะเวลาที่เหมาะสม สิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการพิสูจน์พยานหลักฐานต่างๆ และสิทธิที่จะได้รับทราบการโต้แย้งของกลุ่มความ
4. สิทธิในการเสนอข้อเท็จจริงและความเห็นต่างๆ
5. สิทธิที่จะได้รับการอธิบายทั้งข้อกฎหมายและข้อเท็จจริง และการพิจารณาจากศาลตามข้อเท็จจริงด้วยการให้เหตุผลของศาล

รวมทั้งสิทธิในกระบวนการพิจารณาในชั้นเจ้าหน้าที่ที่ถือว่ามีความสำคัญกับสิทธิของผู้เสียหาย แต่รัฐธรรมนูญ 2560 ไม่ได้รับรองสิทธิดังกล่าวไว้ แต่สิทธิต่างๆ เหล่านี้ได้กำหนดไว้ในกฎหมายอื่นๆ⁸ ดังนั้นจะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญ 2560 ในขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพมีการบัญญัติที่แตกต่างไปจากจากรัฐธรรมนูญ 2540 และรัฐธรรมนูญ 2550 หลายประการ การตัดหลักความผูกพันโดยตรงของอำนาจรัฐที่มีต่อสิทธิ และเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 27 ของรัฐธรรมนูญ 2540 และรัฐธรรมนูญ 2550 การตัดมาตราบางมาตราที่บัญญัติเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แล้ว ยังมีประเด็นที่สำคัญที่รัฐธรรมนูญ 2560 ได้มีการบัญญัติที่เปลี่ยนแปลงไปจากรัฐธรรมนูญในอดีตคือ เรื่องข้อจำกัดการใช้เสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 25⁹

⁷ อุดม รัฐอมฤต, “หน้าที่ของรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560,” ใน หนังสือรวบรวมบทความทางวิชาการ เนื่องในโอกาสครบ 60 ปี ศาสตราจารย์ ดร. สมคิด เลิศไพฑูรย์, จัดพิมพ์โดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2562), น.188.

⁸ บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักกฎหมายมหาชน หลักนิติธรรม/นิติรัฐ ในฐานะ “เกณฑ์” จำกัดอำนาจรัฐ, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2555), น.98-100.

⁹ บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 11, น. 214.

2.4 ปัญหาในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

จากที่กล่าวมา จึงสามารถสรุปปัญหาในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาได้ ดังนี้

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาที่จะรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาในเรื่องคำสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการตามมาตรา 146 (การแจ้งคำสั่งไม่ฟ้องคดี) คือ เมื่อมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องแล้ว ต้องแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงเหตุผลและพยานหลักฐานที่สั่งไม่ฟ้องนั้น การให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาที่จะรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีจึงจำกัดอยู่เพียงแค่การได้รับทราบคำสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการที่เป็นขั้นตอนในการยุติการดำเนินคดีอาญาของเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้น จึงทำให้เกิดปัญหาที่สำคัญคือ ผู้เสียหายไม่ได้ทราบถึงสิทธิอื่นๆ ของตน ทำให้เสียสิทธิในการมีส่วนร่วมในการดำเนินคดีและการไม่ได้รับทราบความก้าวหน้าของการดำเนินคดีอาญา ทั้งในกระบวนการชั้นก่อนฟ้อง กระบวนการระหว่างพิจารณาคดี และกระบวนการภายหลังการพิจารณาคดี และไม่มีกฎหมายกำหนดให้หน่วยงานใดแจ้งสิทธิแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา นอกจากนี้ผู้เสียหายไม่ทราบสิทธิของตนเองในการเข้าถึงข้อมูลหรือความช่วยเหลือตามกฎหมาย

ในกระบวนการในชั้นก่อนฟ้อง เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นในคดีความผิดอาญาแผ่นดิน เจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจดำเนินการสืบสวนสอบสวนได้ทันที และในคดีความผิดต่อส่วนตัว เจ้าหน้าที่รัฐจะมีอำนาจก็ต่อเมื่อมีการร้องทุกข์จากผู้เสียหาย เพื่อแสวงหาพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดและผู้กระทำความผิด การจับกุมตัวผู้กระทำความผิด ความคืบหน้าในการสอบสวนผู้กระทำความผิด และการขังหรือการปล่อยตัวผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนเป็นข้อมูลที่ผู้เสียหายในคดีอาญาควรจะได้รับทราบ

ในกระบวนการระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งข้อมูลต่าง ๆ ในขณะทำการพิจารณาในชั้นศาลและผู้เสียหายอาจอยู่ในฐานะพยาน โจทก์ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ วันและเวลาดนัดพิจารณาและพิพากษาคดีตลอดจนผลของคำพิพากษาด่วนเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาในชั้นระหว่างพิจารณาคดีที่ผู้เสียหายในคดีอาญาควรจะได้รับทราบ

ในกระบวนการภายหลังการพิจารณาคดี เป็นการดำเนินการเกี่ยวกับความเป็นไปของจำเลยหลังจากมีการพิพากษาคดีที่มีความเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของผู้เสียหาย โดยเฉพาะความปลอดภัยในชีวิตและร่างกาย ผู้เสียหายจึงจำเป็นที่จะได้รับรู้ถึงความเป็นไปของจำเลยหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษา กล่าวคือ ข้อมูลเกี่ยวกับการบังคับโทษ การรอลงอาญา การคุมประพฤติ การปล่อยตัวผู้กระทำความผิดการหลบหนีจากการคุมขังและการประกันตัวผู้กระทำความผิด

ดังนั้น การไม่มีการรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา และบทบัญญัติอันเป็นกฎหมายหลักเกี่ยวกับการแจ้งสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาที่จะรับทราบข้อมูลและความคืบหน้าของการดำเนินคดีอาญาที่ตนเป็นผู้เสียหาย จึงเป็นการทำให้ผู้เสียหายเสียสิทธิอื่นๆ ตามไปด้วย นอกจากนี้จะไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากับเจ้าหน้าที่รัฐแล้ว ยังไม่สามารถที่จะได้รับรู้รับทราบถึงกระบวนการต่างๆ ในการที่จะเรียกร้องเพื่อคุ้มครองสิทธิของตนเองจึงสมควรที่จะต้องทำการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

บทที่ 3

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญาในอดีตที่ผ่านมาขึ้นอยู่กับรูปแบบของการแก้แค้นทดแทน จนกระทั่งมาเปลี่ยนรูปแบบเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และกระบวนการยุติธรรมยุคปัจจุบันนี้ ทำให้บทบาทและสิทธิของผู้ใช้ในคดีอาญาถูกละเลยและลดความสำคัญลง ดังนั้น จึงให้ความสำคัญในการศึกษาถึงพัฒนาการของแนวคิดในการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา ความหมายและบทบาทของผู้เสียหายในคดีอาญา รวมถึงแนวคิดในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา และการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

3.1 พัฒนาการของแนวคิดในการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา

ในสมัยอดีตนั้นมีแนวคิดว่าบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดต่อตน ถือเป็นข้อพิพาทส่วนบุคคลระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหาย ไม่มีแนวคิดที่รัฐจะเข้าไปจัดการข้อพิพาท แนวคิดเช่นนี้จึงเป็นเหตุให้เกิดการแก้แค้นระหว่างคู่พิพาทไม่มีที่สิ้นสุด¹ ในขณะที่ยังไม่มีสถาบันในการตัดสินว่าใครถูกหรือผิด ผู้ที่ได้รับความเสียหายย่อมมีสิทธิได้รับการเยียวยาอย่างใดอย่างหนึ่งแบบตาต่อตาฟันต่อฟัน กล่าวคือ การแก้แค้นทดแทน โดยผู้ได้รับความเสียหายนั้นเป็นผู้กำหนด และตัดสินผู้กระทำละเมิดต่อตนเอง โดยหลัก “ตาต่อตาฟันต่อฟัน” นี้เป็นกฎหมายยุคแรกๆ ที่สามารถไม่ให้เกิดการกระทำผิดซ้ำได้อีก² การแก้แค้นทดแทนเป็นการลงโทษแบบดั้งเดิมในสมัยที่ไม่มีระบบรัฐ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ยอมรับกันได้ โดยที่กฎหมาย Lex Talionis ได้กำหนดให้อาชญากรต้องได้รับโทษเท่ากับความเสียหายที่ก่อให้เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหาย³ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้กระทำผิดได้รับความเจ็บปวดทรมาน การแก้แค้นทดแทนนั้นเป็นมาตรการที่ทำให้ผู้เสียหายพึงพอใจหรือยุติผู้เสียหายพอใจในกรณีของผู้เสียหายถึงแก่ชีวิต ในยุคต้นของวิธีการแก้แค้นผู้กระทำผิดนั้นมีความ

¹ อุทัย อาทิวา, ทฤษฎีอาชญาวิทยากับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ.พรีนติ้ง, 2559), น.38.

² พิษญา คณาวุฒิ, อ้างแล้ว เชนเจอร์รติ 6, น. 28.

³ ปกป้อง ศรีสนิท, กฎหมายอาญาชั้นสูง, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2559), น. 165.

รุนแรงโดยถือหลักว่าบุคคลที่ฝ่าฝืนกฎหมายของสังคม ต้องได้รับการตอบแทนเช่นเดียวกับผู้ที่ถูกละเมิด วิธีการลงโทษที่ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดจึงเป็นการโหดร้ายทารุณ เพื่อตอบสนองความเคียดแค้นหรือชิงชังต่อผู้กระทำความผิด⁴ และกระทั่งสังคมพัฒนาไปสู่ยุคชนเผ่า ชุมชนเป็นรัฐ หลักการแก้แค้นทดแทนดังกล่าวจึงถูกลดทอนความสำคัญลงมาเรื่อยๆ อำนาจและหน้าที่ในการเยียวยากลายเป็นของชนเผ่าหรือรัฐนั้นๆ โดยมีการบัญญัติกฎหมายออกมาใช้บังคับ และให้ความสำคัญในความสงบสุขของสังคมโดยรวมมากขึ้น ตลอดจนให้ความสำคัญกับผู้ก่ออาชญากรรม โดยผู้ที่ได้รับความเสียหายถูกลดความสำคัญลง และเป็นเพียงส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมในฐานะพยานในคดีนั้นๆ กลางศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนประการเดียวไม่อาจจะบรรลุซึ่งจุดมุ่งหมาย และสิทธิของผู้เสียหายยังไม่มีกรกล่าวถึงมากเท่าที่ควรนัก⁵

ในทศวรรษที่ผ่านมา มีการยอมรับสถานภาพด้านกฎหมายและสิทธิของผู้เสียหายในการละเมิดสิทธิมนุษยชน ความผิดทางอาญา และอาชญากรรม ตลอดจนบทบาทของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และแนวปฏิบัติขั้นพื้นฐานว่าด้วยสิทธิในการเยียวยาและการชดเชยของผู้เสียหายจากการละเมิดอย่างรุนแรง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ามีการรับรองกฎหมายหลายฉบับที่กล่าวถึงสิทธิระหว่างกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้เสียหายจากความผิดทางอาญา⁶ และยึดเอาผู้เสียหายจากการกระทำผิดเป็นศูนย์กลาง ในการกำหนดมาตรการที่จะนำไปใช้กับผู้กระทำ ความผิดอย่างเหมาะสม โดยให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม และไม่ถือเอาการลงโทษเป็นสาระสำคัญ อีกทั้งต้องการให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดสามารถกลับคืนสู่สังคม โดยไม่มีความบาดหมางต่อกันอีก ดังเช่น การขอให้ผู้เสียหายหรือบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับที่ได้รับความเสียหายแสดงออกว่าผลของการกระทำผิดทำให้ได้รับความเสียหายหรือความทุกข์ยากหากมีการเยียวยาจะสามารถชดเชยความเสียหายเหล่านั้นไปได้ ซึ่งเป็นวิธีที่ลดความเสียหายที่เกิดขึ้นได้จากการกระทำความผิดทางอาญาและลดความขัดแย้งในสังคมได้⁷

⁴ วีรศักดิ์ แสงสารพันธ์, *อ้าวแล้ว เจริญธรรมที่ 2*, น. 44-45.

⁵ วีรศักดิ์ แสงสารพันธ์, “สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา : การศึกษาวิจัยระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์ดุสิตบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), น. 37-38.

⁶ คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล, “คู่มือการสังเกตการณ์กระบวนการยุติธรรมทางอาญา,” *แนวทางเพื่อการปฏิบัติกร ลำดับที่ 5*, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ, 2554), น.168.

⁷ อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, *ทฤษฎีอาญา*, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556), น. 42.

สำหรับแนวคิดและพัฒนาการในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในทางระหว่างประเทศนั้น องค์การสหประชาชาติโดยมติของที่ประชุมสมัชชาใหญ่ที่ 40/34 ได้ประกาศรับรอง “ปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985” (Declaration of Basic Principle of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, 1985) เพื่อกำหนดเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติต่อเหยื่อผู้เสียหาย ถือเป็นครั้งแรกในระดับสากลที่มีการรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งรวมถึงสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น⁸

3.2 ความหมายและบทบาทของผู้เสียหายในคดีอาญา

ในหัวข้อนี้จะได้กล่าวถึง ความหมายและลักษณะของผู้เสียหาย และบทบาทของผู้เสียหายในคดีอาญา ดังต่อไปนี้

3.2.1 ความหมายและลักษณะของผู้เสียหาย

ผู้เสียหาย คือ ผู้ที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทน ได้คงบัญญัติไว้ในมาตรา 4, 5 และ 6 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁹ การที่จะเป็นผู้เสียหายนั้นจะต้องเป็นบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญา และการพิจารณาว่าผู้ใดเป็นผู้เสียหายจากการกระทำความผิดอาญาต้องพิจารณาขณะที่ความผิดเกิดขึ้น ทั้งสิทธิของการเป็นผู้เสียหายเป็นสิทธิเฉพาะตัวไม่อาจโอนไปยังบุคคลอื่นได้ (ฎีกาที่ 8782/2558) กล่าวคือ สิทธิของความเป็นผู้เสียหายเป็นสิทธิเฉพาะตัวไม่อาจโอนไปยังบุคคลอื่นได้ เช่นเดียวกับกรณีที่ความผิดอาญาเกิดขึ้นในขณะที่เจ้ามรดกมีชีวิตอยู่ต้องถือว่าเจ้ามรดกเป็นผู้เสียหาย สิทธิของความเป็นผู้เสียหายไม่ตกทอดไปยังทายาท¹⁰ แต่ยังคงมีความผิดบางประเภทซึ่งเป็นการผิดที่ปราศจากผู้เสียหายไม่ว่าจะมีผู้ได้รับความเสียหาย อาทิเช่น การเสพยาเสพติดที่ให้ผลร้ายแก่ตัวผู้เสพเอง และยังคงมีความผิดที่เรียกว่า “ความผิดต่อรัฐ” เป็นความผิดที่ถือว่ารัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย บุคคลอื่นทั่วไปไม่ถือว่าเป็นผู้เสียหาย อาทิเช่น ความผิดเกี่ยวกับอาวุธปืนประชาชนหรือเอกชนจึงไม่สามารถที่จะร้องทุกข์ฟ้องคดี หรืออยู่ในฐานะของผู้เสียหายได้¹¹ ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมอาจเกิดจากการกระทำของตนเอง อาทิเช่น โสเภณี อันเนื่องมาจาก

⁸ วีรศักดิ์ แสงสารพันธ์, *อ่าวแล้ว เชิงอรรถที่ 19*, น. 51-52.

⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2(4)

¹⁰ กฤษฎา โพธิสาขา, *Update ข้อกฎหมายวิอาญาจากฎีกาใหม่*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เดือนตุลา, 2561), น.1.

¹¹ อุทัย อาทิเวช, *อ่าวแล้ว เชิงอรรถที่ 5*, น.39-40.

ปัญหาความยากจนขาดคนดูแลหรือปัญหาต่างๆด้านครอบครัว ก็ถือว่าเป็นผู้เสียหายจากการกระทำของตนเอง¹² หลักเกณฑ์เรื่องผู้เสียหายโดยนิตินัย ซึ่งหลักเกณฑ์นี้ไม่ได้มีกฎหมายบัญญัติไว้ แต่ศาลฎีกาได้วางหลักเกณฑ์ในการพิจารณาความเป็นผู้เสียหายโดยหลักทั่วไปที่ว่า ผู้ที่มาขอพึ่งบารมีแห่งความยุติธรรมต้องมาด้วยมืออันบริสุทธิ์ ซึ่งศาลฎีกาได้วางบรรทัดฐานเอาไว้ว่า การที่จะเป็น ผู้เสียหายทางคดีอาญาโดยนิตินัยนั้นจะต้องเป็นบุคคลที่ไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด หรือไม่เป็น ผู้ยินยอมให้มีการกระทำความผิดตลอดจนเป็นผู้ก่อหรือมีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิด¹³

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พุทธศักราช 2544 ให้คำนิยามคำว่าผู้เสียหายในมาตรา 3 ว่า “ผู้เสียหาย” คือ บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือร่างกายหรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น¹⁴ จะเห็นได้ว่าผู้เสียหายตามพระราชบัญญัตินี้มีความแตกต่างกับความเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพียงแต่มีการระบุเฉพาะเจาะจงว่าความเสียหายที่ผู้เสียหายจะได้รับ และสิทธิต่างๆ ตามกฎหมายฉบับนี้มีแต่เฉพาะในกรณีถึงแก่ความตายหรือได้รับความเสียหายต่อร่างกายหรือจิตใจ และความเสียหายเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากการกระทำความผิดทางอาญาของตน

อนึ่ง บทบัญญัติของความผิดอาญาแต่ละฐานนั้นมีสิ่งทีกฎหมายประสงค์ที่จะคุ้มครองที่แฝงอยู่ในบทบัญญัติความผิดอาญาอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่เป็นวัตถุหรือบุคคลหรือมีรูปร่างใดๆ แต่เป็นสภาพที่กฎหมายต้องการประกันจากการล่วงละเมิด สิ่งทีกฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง

ในทางเยอรมันเรียกว่า Rechtsgut หรือคุณธรรมทางกฎหมาย คุณธรรมทางกฎหมายมีทั้งที่เป็นส่วนเอกชน และคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวม ผู้ใดจะเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาขึ้นอยู่กับบุคคลนั้นเป็นเจ้าของคุณธรรมทางกฎหมายหรือไม่ คุณธรรมทางกฎหมายเป็นอีกส่วนหนึ่งต่างจากกรรมของการกระทำ ดังเช่นตัวอย่างดังต่อไปนี้ ในบทบัญญัติความผิดอาญาฐานฆ่าผู้อื่น ผู้ถูกฆ่าเป็นกรรมของการกระทำ แต่คุณธรรมทางกฎหมายคือชีวิตมนุษย์ บทบัญญัติความผิดอาญาฐานทำร้ายร่างกาย ผู้ถูกทำร้ายเป็นกรรมของการกระทำ แต่คุณธรรมทางกฎหมายคือความปลอดภัยของร่างกาย บทบัญญัติความผิดอาญาฐานทำให้เสียทรัพย์ ตัวทรัพย์เป็น

¹² อัจฉริยา ชุตินันท์, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2557), น.59.

¹³ อุทัย อาทิวา, คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 1 เล่ม 2 (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ.พรินติ้ง, 2554), น. 42.

¹⁴ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 3.

กรรมของการกระทำ แต่คุณธรรมทางกฎหมายคือกรรมสิทธิ์ หรือบัพัญญูตีความผิดอาญาฐานลักทรัพย์ ตัวทรัพย์เป็นกรรมของการกระทำ แต่คุณธรรมทางกฎหมาย คือ กรรมสิทธิ์และการครอบครอง ดังนั้น จะเห็นได้ว่า แม้คุณธรรมทางกฎหมายจะเป็นอีกส่วนหนึ่งจากกรรมของการกระทำก็ตาม แต่คุณธรรมทางกฎหมายบางประการกับกรรมของการกระทำมีความเกี่ยวพันกันอยู่¹⁵ หลักเกณฑ์การเป็นผู้เสียหายที่ถือว่าเป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปคือ

ผู้เสียหายหรือที่เรียกว่าเหยื่ออาชญากรรมตามหลักอาชญาวิทยาแบ่งออกเป็น 7 ประเภท โดยพิจารณาจากความรับผิดชอบ ได้แก่¹⁶

1. ผู้เสียหายที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิด หรืออาชญากรไม่ว่าในทางใดๆ เป็นเพียงแต่ผู้ได้รับความเสียหายเท่านั้น
 2. ผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่อโดยการกระทำของตนเอง ซึ่งจะได้รับผิดชอบต่อการกระทำ ความผิดของตนเองหรือเรียกว่าการกระทำที่ปราศจากผู้เสียหาย
 3. ผู้เสียหายที่เป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายหรือการละเมิดกฎหมายจากการกระตุ้น โดยการปลุกใจหรือยุยงส่งเสริม หรือกระทำการบางอย่างที่เป็นการขัดใจผู้กระทำความผิด การกระทำดังกล่าวอาจส่งเสริมให้มีการกระทำความผิดหรืออาชญากรรมเกิดขึ้นได้
 4. ผู้เสียหายที่จงใจให้เกิดการกระทำความผิดต่อกฎหมายที่มีพฤติกรรมไม่มีความตั้งใจที่จะให้เกิดการกระทำความผิดแก่ตน เช่น การเดินในที่เปลี่ยวอาจมีการกระทำความผิดทางเพศได้ เป็นต้น
 5. ผู้เสียหายประเภทที่มีความอ่อนแอทางร่างกาย และจิตใจเป็นผลให้ผู้กระทำความผิดคิดที่จะทำละเมิดต่อเขา ถือว่าเป็นบุคคลที่ง่ายแก่การตกเป็นผู้เสียหาย
 6. ผู้ที่มีความอ่อนแอทางสังคม เป็นผู้ที่มีความเหลื่อล้ำไม่เท่าเทียมกับบุคคลอื่นในสังคม อาทิเช่น พวกชนกลุ่มน้อย ผู้ที่อพยพเข้ามาอยู่ในถิ่นใหม่ มักจะอยู่ในฐานะการถูกเอาเปรียบจากผู้อื่น
 7. ผู้ที่ตกเป็นผู้เสียหายในทางการเมืองเนื่องจากเป็นปรปักษ์ในทางการเมือง โดยอาศัยกฎหมายต่างๆเป็นเครื่องมือในการกล่าวหา หรือถูกกลั่นแกล้งต่างๆในทางการเมือง
- ดังนั้น ผู้เสียหายในคดีอาญาจึงถือว่าเป็นบุคคลที่ได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำความผิดอาญา หรือบุคคลอื่นที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดนั้นด้วย และเป็นผู้ที่

¹⁵ คณิต ฒ นคร, วิชาอาญาวิพากษ์, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2552), น. 46-47.

¹⁶ อัจฉริยา ชูตินันท์, อ่าวแล้ว เชิงอรรถที่ 26, น. 59-60.

มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย แต่ทั้งนี้ ผู้เสียหายจะต้องไม่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด หรือต้องไม่เป็นผู้ยินยอมให้มีการกระทำความผิด¹⁷

3.2.2 บทบาทของผู้เสียหายในคดีอาญา

ผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นผู้ที่ได้รับผลจากการกระทำความผิดทางอาญาต่อตนเองจนได้รับความเสียหายทางร่างกาย จิตใจ หรือทรัพย์สิน จึงมีสิทธิที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดตามกฎหมาย เป็นผู้ที่มีบทบาทในการดำเนินคดีอาญาในฐานะเป็นผู้มีสิทธิ และถือเป็นประธานในคดีอาญา

1. มีบทบาทในฐานะเป็นผู้มีสิทธิในการดำเนินคดีอาญา ผู้เสียหายในคดีอาญานั้นสามารถดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดได้ ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้ผู้เสียหายสามารถดำเนินคดีอาญาได้ อาทิเช่น การร้องทุกข์ การเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา หรือเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ การถอนฟ้อง หรือการขอความในคดีความผิดต่อส่วนตัว รวมทั้งให้ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายให้มีสิทธิจัดการแทนผู้เสียหายในขั้นตอนกระบวนการต่างๆ

2. บทบาทในฐานะพยานในคดี ผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นผู้ที่ได้รับผลจากการกระทำความผิดอาญาโดยตรงและเป็นผู้อยู่ในเหตุการณ์นั้น จึงสามารถรับรู้และบอกเล่าเหตุการณ์ได้อย่างถูกต้องและชัดเจน ผู้เสียหายจึงเป็นพยานสำคัญในฐานะพยานบุคคลที่จะใช้ในการพิสูจน์การกระทำผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งถือว่าเป็นจุดสำคัญในการจะพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของจำเลยเพื่อเป็นการสนับสนุนข้อกล่าวหา และทำให้เห็นว่ามีกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นจริง โดยการที่จำเลยเป็นบุคคลกระทำความผิดนั้น¹⁸

3.3 แนวคิดในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญาในอดีตที่เริ่มต้นพัฒนาจากรูปแบบของการแก้แค้นทดแทนโดยเอกชนด้วยกันเองมาเป็นรูปแบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสมัยใหม่ทำให้สิทธิและบทบาทของผู้เสียหายในคดีอาญาหรือผู้เสียหายถูกละเลยและลดความสำคัญลง ดังนั้น เพื่อประโยชน์ในการศึกษาเรื่องนี้รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพัฒนาการของแนวคิดดังกล่าวที่เกิดขึ้นจนกระทั่งเกิดการบูรณาการเป็นแนวคิดใหม่ในการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

¹⁷ อัจฉริยา ชุตินันท์, *เพิ่งอ้าง*, น. 59-60.

¹⁸ สุพรีตตรา ยุธชาติ, “ผู้เสียหายกับการมีส่วนร่วมในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2552), น.44.

3.3.1 ความหมายและความสำคัญของสิทธิ

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ และส่งผลให้เกิดความพยายามในการปฏิรูปกฎหมายและระบบงานยุติธรรมทางอาญาของประเทศต่างๆ เพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตลอดมา แต่ปัญหาการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญายังคงมีอยู่ ถึงแม้ว่าจะมีการยอมรับกันทั่วไปว่า ผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นผู้ทรงสิทธิและมีศักดิ์ศรีในฐานะเป็นมนุษย์ ตามหลักการสิทธิมนุษยชนสากลตามแนวคิดเสรีนิยมและสมควรได้รับการคุ้มครองสิทธิ ซึ่งสิทธิเป็นแนวคิดพื้นฐานทางกฎหมายที่มีการกล่าวถึงและมีกฎหมายบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิอยู่ทั่วไป โดยไม่มีการกำหนดความหมายของสิทธิไว้เป็นการเฉพาะ และจากการที่มีการใช้คำว่า “สิทธิ” อย่างหลากหลายในทางกฎหมายจึงมีการให้ความหมายของสิทธิแตกต่างกันไป สิทธิจึงเป็นความจริงที่ถูกต้อง ความชอบธรรมทางด้านศีลธรรม ความมีเหตุผลที่เป็นธรรม ความถูกต้องที่ต้องทำ ดังนั้น เวลาที่มีการกล่าวว่า ผู้ใดมีสิทธิในการกระทำการอันใดหรือไม่ จึงอาจหมายความว่า

(1) ในทางศีลธรรม หรือปทัสสถานของสังคม การกระทำเช่นนั้น เป็นการกระทำที่ชอบด้วยหลักการในเรื่องศีลธรรมหรือปทัสสถานของสังคมนั้นๆ หรือ เป็นสิ่งที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรมอันดีสมควรที่ต้องทำ หรือ

(2) การกระทำในกรณีนั้น เป็นการกระทำที่ถูกต้องที่ “กฎหมาย” ให้อำนาจกระทำได้ โดยไม่เป็นการผิดกฎหมาย หรือ เป็นการถูกต้องชอบธรรมในทางกฎหมายบ้านเมือง ทั้งนี้เพราะว่าเป็นสิ่งที่กฎหมายได้บัญญัติไว้หรือได้รับรองเอาไว้¹⁹

สิทธิ หมายถึง อำนาจที่กฎหมายรับรอง หรือคุ้มครองให้แก่บุคคลใดในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง และก่อให้เกิดหน้าที่ต่อบุคคลอื่นด้วย ส่วน “เสรีภาพ” หมายถึง อำนาจอิสระของบุคคลที่จะกระทำการใดหรือไม่กระทำการใดอันเป็นอำนาจที่มีอยู่เหนือตนเอง²⁰ หรือในบริบททั่วไป หมายถึง อำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตน โดยกฎหมายที่รับรองสิทธิแก่บุคคลนั้นอาจจะเป็นกฎหมายเอกชนหรือกฎหมายมหาชนก็ได้²¹

¹⁹ วีรศักดิ์ แสงสารพันธ์, *อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 19*, น. 55.

²⁰ บรรเจิด สิงคะเนติ, “หลักสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย : แนวความคิดและภาคปฏิบัติ,” *วารสารจุลนิติ*, น.28 (มกราคม- กุมภาพันธ์ 2554).

²¹ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, บทสัมภาษณ์ความเห็นทางวิชาการ “หลักสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย : แนวความคิดและภาคปฏิบัติ,” *วารสารจุลนิติ*, น.44 (มกราคม- กุมภาพันธ์ 2554).

สำหรับประเภทของสิทธิและเสรีภาพนั้นสามารถจำแนกได้ดังนี้

1. สิทธิและเสรีภาพจำแนกตามเนื้อหา โดยอาศัยการพิจารณาวัตถุประสงค์แห่งสิทธิและเสรีภาพ อาจจำแนกสิทธิและเสรีภาพ ตามรัฐธรรมนูญออกเป็น 6 ประเภท คือ สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล สิทธิและเสรีภาพในทางความคิดและการแสดงออก สิทธิและเสรีภาพในทางเศรษฐกิจและสังคม สิทธิและเสรีภาพในการรวมกลุ่ม สิทธิและเสรีภาพในทางการเมือง และสิทธิและเสรีภาพในการที่จะได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน

2. สิทธิและเสรีภาพจำแนกตามการเกิด โดยการพิจารณาจากการเกิดของสิทธิ และเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญรับรองแล้ว สามารถแยกออกได้ 2 ประเภท คือ สิทธิและเสรีภาพที่ถือกันว่าติดตัวมนุษย์ทุกคนมาแต่กำเนิด ตามปรัชญาเชิงอุดมคติของสำนักกฎหมายธรรมชาติที่เรียกว่า “สิทธิมนุษยชน” และ “สิทธิของพลเมือง”

3. สิทธิและเสรีภาพจำแนกตามอาการที่ใช้ สามารถแยกได้ 2 ประเภท คือ สิทธิและเสรีภาพในทางความคิด และสิทธิและเสรีภาพในการกระทำ²²

ดังนั้น แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนมีความสัมพันธ์ในการอ้างถึงสิทธิ เสรีภาพ โดยการอ้างสิทธิเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับความเป็นบุคคล ซึ่งจำแนกสิทธิออกเป็น 2 ทาง คือ ทางลบและทางบวก สิทธิทางลบคือ การจะไม่ถูกละเมิดจากบุคคลอื่น และสิทธิในทางบวกคือ การจะให้ได้บางสิ่งหรือการช่วยเหลือผู้อื่น²³ อนึ่ง สิทธิและเสรีภาพหรือที่เยอรมันเรียกว่า สิทธิขั้นพื้นฐานอาจมีความหมายคือ สิทธิขั้นพื้นฐานเป็นสิทธิที่อยู่กับปัจเจกบุคคลก่อนที่จะมีรัฐเกิดขึ้นและเป็นสิทธิผูกพันต่อรัฐ การที่จะมีการจำกัดสิทธิพื้นฐานจึงจำเป็นต้องหาเหตุผลจากสิทธิพื้นฐานเหล่านี้ และปัจเจกบุคคลได้รับสิทธิก็เพราะว่าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐเมื่อไม่มีรัฐสิทธิเหล่านั้นไม่สามารถมีอยู่ได้เพราะบุคคลได้รับสิทธิไปจากรัฐทั้งสิ้น และสิทธิยังก่อให้เกิดหน้าที่เพราะบุคคลที่มีสิทธิย่อมก่อให้เกิดบุคคลหนึ่งหรือหลายคนต้องมีหน้าที่ปฏิบัติไปตามสิทธินั้นและก่อให้เกิดภารกิจในสิทธิ โดยสามารถให้อำนาจเรียกร้องไม่ให้มีการแทรกแซงจากอำนาจมหาชน เพื่อให้เป็นหลักประกันต่อสิทธินั้นๆ ของบุคคลหรือให้เกิดการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมเสมอภาคกัน โดยเรียกร้องต่อรัฐให้ปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติในสาระสำคัญที่มีข้อเท็จจริงเช่นเดียวกัน ตลอดจนเรียกร้องให้รัฐกระทำการใดๆ ก็ตามเพื่อคุ้มครอง

²² อุดม รัฐอมฤต และคณะ, การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตาม มาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด นานาสิ่งพิมพ์, 2544), น. 88-89.

²³ สุภมาส พยัควิเชียร, “การช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544” หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 11 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, น. 7 (2551).

สิทธิของตน ทั้งเป็นหลักประกันในการปกป้องคุ้มครองสิทธิของตนในทางนิติบัญญัติ และเป็นเงื่อนไขในทางศาลเพื่อจะให้สิทธิเหล่านั้นสามารถปฏิบัติได้ตามความเป็นจริง²⁴ เมื่อมีการกระทำ ความผิดอาญาเกิดขึ้น ผู้เสียหายในคดีอาญามักจะเป็นบุคคลที่ได้รับความเจ็บปวดจากการถูกทำร้าย ดังนั้น ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยส่วนใหญ่แล้วเมื่อได้รับการถูกกระทำ มักจะเป็นความเสียหายต่อ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน อันเป็นการละเมิดต่อสิทธิขั้นพื้นฐานตามกฎหมาย²⁵

หลักประกันสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่อในคดีอาญาจึงมีการรับรองไว้โดยรัฐธรรมนูญ จึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับคดีอาญา

1. เป็นสิทธิที่ก่อให้เกิดหน้าที่ต่อผู้ที่ผูกพันต่อสิทธิดังกล่าว หรือทำให้สิทธิตามรัฐธรรมนูญมีสถานะเป็นสิทธิเรียกร้อง

2. เมื่อสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญ เป็นสิทธิที่ผูกพันโดยตรงต่อองค์กรที่ใช้อำนาจรัฐ

3. องค์กรที่ใช้อำนาจรัฐทั้งหมดต้องผูกพันต่อสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติและรับรองไว้

เครื่องมือสำคัญในการดำรงวิถีชีวิตของมนุษย์นั้น คือสิทธิและเสรีภาพหากไม่มีสิทธิเสรีภาพจะต้องหนีไม่พ้นการถูกแทรกแซงจากรัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐ ดังนั้น จึงต้องมีบทบัญญัติที่รับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลเอาไว้ในรัฐธรรมนูญ การจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรอง อย่างน้อยที่สุดจึงต้องกระทำไปภายใต้หลักเกณฑ์ที่ว่า

ประการแรก การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลต้องอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

ประการที่สอง การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปเพื่อการที่รัฐธรรมนูญกำหนด

ประการที่สาม การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลต้องกระทำเท่าที่จำเป็น

และประการที่สี่ การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลต้องไม่กระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพนั้น²⁶

นอกจากนี้ยังมีระบบประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ โดยมีประเภท ดังต่อไปนี้

²⁴ พิษญา คณาวุฒิ, *อ้าวแล้ว เจริญรรถที่ 6*, น. 17-19.

²⁵ วีรศักดิ์ แสงสารพันธ์, *อ้าวแล้ว เจริญรรถที่ 19*, น. 56.

²⁶ วีระ สุธีวรารังกูร, “การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรอง,”

1. สิทธิเสรีภาพในลักษณะที่รัฐออกกฎหมายมาจำกัดได้ โดยไม่มีเงื่อนไขพิเศษ สำหรับการออกกฎหมายฉบับนั้นกล่าวคือ แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะรับรองสิทธิและเสรีภาพ แต่องค์กรนิติบัญญัติก็สามารถที่จะออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพได้ตามสมควร แต่อย่างไรก็ตามไม่อาจออกกฎหมายมาลบล้างสิทธิได้

2. สิทธิและเสรีภาพในลักษณะที่รัฐอาจออกกฎหมายมาจำกัดได้ แต่ทั้งนี้จะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขพิเศษที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้ ในลักษณะเช่นนี้องค์กรนิติบัญญัติย่อมตรากฎหมายล่วงล้ำแดนแห่งสิทธิและเสรีภาพของบุคคลได้เฉพาะกรณีที่รัฐธรรมนูญอนุญาต อาทิ เช่น บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ

3. สิทธิเสรีภาพในลักษณะที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้โดยเด็ดขาด ซึ่งลักษณะนี้องค์กรนิติบัญญัติจะตรากฎหมายจำกัดสิทธิไม่ได้ อาทิ เช่น เสรีภาพในการนับถือศาสนา

จะเห็นได้ว่าการรับรองสิทธิและเสรีภาพในลักษณะแรกนั้นรัฐมีดุลพินิจที่จะเข้าไปจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลได้อย่างมาก ในลักษณะที่สองรัฐมีดุลพินิจลดลงจากลักษณะแรก แต่ในลักษณะที่สามนั้นรัฐไม่สามารถจำกัดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลได้เลย²⁷

ดังนั้น โดยทั่วไปในทางกฎหมายเมื่อบุคคลตกอยู่ในสถานะเป็นเหยื่อของการกระทำผิดอาญา ถูกล่วงละเมิดต่อศักดิ์ศรีและสิทธิมนุษยชนย่อมเป็นผู้เสียหายและสมควรได้รับการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกับผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ซึ่งจุดมุ่งหมายพื้นฐานของสิทธินั้นหาใช่จะเป็นแต่เรื่องของความเหมาะสมเท่านั้น แต่ยังปกป้องคุ้มครองผู้มีสิทธิที่จะเรียกร้องในเรื่องนโยบายทางสังคมหรือประโยชน์ต่างๆ สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาจึงเป็นการถือเอาผู้เสียหายในฐานะที่เป็นผู้ทรงสิทธิให้ได้รับการคุ้มครองจากการจะถูกละเมิดสิทธิจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือจากรัฐซึ่งการละเมิดสิทธินั้นถือว่าเป็นเรื่องร้ายแรง โดยเฉพาะสิทธิขั้นพื้นฐานถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญกว่าหลักการที่รับรองเหตุผลของการกระทำอื่นๆ เพราะสิทธิมีความเหนือกว่าในแง่ของอรรถประโยชน์หรือนโยบายทางสังคม ดังนั้นโดยสาระสำคัญสิทธิจึงมีความสำคัญเหนือกว่าสิ่งอื่น²⁸

²⁷ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, “เงื่อนไขการตรากฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน: “มาตรฐาน” ในการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย,” วารสารนิติศาสตร์, ฉบับที่ 2, ปีที่ 30, น.185-187 (มิถุนายน 2543).

²⁸ วีรศักดิ์ แสงสารพันธ์, อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 2, น. 28-29.

3.3.2 หลักนิติธรรมในการคุ้มครองสิทธิ

กฎหมายที่ขัดข้องต่อหลักนิติธรรม มักจะได้อีกเรียกหรืออยู่เสมอโดยภาคประชาชนจากการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐหรือหน่วยงานของรัฐ เนื่องจากเมื่อมีความเป็นรัฐย่อมมีผู้ปกครอง และผู้อยู่ใต้ปกครองหากผู้ปกครองใช้อำนาจในการปกครองให้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายในทางที่เหมาะสมก็จะไม่ล่วงละเมิดเข้าไปก้าวก่ายกระทบกระเทือนต่อบรรดาสติและเสรีภาพของประชาชน²⁹ พัฒนาการของหลักนิติธรรม (The Rule of law) เป็นหลักกฎหมายที่มาตั้งแต่สมัยโรมันซึ่งมีความหมายว่า “การปกครองที่บุคคลทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย และการแสวงหาความยุติธรรมอันเป็นเหตุผลกันตามธรรมชาติที่มีความสำคัญอยู่เหนือตัวบทกฎหมาย”³⁰ เป็นการปกครองที่ยึดถือเอากฎหมายเป็นหลักในการปกครองซึ่งก่อให้เกิดรัฐธรรมนูญฉบับสำคัญของโลกในปี ค.ศ. 1215 (Magna Carta) โดยมีที่มาจากต่อต้านการใช้อำนาจของกษัตริย์อังกฤษที่ใช้อำนาจปกครองตามอำเภอใจ และได้จำกัดอำนาจของกษัตริย์เพื่อให้ประชาชนได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ รัฐจะต้องดำเนินการตามรูปแบบและขั้นตอนตามที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น นับตั้งแต่นั้นมา หลักนิติธรรมจึงเป็นหลักการสูงสุดของกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน รวมทั้งหลักการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐาน ความเป็นอิสระของศาลและการที่กษัตริย์ต้องอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ และในรัฐธรรมนูญฉบับแรกปี ค.ศ.1787 ของสหรัฐอเมริกาก็ได้นำหลักนิติธรรมมาบัญญัติไว้ เช่นเดียวกัน โดยมุ่งเน้นในเรื่องของการดำเนินกระบวนการอย่างถูกต้องเหมาะสม อาทิ สิทธิที่จะไม่ให้การปฏิบัติต่อตนเองหรือเมื่อไม่มีกฎหมายกำหนดผู้ใดจะถูกละเมิดไม่ได้ ซึ่งเป็น การคุ้มครองสิทธิของประชาชนในทางกฎหมาย และองค์การสหประชาชาติได้ให้ความหมายของหลักนิติธรรมว่า เป็นหลักในการปกครองที่ผู้ใต้ปกครองจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่ร่วมกันสร้างขึ้นมา ซึ่งบัญญัติขึ้นบนพื้นฐานของความยุติธรรมและพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน โดยที่มีผลบังคับใช้กับทุกคนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน³¹

“หลักนิติธรรม” นั้นเป็นคำแปลภาษาไทยที่มาจากคำว่า “The Rule of Law” ที่ศาสตราจารย์ไดซี (Dicey) อธิบายหลักดังกล่าวว่า บุคคลทุกคนไม่ว่าจะมีตำแหน่งหรือสถานะใดก็ตาม จะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายสามัญของอังกฤษและอยู่ในอำนาจการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล

²⁹ สมฤทธิ ไชยวงศ์, “หลักนิติธรรม: การคุ้มครองหลักนิติธรรมโดยศาลรัฐธรรมนูญ,” ใน หนังสือรวมบทความทางวิชาการ ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ชุดที่ 13 ศาลรัฐธรรมนูญกับการปฏิรูปการเมืองภายใต้หลักนิติธรรม, จัดพิมพ์โดยสถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี. เพรส จำกัด, 2558), น. 236.

³⁰ อรรถพล ใหญ่สว่าง, “หลักนิติธรรม,” วารสารจุดนิติ, น.52. (มกราคม- กุมภาพันธ์ 2557).

³¹ พิษญา คณาวุฒิ, อ้าวแล้ว เจริญรตที่ 6, น. 19-20.

สามัญของอังกฤษ³² หลักนิติธรรมหรือ Rule of Law ตามทัศนะของไดซี (A.V. Dicey) ซึ่งเห็นว่า หลักนิติธรรมนั้นมีนัยสำคัญ 3 ประการ คือ

1) ฝ่ายบริหารไม่มีอำนาจลงโทษผู้ใดตามอำเภอใจ เว้นแต่จะเป็นกรณีที่มีการละเมิดกฎหมายอย่างชัดเจน และการลงโทษนั้นต้องเป็นไปตามกระบวนการปกติของกฎหมายต่อหน้าศาลปกติ (ordinary courts)

2) ไม่มีผู้ใดอยู่เหนือกฎหมาย ไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งหรือเงื่อนไขใดๆ ทุกคนต้องอยู่ภายใต้และกฎหมายเดียวกัน

3) หลักทั่วไปของกฎหมายรัฐธรรมนูญหรือสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนได้มาจากคำวินิจฉัยของศาลและกฎหมายธรรมดา ไม่ใช่มาจากการรับรองโดยรัฐธรรมนูญ

จะเห็นได้ว่า Dicey ให้ความสำคัญกับความสูงสุดของกฎหมายเหนือการใช้อำนาจตามอำเภอใจของมนุษย์ Dicey ให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และรัฐกับพลเมือง และท้ายที่สุด Dicey ให้ความสำคัญกับความยุติธรรม ซึ่งเป็นผู้คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมืองนี้เองเป็นต้นกำเนิดของคำว่า “The Rule of Law”³³ นอกจากนี้ยังมีนักปราชญ์และวิชาการที่ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหลักนิติธรรมไว้ได้แก่

เพลโต (Plato 429-348 B.C.) นักปราชญ์ชาวกรีก ผู้เคยเสนอว่า “การปกครองที่ดีที่สุดคือการปกครองโดยราชาปราชญ์ (Philosopher king) ซึ่งเป็นทั้งคนเก่ง และคนดีมีคุณธรรมประจำใจ ปกครองบ้านเมืองด้วยความถูกต้องชอบธรรม” แต่สุดท้ายแล้ว เพลโตก็ไม่สามารถหาคนที่สมบูรณ์แบบพอที่จะเป็นราชาปราชญ์ได้ในบั้นปลายชีวิต เพลโตจึงหันมาให้ความสำคัญกับ “กฎหมาย” โดยเสนอว่า “กฎหมายเป็นสิ่งสูงสุดและการปกครองจะต้องดำเนินตามกฎหมาย หากสังคมสามารถสร้างระบบกฎหมายที่ดีและเป็นธรรมขึ้นมาให้คนประพฤติปฏิบัติตามได้ แม้แต่คนชั่วก็ยังมีทางทำความดีขึ้นมาได้เช่นกัน”³⁴

³² ชาลส์ แสงศักดิ์, “หลักนิติธรรม และหลักนิติรัฐ ความเข้าใจที่ไม่ตรงกันและผลที่มีต่อองค์กรตุลาการ,” วารสารศาลรัฐธรรมนูญ, ฉบับที่ 55, ปีที่ 19, น.13. (มกราคม – เมษายน 2560).

³³ อรรถพล ใหญ่สว่าง, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 44, น.37.

³⁴ Plato, the Law (Trans. T.J. Saunders, Penquin Classics, 1975) อ้างใน อรรถพล ใหญ่สว่าง, “หลักนิติธรรม,” วารสารจตุนิติ, น.36 (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2557).

อริสโตเติล (Aristotle 384-322 B.C.) ก็ได้้นำความคิดนี้มาขยายต่อ โดยเสนอว่า “การปกครองโดยกฎหมายเป็นสิ่งที่พึงปรารถนามากกว่าการปกครองโดยมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นผู้ใดก็ตาม (... The rule of law, ... is preferable to that of any individual.) และการปกครองต้องเป็นไปตามกฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น (Rule of law implies that every citizen is subject to the law)”³⁵

ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฒ นคร ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหลักนิติธรรม ซึ่งได้โยงเข้ากับบทบาทของอัยการและศาล โดยหลักนิติธรรมในส่วนของอัยการนั้นก็คือ อัยการมีหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อย ส่วนหลักนิติธรรมในส่วนของศาลนั้นต้องกระตือรือร้นในการตรวจสอบค้นหาความจริง จะเห็นว่า 2 องค์กรนี้ต่างก็มีหลักนิติธรรม³⁶

แนวคิดขั้นพื้นฐานของหลักนิติธรรมดังกล่าว ที่ก่อรูปของกรอบแนวคิดเรื่องหลักนิติธรรมของอังกฤษ และทำให้เกิดระบบกฎหมายแบบ common law ที่ถือว่าเป็นระบบกฎหมายเดี่ยวและระบบศาลเดี่ยวที่ไม่แยกศาลยุติธรรมและศาลปกครองออกจากกัน³⁷ และตามรัฐธรรมนูญยังได้กำหนด เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน รวมทั้งผู้เสียหายให้หน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมดำเนินการให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม ฉะนั้น การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจึงมีความเกี่ยวข้องกับหลักนิติธรรม เพราะถือได้ว่าเป็นหลักการพื้นฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์³⁸ หลักนิติธรรมจึงเป็นหลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย หรือการกระทำใดๆ จะต้องไม่ฝ่าฝืน ขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรม โดยหลักนิติธรรมนี้จะถูกล่วงละเมิดไม่ได้หากกฎหมายกระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใดๆ ฝ่าฝืน ขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรมย่อมไม่มีผลใช้บังคับซึ่งมีสาระสำคัญอันได้แก่

- 1) หลักความเป็นอิสระและความเป็นกลางของผู้พิพากษาและตุลาการ
- 2) กฎหมายต้องใช้บังคับเป็นการทั่วไป
- 3) กฎหมายต้องมีการประกาศใช้ให้ประชาชนทราบ
- 4) กฎหมายอาญาต้องไม่มีผลย้อนหลังในทางที่เป็นโทษ
- 5) ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องมีสิทธิในการต่อสู้คดี

³⁵ Aristotle, Politics (Trans. Jowett, 1926) อ้างใน อรรถพล ใหญ่สว่าง, “หลักนิติธรรม,” วารสารจตุนิติ, น.36 (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2557).

³⁶ คณิต ฒ นคร, “วารสารยุติธรรมปริทัศน์,” ปีที่ 4, ฉบับที่ 4, น. 10-16 (2553).
อ้างใน “หลักนิติธรรม,” วารสารจตุนิติ, (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2557).

³⁷ บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 24.

³⁸ วุฒิพงษ์ วิบูลย์วงศ์, “หลักนิติธรรมกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา หลักสูตรินิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 1 วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ,” น. 2 (2556).

6) เจ้าหน้าที่รัฐจะใช้อำนาจได้เท่าที่กฎหมายให้อำนาจ

7) กฎหมายจะยกเว้นความรับผิดชอบให้แก่การกระทำที่ยังไม่เกิดขึ้นไม่ได้³⁹

ดังนั้น หลักนิติธรรม จึงหมายถึงพลเมืองและผู้ปกครองควรที่จะต้องเคารพต่อกฎหมายที่ดี หมายความว่าบุคคลมีความเสมอภาคกันต่อหน้ากฎหมายและได้รับการคุ้มครองอย่างเสมอภาคกันภายใต้กฎหมาย นอกจากนี้ต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ การศึกษา และความเชื่อทางศาสนา⁴⁰ กล่าวคือ หลักที่ใช้กำกับดูแล ตรวจสอบอำนาจอันไม่ชอบธรรมของรัฐสภา และฝ่ายบริหาร รวมทั้งรัฐธรรมนูญต้องอยู่ภายใต้หลักนิติธรรม หลักนิติธรรมจึงเปรียบเสมือนเป็นเสาหลักที่ปักไว้ให้กฎหมายยึดเพื่อมุ่งไปสู่ความยุติธรรม และช่วยป้องกันมิให้กฎหมายกลายเป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจ โดยมีเป้าหมายสุดท้ายคือการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ซึ่งโดยหลักการพื้นฐานแล้วหลักนิติธรรมจะเกิดขึ้นอย่างแท้จริงได้ เฉพาะแต่ในประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของประชาชนเท่านั้น ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือ การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน หรือการปกครองที่อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของประชาชน ด้วยสภาพแวดล้อมพื้นฐานโดยที่หน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องไม่รู้ว่าการใช้อำนาจหน้าที่หรือการบังคับใช้ กฎหมายบางเรื่องเป็นสิ่งที่ขัดต่อหลักการสำคัญของหลักนิติธรรม และประชาชนก็ไม่ทราบว่าได้ถูกละเมิดหรือถูกปฏิบัติที่ขัดต่อหลักนิติธรรมเช่นเดียวกัน⁴¹ ด้วยเหตุนี้ประชาธิปไตย (Democracy) กับหลักนิติธรรม (The rule of law) หรือที่ยุโรป เรียกว่า นิติรัฐ (Etat de droit Rechtsstaat) ที่เกิดขึ้นพร้อมๆกัน และเปรียบเสมือนเหรียญเดียวกันแต่คนละด้าน ด้านหนึ่งของเหรียญเป็นมิติทางการเมืองที่เรียกว่า “ประชาธิปไตย” (Democracy) อีกด้านหนึ่งของเหรียญ คือ การปกครองโดยกฎหมายที่ทรงธรรมหรือเป็นไปตามหลักนิติธรรม (The rule of law)⁴²

³⁹ คณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ, ปัญหาบ้านเมือง, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ, 2558), น. 111.

⁴⁰ ปัญญา อุดชาชน, “หลักนิติธรรมสำหรับศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย,” ใน หนังสือรวมบทความทางวิชาการของ คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ในการประชุมระหว่างประเทศ, จัดพิมพ์โดยสถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพมหานคร, บริษัท พี.เพรส จำกัด, 2562), น. 70.

⁴¹ คณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 53, น. 111.

⁴² บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, “การปฏิรูปการเมืองภายใต้หลักนิติธรรม,” ใน หนังสือรวมบทความทางวิชาการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ชุดที่ 16 ศาลรัฐธรรมนูญ ยึดหลักนิติธรรมค้ำจุนประชาธิปไตย ห่วงใย

ลักษณะของหลักนิติธรรมนั้นมีความสัมพันธ์กับหลักการอีกประการหนึ่งที่เรียกว่า หลักนิติรัฐ (Legal States) ที่หมายถึง การปกครองด้วยกฎหมายของรัฐโดยไม่ใช้การปกครองด้วยอำนาจบารมี โดยที่มีสาระที่สำคัญคือ ผู้ปกครองจะกระทำการใดๆ ไม่ได้หากไม่มีกฎหมายให้อำนาจไว้ ซึ่งหลักการของ นิติรัฐนั้นต้องมีกฎหมายที่บัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเจ้าหน้าที่ย่อมมีความคิดหากละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน และมีกลไกการควบคุมการใช้อำนาจรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐให้เป็นไปตามกรอบของกฎหมาย โดยแบ่งแยกอำนาจ อธิปไตยออกเป็นอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ ตลอดจนศาลต้องมีอิสระในการดำเนินการตามอำนาจและหน้าที่โดยไม่ถูกแทรกแซงจากฝ่ายใดๆ และมีการตรวจสอบถ่วงดุลกันอย่างเป็นระบบ หลักนิติธรรมจึงเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ สิทธิในความเสมอภาคกันของประชาชนที่ถือว่าเป็นหลักประกันพื้นฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์⁴³ ซึ่งหลักนิติรัฐตามคตินของภาคพื้นยุโรป เริ่มพัฒนาเมื่อปลายศตวรรษที่ 19 ต่อมา ต้นศตวรรษที่ 20 โดยนักกฎหมายเยอรมัน กล่าวคือ รัฐที่มีคุณสมบัติเป็น “นิติรัฐ” คือ รัฐที่ยอมลดตนเองลงมาอยู่ภายใต้ระบบกฎหมายในนิติรัฐ จะใช้อำนาจได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายกำหนดหรือที่เรียกว่า “ไม่มีกฎหมาย ไม่มีอำนาจ” และเมื่อใช้อำนาจก็ต้องใช้โดยไม่ขัดต่อกฎหมายเป็นการแปรสภาพจาก “อำนาจดั้งเดิมที่ไม่มีข้อจำกัด” (Puisseance) ให้กลายเป็นอำนาจตามกฎหมาย (competences) เพื่อให้องค์กรใช้อำนาจมหาชนอยู่ภายใต้กฎหมาย กล่าวคือ หลักนิติรัฐเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ของประชาชน โดยมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองประชาชนจากการที่ฝ่ายปกครองใช้อำนาจที่ไม่ถูกต้อง⁴⁴

3.3.3 สิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา หมายถึง กระบวนการปฏิบัติกรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพิสูจน์บุคคลผู้กระทำความผิด หรือต้องสงสัยว่ากระทำความผิดกฎหมายอาญา และการหาผู้รับผิดชอบต่อการกระทำผิดนั้น⁴⁵ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงเป็นการดำเนินการบังคับใช้กฎหมายอาญาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายหรือการ

สิทธิและเสรีภาพของประชาชน, จัดพิมพ์โดยสถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท แอคทีฟ พรินท์ จำกัด, 2561), น.151.

⁴³ วุฒิพงษ์ วิบูลย์วงศ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 52*, น.1-3 (2556).

⁴⁴ อรรถพล ใหญ่สว่าง, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 44*, น. 39-40.

⁴⁵ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, “กระบวนการยุติธรรมทางอาญากับมาตรฐานสากล,” ใน *หนังสือรวบรวมบทความทางวิชาการ*, “บนเส้นทางแห่งหลักนิติธรรม,” เนื่องในโอกาสเกษียณอายุราชการ ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร, จัดพิมพ์โดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2540), น.11.

ดำเนินงานตลอดจนการวินิจฉัยชี้ขาดให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนและสังคมซึ่งกระบวนการยุติธรรมของไทยนั้นแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ตามลักษณะของกฎหมาย ได้แก่

1. กระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง (Civil Justice) ซึ่งเป็นกระบวนการที่สร้างขึ้นมารองรับในกรณีที่เกิดข้อพิพาทระหว่างเอกชนกับเอกชนด้วยกัน โดยมีองค์ที่เกี่ยวข้อ

2. กระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice) ถือว่าเป็นกระบวนการในกรณีที่เกิดข้อพิพาทระหว่างประชาชนด้วยกันทางอาญา ตลอดจนการละเมิดต่อกฎหมายเป็นเหตุให้รัฐกับประชาชนเกิดข้อพิพาทกันขึ้น

3. กระบวนการยุติธรรมทางปกครอง (Administrative Justice) เป็นกระบวนการยุติธรรมที่มีศาลปกครองเข้ามาเกี่ยวข้องในกรณีที่เกิดข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับเอกชน หรือข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกันเอง ตามหลักการพื้นฐาน โดยทั่วไปองค์ประกอบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นจะประกอบไปด้วยบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ

1. บุคคลที่ได้กระทำการอันเป็นการละเมิดต่อกฎหมาย ซึ่งในระบบกระบวนการยุติธรรมถือว่าเป็นจำเลยหรือผู้ต้องหาซึ่งจัดได้ว่าเป็นบุคคลผู้กระทำความผิดหรือผู้ประกอบอาชญากรรม

2. ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการมีการกระทำความผิดต่อกฎหมายอาญาของอาชญากรหรือเหยื่อ ทั้งที่ได้รับความเสียหายโดยตรง หรือโดยทางอ้อม หรือผู้ที่ถูกคุณธรรมทางกฎหมายถูกล่วงละเมิดโดยตรงจากการกระทำความผิดอาญา

3. กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นระบบหลักในการอำนวยความสะดวก ซึ่งมีหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานอัยการ ศาลหรือราชทัณฑ์ตลอดจนหน่วยงานอื่นๆ และเจ้าหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง

4. สังคมซึ่งเป็นองค์ประกอบสุดท้ายที่ถือว่ามีความสำคัญ และมีความเกี่ยวข้องที่มีส่วนของภาคประชาชนหรือเอกชนเป็นศูนย์กลาง⁴⁶

ในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงหลักการตามระบบทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (Due Process Model) เป็นหลักการที่มุ่งคุ้มครองสิทธิของประชาชนโดยที่ระบบกระบวนการนั้นจะต้องเป็นกระบวนการที่มีคุณภาพไว้จุดบัพพร้อม และมีมาตรฐานเป็นอันเดียวกันทุกระบบ โดยหลักการดังกล่าวมีสาระที่สำคัญ 6 ประการ คือ

⁴⁶ พิษญา คณาวุฒิ, *อ้าวแล้ว เจริญธรรมที่ 6*, น.23-24.

1. หลักสิทธิและเสรีภาพซึ่งสิทธิเป็นสิ่งที่มีกฎหมายได้รับรองคุ้มครองให้แก่บุคคลที่สามารถจะเรียกร้อง หรือก่อให้เกิดหน้าที่แก่ผู้ใดผู้หนึ่งหรือต่อรัฐ โดยที่เสรีภาพนั้นเป็นการให้อิสระแก่บุคคลจะกระทำการใดๆ ก็ได้ตามประสงค์ของตน โดยไม่เป็นการละเมิดหรือกระทบกระเทือนถึงสิทธิของผู้อื่น ดังนั้นการที่รัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐจะกระทำการอันใดหรือละเว้นการกระทำการอันใดก็ตามที่เป็นการละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้นไม่ได้ เว้นแต่การนั้นจะเป็นการดำเนินการเพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชนหรือเพื่อประโยชน์ต่อสาธารณะชน ตลอดจนความสงบเรียบร้อยของสังคม

2. การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยกระบวนการยุติธรรมจะต้องรับรองและคุ้มครองในการที่จะไม่ละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ใด และทุกคนสามารถยกหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากล่าวอ้างได้เพื่อให้มีการปฏิบัติต่อตนอย่างเหมาะสม

3. หลักความเสมอภาค ไม่ว่าผู้ใดก็ตามย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันซึ่งถือว่าเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญที่บุคคลควรจะได้รับจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งในเรื่องความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ หรือเฉพาะอย่างยิ่งคือความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม

4. การอำนวยความสะดวกที่มีประสิทธิภาพของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่ดำเนินการอย่างคุ้มค่า ทั้งในเรื่องของบุคคล วัสดุอุปกรณ์หรือวิธีการจัดการให้มีมาตรฐานที่สามารถยอมรับได้ ทั้งรวดเร็วและเป็นธรรม

5. หลักความโปร่งใสและตรวจสอบได้ กล่าวคือ สามารถที่ทำการตรวจสอบการดำเนินการของหน่วยงานในระบบกระบวนการยุติธรรมได้ โดยภาคประชาชนหรือองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่โดยเฉพาะในทุกขั้นตอนของการดำเนินการโดยไม่ปิดบังหรืออำพรางซ่อนเร้น

6. หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน การที่มีประชาชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการเป็นการก่อให้เกิดความเชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรม และยังทำให้เกิดการตรวจสอบการดำเนินงานในทุกระบบและทุกขั้นตอนทั้งในระดับสูงหรือระดับล่าง⁴⁷

3.3.4 สิทธิขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายในคดีอาญา

นอกจากนี้ยังมีการรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายนั้นได้เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน ค.ศ. 1985 โดยสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติในการประชุมสภาป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด ครั้งที่ 7 ได้มีมติรับรองตามปฏิญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่มีความเสียหายจากอาชญากรรม และการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985 (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power

⁴⁷ หลักนิติธรรม (Due Process Model)

1985) เป็นการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายในคดีอาญา และยังถือว่าเป็นการรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาระหว่างประเทศ และยังกำหนดให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญาตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการจนถึงกระบวนการสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา นอกจากนี้ ยังได้ให้คำจำกัดความคำว่า “ผู้เสียหายจากอาชญากรรม” ว่าหมายถึงผู้ที่ได้รับความเสียหายทั้งร่างกายหรือจิตใจ หรือด้านอื่นๆ อันเป็นที่มาจากการกระทำละเมิดต่อกฎหมายอาญา และยังรวมไปถึงทายาทหรือครอบครัวของผู้เสียหาย รวมทั้งบุคคลที่เข้าไปช่วยเหลือผู้เสียหายด้วย โดยไม่ต้องคำนึงว่าผู้ที่กระทำผิดจะได้รับโทษหรือถูกจับกุม หรือมีความสัมพันธ์กับกับผู้เสียหายหรือไม่แต่อย่างใด⁴⁸

ปฏิญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985 (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power 1985) ได้รับรองหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาดังนี้

1) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to justice and fair treatment) ซึ่งเป็นการให้ผู้เสียหายได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพต่อศักดิ์ความเป็นมนุษย์อย่างเห็นอกเห็นใจและการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรมทั้งตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ไม่ว่าจะเป็นการร้องทุกข์หรือการได้รับทราบข้อมูลในกระบวนการพิจารณา

2) การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำผิด (Retitution) โดยผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างเหมาะสมตามความเสียหายที่ได้รับอย่างเป็นธรรม หรือได้รับการชดเชยจากรัฐการที่หน่วยงานรัฐหรือเจ้าพนักงานของรัฐที่ได้ทำการละเมิด จนเป็นเหตุทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ได้รับความเสียหาย รัฐจำต้องทำการชดเชยแก่ผู้เสียหายเช่นเดียวกัน

3) การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐ (Compensation) ในเมื่อผู้เสียหายไม่อาจได้รับค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำผิด หรือได้ไม่เต็มจำนวนไม่เพียงพอแก่การเยียวยา รัฐจำต้องจัดให้มีการชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายหรือทายาทในกรณีผู้เสียหายถึงแก่ความตาย

4) การให้บริการความช่วยเหลือ (Assistance) โดยที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่ต้องตกเป็นผู้เสียหายทั้งด้านจิตใจและอารมณ์ความรู้สึก ตลอดจนการได้รับบริการด้านอื่นๆ ที่จำเป็นที่ผู้เสียหายต้องการได้โดยสะดวก รวดเร็วและเข้าถึงได้ง่าย

การที่องค์การสหประชาชาติได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญานั้น ถือได้ว่าเป็นแนวทางในการสร้างระบบกลไกในกระบวนการยุติธรรมทาง

⁴⁸ พิษญา คณาวุฒิ, *อ้าวแล้ว เจริญรทที่ 6*, น. 32.

อาญา เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิต่างๆ ของผู้เสียหาย และเป็นหลักประกันที่ผู้เสียหายในคดีอาญาจะไม่ถูกล่วงละเมิดต่อชีวิต ร่างกายจิตใจ หรือทรัพย์สิน ตลอดจนการชดเชยความเสียหาย⁴⁹

3.3.5 การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามมาตรฐานสากล

นอกจากหลักประกันสิทธิขั้นต่ำของผู้เสียหายในคดีอาญา ตามปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985 (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power 1985) ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักประกันสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา และเป็นมาตรฐานสากลขั้นต่ำที่เจ้าหน้าที่และกระบวนการยุติธรรมทางอาญาพึงปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา ตั้งแต่เริ่มดำเนินคดี (Pre-trial) จนถึงขั้นตอนหลังจากการพิจารณาคดี (Post-trial) โดยหลักประกันสิทธิขั้นต่ำของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งหลักการสำคัญ คือ การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to justice and fair treatment) การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำผิด (Restitution) การได้รับการชดเชยความเสียหายจากรัฐ (Compensation) และการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา (Assistance) แล้วยังมีแนวคิดในการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (Universal Declaration of Human Rights, 1948) ที่มีการกล่าวถึงสิทธิของความเป็นมนุษย์ที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน และได้รับการดูแลให้ความปลอดภัย โดยมีข้อที่เกี่ยวข้อง คือ

ข้อ 3 ทุกคนมีสิทธิในการมีชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งบุคคล

ข้อ 7 ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใด อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญานี้ และจากการขู่ข่มให้มีการเลือกปฏิบัติดังกล่าวและ

ข้อ 8 ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอันมีประสิทธิผลจากศาลที่มีอำนาจแห่งรัฐ ต่อการกระทำอันล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งตนได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย

ข้อ 10 ทุกคนมีสิทธิโดยเสมอภาคเต็มที่ในอันที่จะได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรม และเปิดเผยจากศาลที่อิสระและเที่ยงธรรม ในการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของตน และการกระทำผิดอาญาใดๆ ที่ตนถูกกล่าวหา

⁴⁹ อุทัย อาทิวา, *อ้าวแล้ว เจริญธรรมที่ 5*, น. 126-127.

ข้อ 12 บุคคลย่อมไม่ถูกแทรกแซงโดยพลการในความเป็นอยู่ส่วนตัว ในครอบครัวใน
 เกลสสถาน หรือในการสื่อสาร หรือไม่อาจถูกลบหลู่ในเกียรติยศและชื่อเสียง บุคคลทุกคนย่อมมี
 สิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองโดยกฎหมายต่อการก้าวล่วงในสิทธิเช่นว่านั้น⁵⁰

การมีปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 นั้นถือว่าเป็นการให้ความสำคัญซึ่ง
 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และนอกจากนี้ยังเป็นแนวทางในการกำหนดเป็นมาตรฐานให้ประเทศ
 สมาชิกที่ร่วมลงมติรับรองได้ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติให้เกิดผลในประเทศของตน และนำหลักการ
 ในปฏิญญาดังกล่าวมากำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายภายใน และต่อมาปฏิญญาสากลว่า
 ด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งในฐานะเป็นกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน ได้เป็นแนวคิด
 พื้นฐานในการพัฒนาแนวคิดในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา⁵¹ และยังมีกติการะหว่าง
 ประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ยังได้รับรองสิทธิของผู้เสียหายใน
 คดีอาญาไว้อีกด้วย โดยวันที่ 29 ตุลาคม 2539 ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีของกติกานี้ โดยมีหลักการ
 ที่สำคัญ ได้แก่

1. รัฐภาคีแต่ละรัฐแห่งกติกานี้รับที่จะเคารพ และประกันแก่ปัจเจกบุคคลทั้งปวงภายใน
 ดินแดนของตน และภายใต้เขตอำนาจของตนในสิทธิทั้งหลายที่รับรองไว้ในกติกานี้ โดยปราศจาก
 การแบ่งแยกใด ๆ อาทิ เชื้อชาติ ศิพ พิศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็น
 อื่นใด เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่น ๆ

2. ในกรณีที่ยังไม่มีมาตรการทางนิติบัญญัติหรือมาตรการอื่นใด รัฐภาคีแต่ละรัฐแห่ง
 กติกานี้รับที่จะดำเนินการตามขั้นตอนที่จำเป็น ตามกระบวนการทางรัฐธรรมนูญของตนและ
 บทบัญญัติแห่งกติกานี้เพื่อให้มีมาตรการทางนิติบัญญัติ หรือมาตรการอื่นใดที่อาจจำเป็น เพื่อให้
 สิทธิทั้งหลายที่รับรองไว้ในกติกานี้เป็นผล

3. รัฐภาคีแต่ละรัฐแห่งกติกานี้รับที่จะ

(ก) ประกันว่า บุคคลใดที่สิทธิหรือเสรีภาพของตน ซึ่งรับรองไว้ในกติกานี้ถูกละเมิด
 ต้องได้รับการเยียวยาอย่างเป็นผลจริงจัง โดยไม่ต้องคำนึงว่าการละเมิดนั้นจะกระทำโดยบุคคลผู้
 ปฏิบัติการตามหน้าที่

⁵⁰ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948, (Universal Declaration of Human Rights, 1948).

⁵¹ วีรศักดิ์ แสงสารพันธ์, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 19*, น. 89-90.

(ข) ประกันว่า บุคคลใดที่เรียกร้องการเยียวยาดังกล่าวย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาจากฝ่ายตุลาการ ฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายนิติบัญญัติที่มีอำนาจ หรือจากหน่วยงานอื่นที่มีอำนาจตามที่กำหนดไว้ โดยระบบกฎหมายของรัฐ และจะพัฒนาหนทางการเยียวยาด้วยกระบวนการยุติธรรมทางศาล

(ค) ประกันว่า เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจต้องบังคับการให้การเยียวยานั้นเป็นผล⁵²

โดยจะเห็นว่ากติการระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง (ICCPR) มีความสอดคล้องกับอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เนื่องจากมีต้นแบบมาจากอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน จะเห็นได้จากการกำหนดถึงการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา⁵³

อนึ่งนั้นยังมี The European Forum for Victim Services ได้ออกแถลงการณ์ว่าด้วยสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เมื่อปี 1996 มีสรุปประเด็นสำคัญ ดังนี้

1) สิทธิที่จะได้รับการยอมรับ และตระหนักในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

2) สิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความก้าวหน้าของคดีของตน

3) ให้ข้อมูลแก่เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ เพื่อใช้ในการพิจารณาเกี่ยวกับผู้กระทำผิด

4) ได้รับคำแนะนำทางกฎหมาย

5) ได้รับความคุ้มครองทั้งส่วนบุคคลและความปลอดภัยทางร่างกาย

6) ได้รับการชดเชยทั้งจากผู้กระทำผิดและจากรัฐ

จากหลักการของสหประชาชาติว่าด้วยการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรม และแถลงการณ์ของที่ประชุมแห่งสหภาพยุโรป สามารถจัดระบบของการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมออกเป็น 2 ระบบใหญ่ คือ

1) การช่วยเหลือ (Victim Assistance)

ในส่วนของการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมนอกเหนือจากการเยียวยาที่จะประกอบด้วย การคุ้มครองสิทธิของเหยื่อในประการสำคัญ 2 ประการ ตามหลักการของปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรม และแถลงการณ์ของที่ประชุมแห่งสหภาพยุโรป คือ

ก) สิทธิที่จะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการปฏิบัติที่เป็นธรรม

⁵² กติการระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ภาค 2 ข้อ 2.

⁵³ อุทัย อาทิเวช, คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 2 เล่ม 1 (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ. เจ.พรินติ้ง, 2555), น. 107-108.

ข) สิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือในด้านอื่นๆ เช่น การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย การฝึกอาชีพ

2) การเยียวยา (Victim Remedies) อาจแบ่งได้เป็น 2 กรณี คือ

1) การชดใช้ค่าเสียหายโดยผู้กระทำผิด

Stephen Schafer ผู้ซึ่งสนับสนุนให้ศาลสั่งให้ผู้กระทำผิดชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ได้ทำการสำรวจระบบการชดใช้ค่าเสียหายในประเทศต่างๆ และได้แบ่งการชดใช้และสรุปว่าในปัจจุบันมีระบบการชดใช้ค่าเสียหายให้ผู้เสียหาย (โดยผู้กระทำผิด) 3 ระบบ คือ

(1) ระบบ Damages เป็นการดำเนินการที่ถือว่าเป็นสิทธิทางแพ่ง

(2) ระบบ Restitution แม้การดำเนินการด้วยคำตัดสินของศาลอาญาแต่ก็ถือเป็นสิทธิทางแพ่ง และเป็นระบบที่พบมากที่สุด และถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของคดีอาญา ในเยอรมันรู้จักกันในนาม Adhariansprozess

(3) ระบบ Restitution มีลักษณะผสมระหว่างสิทธิทางแพ่ง และทางอาญา การดำเนินคดีทำให้ศาลอาญา ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเลือกดำเนินคดีในศาลแพ่งหรือศาลอาญาก็ได้

การชดใช้ค่าเสียหายของผู้กระทำผิดในปัจจุบันมีรูปแบบที่สำคัญ 3 ประการ คือ

ก. การชดใช้ด้วยเงิน ผู้กระทำผิดถูกศาลสั่งให้ใช้เป็นค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย

ข. การชดใช้ด้วยการบริการชุมชน

ค. การชดใช้ด้วยการบริการ โดยตรงแก่ผู้เสียหาย⁵⁴

การแบ่งในอีกรูปแบบหนึ่งที่แสดงให้เห็นความรับผิดชอบของผู้เสียหาย และผู้กระทำผิดในกระบวนการชดใช้ที่น่าสนใจรวม 3 ประเภท ดังนี้

1. การชดใช้ค่าเสียหายทางจิตใจ (Spiritual Restitution) ศาสตราจารย์ Stephen Schafer มีความเห็นว่าการชดใช้ค่าเสียหายจากอาชญากรรมอย่างน้อยที่สุดก็ช่วยบรรเทาทางจิตใจของผู้เสียหาย แต่แนวคิดนี้เป็นที่คัดค้านจากนักอาชญาวิทยาทั่วไป ในประเด็นว่าให้ผู้เสียหายได้ระบายความรู้สึกแก่อาชญากรมีทั้งผลดีและผลเสีย ผู้เสียหายมักแสดงอารมณ์ของความโกรธแค้นก้าวร้าว หรือไม่อาจจะยับยั้งความรุนแรงทางอารมณ์ได้

⁵⁴ สุทธิมา พิพัฒน์พิบูลย์, “การคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา: ศึกษากระบวนการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มาตรา 245,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), น.26-30.

2. การชดใช้ค่าเสียหายแบบสร้างสรรค์ความรับผิดชอบ (Creation Restitution) เป็นแนวความคิดร่วมระหว่าง ศาสตราจารย์ Albert Eglash กับ Ernest Papanet ซึ่งสนับสนุนให้ศาลสั่งให้ผู้กระทำผิดชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายที่ถูกประทุษร้ายเพื่อเป็นการทดแทนหรือบรรเทาโทษจำคุก

3. การชดใช้ค่าเสียหายโดยสมัครใจของผู้กระทำผิด (Spontaneous Restitution) เป็นรูปแบบการชดใช้ค่าเสียหายจากอาชญากรรมจากความสมัครใจ การชดใช้ค่าเสียหายในประเด็นนี้จะมีผลในทางสมานความเข้าใจ และความเห็นอกเห็นใจระหว่างอาชญากรกับผู้เสียหายมากกว่าการชดใช้ในรูปอื่น เมื่อผู้กระทำผิดยินยอมชดใช้ความเสียหายด้วยความเต็มใจแล้ว ย่อมเป็นผลให้ผู้เสียหายมีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ และพร้อมที่จะให้อภัยแก่ผู้กระทำผิด

2) การทดแทนความเสียหายโดยรัฐ (State Compensation)

การทดแทนความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐ มีระบบการทดแทนอยู่ 2 ระบบ คือ

(1) ระบบการทดแทนที่มีลักษณะเป็นสิทธิทางแพ่ง และดำเนินคดีในศาลอาญา มีแหล่งเงินทุนสนับสนุน โดยรัฐ เป็นการที่รัฐเข้ามาทำหน้าที่แก้ไขความบกพร่องที่ไม่อาจป้องกันผู้เสียหายจากอาชญากรรม

(2) ระบบการทดแทนที่มีลักษณะเป็นกลาง โดยมีกระบวนการในการพิจารณาคำร้องเป็นพิเศษจากการทดแทน โดยรัฐที่ช่วยเหลือผู้เสียหายที่มีความจำเป็น เนื่องจากผู้กระทำผิดไม่สามารถจะชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายให้เป็นที่เพียงพอได้ โดยมีคณะกรรมการทดแทนความเสียหายพิจารณาคำร้องของผู้เสียหาย⁵⁵

ดังนั้นจะเห็นว่า การกำหนดกรอบของสหภาพยุโรปว่าด้วยจุดยืนของผู้เสียหายในคดีอาญาในกระบวนการดำเนินคดีอาญา ค.ศ. 2001 (European Framework Decision on the standing of victims in criminal proceedings, 2001) เป็นกฎหมายระหว่างประเทศสำหรับประเทศสมาชิกแห่งสหภาพยุโรป (hard law instrument) เน้นย้ำเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา การดำเนินการยุติธรรมทางอาญา และเพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาในด้านต่างๆ อย่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และขยายขอบเขตของความหมาย “เหยื่อ” เพิ่มเติมออกไปอีกคือ ให้ความหมายถึงบุคคลธรรมดา (natural person) ที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายทั้งทางร่างกายหรือจิตใจ ความทุกข์ทรมานทางอารมณ์ หรือความสูญเสียทางทรัพย์สินที่เกิดโดยตรงจากการกระทำ หรือการละเว้นที่เป็นการละเมิดกฎหมายทางอาญาของรัฐสมาชิกแห่งสหภาพยุโรป

⁵⁵ สุทธิมา พิพัฒน์พิบูลย์, เฝิงอ้าง, น.31-32.

โดยเฉพาะในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินคดีอาญาได้กลายเป็นที่ยอมรับ และกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันของบรรดาสมาชิกของสภาแห่งยุโรป และนำไปสู่การพัฒนากฎหมายและมาตรการต่างๆ ในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดีอาญา เพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักการพื้นฐานของความยุติธรรมสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985 (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power 1985) ขององค์การสหประชาชาติ

3.4 การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ในหัวข้อนี้จะได้กล่าวถึงแนวคิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และแนวคิดในการกำหนดรูปแบบ และระบบการดำเนินคดีอาญา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.4.1 แนวคิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ในฐานะที่รัฐเป็นผู้ที่มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย ในการดำเนินการกับผู้กระทำความผิดผ่านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่รัฐสร้างขึ้น ซึ่งทำให้ความผิดอาญากลายเป็นการกระทำ ความผิดต่อรัฐ หรือรัฐเป็นผู้เสียหาย และเป็นผู้ดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด ในนามของสังคมการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาเพื่อระงับข้อพิพาท โดยอาศัยระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในระดับหนึ่ง และในเวลาใดเวลาหนึ่งแสดงให้เห็นมาตรฐาน ความมีประสิทธิภาพและความสะดวกในการที่ผู้เสียหายในคดีอาญาหรือสังคมจะดำเนินการต่อผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีอาญาร้ายแรง เพราะองค์การของรัฐที่ทำหน้าที่รักษากฎหมายนั้นมีเจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดีที่จะทำหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นกระบวนการบังคับใช้กฎหมายในกระบวนการยุติธรรม โดยยึดหลักการปกครองโดยกฎหมาย (The Rule of Law) กล่าวคือ

1. รัฐธรรมนูญเป็นหลักในแง่ที่รับประกันสิทธิและเสรีภาพของบุคคล
2. กฎหมายอาญารวมทั้งพระราชบัญญัติต่างๆ ที่มีโทษทางอาญาเป็นหลักในแง่ที่กำหนดคกฏเกณฑ์ องค์ประกอบของความผิด และโทษที่จะลงแก่บุคคลที่กระทำความผิด และ
3. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลักในแง่ที่กำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ และในขณะเดียวกันก็กำหนดมาตรการการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญไม่ให้ถูกกระทบกระเทือนโดยไม่ชอบธรรม⁵⁶

ดังนั้น เมื่อบุคคลได้กระทำการอันสมบูรณตามองค์ประกอบของคำนิยามของกฎหมายซึ่งพอที่จะเรียกได้ว่า เข้าองค์ประกอบของตัวกฎหมายและพอจะกล่าวได้ว่า บุคคลนั้น ได้ทำสิ่งที่ผิด

⁵⁶ วีรศักดิ์ แสงสารพันธ์, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น.41-42.

กฎหมาย แล้วต้องพิจารณาคู่ต่อไปว่า บุคคลผู้นี้สมควรหรือไม่ที่จะถูกกล่าวโทษ เมื่อเห็นว่าสมควร แล้วจึงจะพิจารณาต่อไปอีกว่า ความสมควรที่จะถูกกล่าวโทษนี้มีความสูงต่ำหรือดำเนินการต่อไปอย่างไร⁵⁷ โดยที่ เฮอร์เบิร์ต แอล แพ็กเกอร์ (Herbert L. Packer) ในหนังสือเรื่อง *The Limits of the Criminal Sanction* ได้เห็นว่า หลักการไว้ 6 ประการ ที่ถือว่าการกระทำนั้นๆ จะเป็นความผิดอาญา ซึ่งได้แก่

1. การกระทำนั้นเป็นที่เห็นได้ชัดในหมู่ชนส่วนมากว่า เป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อสังคม และหมู่ชนส่วนมากมิได้ให้อภัยแก่การกระทำเช่นนั้น
2. ถ้าการกระทำดังกล่าวเป็นความผิดทางอาญาแล้ว จะไม่ขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษประการต่างๆ
3. การปราบปรามการกระทำเช่นนั้น กล่าวคือ การถือว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดทางอาญาจะไม่มีผลเป็นการลดการกระทำที่สังคมเห็นว่าถูกต้องให้น้อยลงไป
4. หากเป็นความผิดอาญาแล้ว จะมีการใช้บังคับกฎหมายอย่างเสมอภาค และเท่าเทียมกัน
5. การใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญากับการกระทำดังกล่าว จะไม่มีผลทำให้เกิดการใช้กระบวนการนั้นอย่างเกินขีดความสามารถทั้งทางด้านคุณภาพและปริมาณ
6. ไม่มีมาตรการควบคุมอย่างสมเหตุสมผลอื่นๆ แล้ว นอกจากการใช้กฎหมายอาญากับกรณีที่เกิดขึ้น⁵⁸

ในอดีตที่ผ่านมา การดำเนินคดีอาญาเป็นเรื่องระหว่างเอกชนที่จะดำเนินการ เพื่อให้ได้รับการชดเชยความเสียหาย หรือทดแทนความเสียหายจากผู้กระทำผิดในลักษณะของการแก้แค้นทดแทน แต่เมื่อโครงสร้างของสังคมพัฒนาซับซ้อนมากขึ้น การดำเนินคดีอาญาได้กลายเป็นความรับผิดชอบของรัฐในการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด แต่การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐทำให้บทบาทของเหยื่อในคดีอาญาหรือผู้เสียหายในคดีอาญาลดลง เช่นเดียวกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เมื่อรัฐยึดถือรูปแบบการดำเนินคดีเช่นนี้ จนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 1970 จึงมีการเรียกร้องเพื่อให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินคดีอาญา (victim movement)⁵⁹ โดยกระบวนการยุติธรรมเริ่มต้นตั้งแต่การร้องทุกข์กล่าวโทษ

⁵⁷ อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 21*, น. 86-87.

⁵⁸ เฮอร์เบิร์ต แอล แพ็กเกอร์ (Herbert L. Packer) ในหนังสือเรื่อง *The Limits of the Criminal Sanction*, P.296. อ้างใน เกียรติจิตร วัจนะสวัสดิ์, *คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1*, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลสยาม พรินติ้ง ประเทศไทย, 2551), น.4-5.

⁵⁹ วีรศักดิ์ แสงสารพันธ์, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 19*, น.61.

การสืบสวนสอบสวน การจับกุมและควบคุมตัวผู้ต้องหา การฟ้องร้องคดี การพิจารณาและพิพากษาคดี และกระบวนการยุติธรรมในศาลจะยุติลงเมื่อศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยกระทำผิดจริงหรือศาลได้มีคำพิพากษาปล่อยตัวจำเลย แต่หากเป็นกรณีที่ศาลพิพากษาลงโทษเพราะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิด จำเลยต้องถูกลงโทษตามที่กฎหมายได้บัญญัติเอาไว้⁶⁰ (Nullum crimen, nulla poena sine lege) เช่น ถูกลงโทษประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน หรือใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย⁶¹ ซึ่งแต่ก่อนนั้นนับว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นวิธีการแก้แค้นทดแทน ลักษณะตาต่อตา ฟันต่อฟัน จนกระทั่งศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา วิธีการแก้แค้นทดแทนที่โหดร้ายทารุณได้เสื่อมลง เนื่องจากว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม และใช้เพื่อการป้องกันควบคุมการกระทำที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งแนวคิดและทฤษฎีการลงโทษและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อาจแบ่งได้ 2 กลุ่ม คือ แนวคิดกลุ่มแรกเป็นแนวคิดที่เน้นการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retributive Theory) ที่เชื่อว่าการแก้แค้นทดแทนผู้กระทำผิดต่อความผิดที่ได้ทำลงไปเป็นเรื่องที่ผู้กระทำผิดสมควรได้รับเนื่องจากผู้กระทำผิดได้ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ และกลุ่มแนวคิดที่สองอยู่บนพื้นฐานทฤษฎีอรรถประโยชน์สูงสุด (Utilitarian Theory) ที่เชื่อว่า ธรรมชาติของการลงโทษเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง และการลงโทษจะเป็นเรื่องยุติธรรมถ้าการลงโทษนั้นก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคมหรือส่วนรวม⁶²

⁶⁰ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 โทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิดมีดังนี้

(1) ประหารชีวิต (2) จำคุก (3) กักขัง (4) ปรับ (5) ริบทรัพย์สิน

โทษประหารชีวิตและโทษจำคุกตลอดชีวิตมิให้นำมาใช้บังคับแก่ผู้ซึ่งกระทำความผิดในขณะที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปี

ในกรณีที่ผู้ซึ่งกระทำความผิดในขณะที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีได้กระทำความผิดที่มีระวางโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต ให้ถือว่าระวางโทษดังกล่าวได้เปลี่ยนเป็นระวางโทษจำคุกห้าสิบปี

⁶¹ ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 39 วิธีการเพื่อความปลอดภัย มีดังนี้

(1) กักกัน
(2) ห้ามเข้าเขตกำหนด
(3) เรียกประกันทัณฑ์บน
(4) คุมตัวไว้ในสถานพยาบาล
(5) ห้ามการประกอบอาชีพบางอย่าง

⁶² Christopher, Russell L., "Detering Retributivism: The Injustice of "Just" Punishment,"

Northwestern U. Law Rev 843, 96 (3), p.845-976 (2000).

3.4.2 แนวคิดในการกำหนดรูปแบบและระบบการดำเนินคดีอาญา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice system) ต้องยึดหลักนิติรัฐ (The Rule of Law) ซึ่งก็คือหลักประกันสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ และประการสุดท้ายต้องยึดหลักเกณฑ์ขั้นตอน และวิธีการพิจารณาในการนำตัวผู้กระทำความผิดมารับโทษ ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลัก รวมถึงมีมาตรการตรวจสอบ และคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญไม่ให้ถูกกระทบกระเทือนโดยไม่จำเป็น ซึ่งรูปแบบหรือระบบการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยหลักการพื้นฐานมี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model) และรูปแบบกระบวนการนิติธรรม (The Due Process Model)

1. แนวคิดรูปแบบการป้องกันปราบปรามและควบคุมอาชญากรรม (Crime control model) เป็นรูปแบบมีวัตถุประสงค์ในการปราบปรามอาชญากรรม จึงทำให้หน่วยงานที่มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมายเป็นไปด้วยความรวดเร็ว และเฉียบขาดในการปราบปรามอาชญากรรม หากว่ามีบุคคลตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม และถูกลิดรอนสิทธิเสรีภาพตลอดจนถูกล่วงละเมิดในชีวิต และทรัพย์สิน เจ้าหน้าที่ของรัฐจะถูกเพ่งเล็งได้ว่าไม่สามารถที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และไม่สามารถควบคุมหรือปราบปรามอาชญากรรมได้ ฉะนั้นแล้ว การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้กระทำตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เน้นการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมจะไม่มีประสิทธิภาพ ในเมื่อรัฐใช้รูปแบบนี้การคุ้มครองสิทธิของบุคคลจะเป็นเรื่องที่รัฐให้ความสำคัญรองลงไป หรือให้ความสำคัญน้อยกว่าเรื่องประสิทธิภาพในการควบคุม และปราบปรามอาชญากรรมต่างๆ⁶³

2. แนวคิดรูปแบบการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามกระบวนการนิติธรรม (The Due Process Model) เป็นรูปแบบที่มีความเกี่ยวข้องกับหลักนิติธรรม โดยมุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพบังคับใช้กฎหมายในกระบวนการยุติธรรมต้องยึดธรรมเป็นที่ตั้งภายใต้หลักเสรีภาพ เนื่องจากการควบคุมอาชญากรรมแล้วจะต้องยึดหลักความชอบธรรมตามกฎหมายควบคู่กันไปด้วย เจ้าหน้าที่ของรัฐจะกระทำการใดๆ อันเป็นการกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนไม่ได้ นอกจากจะมีกฎหมายกำหนดให้อำนาจและหน้าที่ตามขอบเขตที่กำหนดเท่านั้น แนวคิดทางอาญารูปแบบนี้ยึดหลักความชอบธรรมตามกฎหมายมากกว่าการควบคุมและปราบปรามอาชญากรรม และนอกจากนี้ยังได้ให้ความสำคัญกับการควบคุมอาชญากรรม เพียงแต่เห็นว่าการค้นหาความจริงตามแนวคิดที่เน้นการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมจะมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริงนั้น จะต้องดำเนินการ

⁶³ วีรศักดิ์ แสงสารพันธ์, *อ้าวแล้ว เจริญรติ* 2, น.69-70.

ไม่ให้ละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลใด อาทิ เช่น การใช้อำนาจในการตรวจค้น การรวบรวมพยานหลักฐานโดยมิชอบ หรือการจับ⁶⁴

ระบบในการดำเนินคดีอาญาเป็นกระบวนการที่ใช้ในการค้นหาความจริงในคดี และกำหนดวิธีการตลอดจนอำนาจและหน้าที่ของผู้ที่มีความเกี่ยวข้องในการดำเนินคดี ซึ่งนับว่าเป็นขั้นตอนดำเนินการในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งลักษณะการดำเนินการเพื่อค้นหาความจริงที่มีใช้อยู่มีอยู่ 2 ระบบ คือ ระบบกล่าวหา และระบบไต่สวน ทั้งนี้ในการค้นหาความจริงในแต่ละระบบนั้นมีลักษณะที่แตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือองค์กรที่ใช้อำนาจรัฐแล้วมีบทบาทและความสำคัญแตกต่างกันไป

1. ระบบกล่าวหา (Accusatorial system)

เป็นระบบการดำเนินคดีอาญาที่นำมาใช้แก้ไขข้อบกพร่องของการดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวน ซึ่งระบบไต่สวนนั้นผู้ถูกไต่สวนตกเป็นกรรมในคดีไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน โดยรวมอำนาจหน้าที่ สอบสวนฟ้องร้อง และอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ที่จุดเดียว ดังนั้นระบบกล่าวหาจึงแยกหน้าที่การสอบสวนฟ้องร้อง และหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีออกจากกัน โดยยกผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดี ซึ่งระบบกล่าวหา ศาลจะมีคำสั่งหรือคำพิพากษาเกินคำขอในคำฟ้องไม่ได้ และศาลจะดำเนินคดีได้ก็ต่อเมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องมา นอกจากนี้จะลงโทษบุคคลที่พนักงานอัยการไม่ได้ยื่นฟ้องยอมมิได้เช่นเดียวกัน⁶⁵ โดยระบบกล่าวหา มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. ความสำคัญของคู่ความในการดำเนินคดี (Important role of the parties) ประการแรก ลักษณะสำคัญของระบบกล่าวหา นั่นก็คือ คู่ความในคดีเป็นผู้มีบทบาทสำคัญเนื่องจากมีแนวคิดที่ว่าเป็นการต่อสู้ระหว่างคู่พิพาททั้ง 2 ฝ่าย และยังมีแนวคิดที่ว่าประชาชนทุกคนสามารถกล่าวหาได้โดยอิสระ ดังนั้นการเริ่มต้นดำเนินคดีตามแนวคิดนี้จึงเป็นฝ่ายของผู้เสียหาย

2. วิธีพิจารณาที่เป็นปรปักษ์ (Cross - examination) บทบาทของคู่ความในการดำเนินคดีเป็นการต่อสู้กันระหว่างผู้พิพาทต่อสู้กันเพื่อให้ความจริงปรากฏ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดีเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม ซึ่งต่อสู้กันด้วยพยานหลักฐานที่แต่ละฝ่ายนำเข้ามาเสนอเพื่อทำการพิสูจน์ หลักที่แสดงให้เห็นถึงการปรปักษ์กันในการต่อสู้คดีคือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 175 ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อโจทก์สืบพยานเสร็จแล้วถ้าเห็นสมควร ศาลมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมา เพื่อประกอบการวินิจฉัยได้” ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นว่าการดำเนินคดีเป็นปรปักษ์กันระหว่างจำเลยกับพนักงานอัยการ

⁶⁴ วีรศักดิ์ แสงสารพันธ์, *เพิ่งอ้าง*, น.71.

⁶⁵ คณิต ฌ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1*, น.229-230.

3. วิธีพิจารณาที่ต่อสู้กันด้วยวาจา (Oral) ระบบกล่าวหาเป็นวิธีการต่อสู้เพื่อให้ความจริงปรากฏต่อหน้าศาล ดังนั้นคู่ความทั้งสองฝ่ายทำการต่อสู้กันด้วยวาจา นับได้ว่าทำให้ศาลได้รู้ข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐาน โดยที่ยังไม่ได้รับรู้มาก่อน

4. วิธีพิจารณาโดยเปิดเผย (Public) คู่ความทั้งสองฝ่ายจะต้องกระทำการ โดยเปิดเผย ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าฟังการพิจารณาได้ นอกจากนี้ยังเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่รัฐจะต้องให้การรับรอง และคุ้มครองทั้งจำเลยและพยานโจทก์ที่จะได้เผชิญหน้ากันในการเบิกความเป็นประจักษ์กับตนในการพิสูจน์ความจริงในคดีอาญา

5. ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่เป็นกรรมการ (Arbiter) ในระบบนี้ผู้พิพากษาถูกจำกัดอยู่ที่การพิจารณาพยานหลักฐานตามที่คู่ความนำมาเสนอ และวินิจฉัยคดีจากพยานหลักฐานเหล่านั้น เท่านั้น โดยไม่เข้าแทรกแซงในการดำเนินคดีของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง⁶⁶

2. ระบบไต่สวน (Inquisitorial system)

ระบบไต่สวนเป็นระบบที่รวมอำนาจหน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง และอำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีไว้ที่องค์กรเดียวที่หาความเป็นกลางจากผู้ไต่สวนได้ยาก และการที่ผู้ถูกไต่สวนตกเป็น “กรรมในคดี” นั้น ย่อมไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน⁶⁷ โดยมีลักษณะวิธีการพิจารณาดังนี้ คือ

1. บทบาทนำของศาลในการดำเนินคดี (Importance du role du juge)
2. วิธีพิจารณาที่เป็นปรักภัยกันแต่เพียงเล็กน้อย (Procédure faiblement contradictoire)
3. วิธีพิจารณาที่เป็นลายลักษณ์อักษร (Procédure écrite)
4. การไต่สวนเป็นความลับ (Secret de l’instruction)⁶⁸

นอกจากนี้ยังมีเป้าหมายสำคัญเพื่อค้นหาความจริงให้ได้ใกล้เคียงมากที่สุดจึงเกิดความสัมพันธ์ระหว่างแนวความคิด 3 ประการ ได้แก่

1. การกำหนดคุณภาพความจริงที่ปล่อยให้เป็นการหน้าที่ของนักกฎหมายอาชีพ
2. ความชอบธรรมของกระบวนการไต่สวนในระบบประชาธิปไตยจะต้องเชื่อถือศรัทธาในความซื่อสัตย์สุจริตของรัฐ

⁶⁶ อุทัย อาทิวา, *อ่าวแล้ว เจริญธรรมที่ 67*, น.20-29.

⁶⁷ คณิต ฌ นคร, *อ่าวแล้ว เจริญธรรมที่ 1*, น.229.

⁶⁸ อุทัย อาทิวา, *อ่าวแล้ว เจริญธรรมที่ 67*, น.30.

3. ความสามารถของรัฐที่จะดำเนินการค้นหาความจริงโดยไม่ถูกระงับจากกลุ่มผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้อง⁶⁹

⁶⁹ C. Harding et al., (eds.), *Criminal justice in Europe: A Comparative Study*, (Oxford: Clarendon Press, 1995), p.43-45.

บทที่ 4

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามกฎหมายต่างประเทศ

ในบทที่ 4 นี้จะได้กล่าวถึง การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามกฎหมายต่างประเทศ ได้แก่ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งจะกล่าวถึง ความหมายและสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย สิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับคดีอาญาที่ตนเป็นผู้เสียหาย และประเทศสหรัฐอเมริกา รวมทั้งประเทศอังกฤษ จะกล่าวถึง ความหมายและสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา สิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับคดีอาญาที่ตนเป็นผู้เสียหาย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

การดำเนินคดีอาญาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เป็นการดำเนินคดีอาญาที่ผูกขาดโดยรัฐโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นมีการควบคุมดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยรวมเป็นหน้าที่ของรัฐ แต่ไม่ได้ละเลยการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาแต่อย่างใด และได้มีการแยกการดำเนินคดีในชั้นสอบสวนฟ้องร้องออกจากการดำเนินคดีในชั้นพิจารณาพิพากษา โดยแต่ละชั้นตอนกำหนดให้มีองค์กรต่างๆ มีบทบาทหน้าที่ต่างกันไปเพื่อทำหน้าที่ช่วยกันค้นหาความจริง

4.1.1 ความหมายและสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมนี ไม่มีการกำหนดนิยามหรือให้ความหมายของผู้เสียหายไว้อย่างชัดเจน โดยปล่อยให้การตีความคำว่า “ผู้เสียหาย” เป็นไปตามหลักในเรื่องกระบวนการพิจารณาบังคับให้ฟ้อง¹ นอกจากนี้ผู้เป็นหัวหน้าของเจ้าพนักงาน (der Dienstvorgesetzte) และสมาชิกในครอบครัวของผู้ตายมีสิทธิที่จะร้องทุกข์ตามมาตรา 194, 230, 77 II, 77a ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันและมีสิทธิจะยื่นคำฟ้องได้ด้วย (มาตรา 374 II)²

¹ สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, “การมีส่วนร่วมของผู้เสียหายในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสหพันธ์สาธารณรัฐประเทศเยอรมนี,” วารสารศาลพาหน, เล่มที่ 2, ปีที่ 58, น. 94 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2554).

² สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, เพิ่งอ้าง, น. 94.

อำนาจในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญากับสิทธิของเหยื่อในการได้รับการดูแลคุ้มครองในเรื่องการชดเชยเยียวยาความเสียหายในกระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศเยอรมนี จึงมีปัญหามาก เนื่องจากกฎหมายมีการบัญญัติแยกกันไว้ค่อนข้างชัดเจนระหว่างสิทธิของผู้เสียหาย รวมถึงผู้แทนของผู้เสียหาย ในการฟ้องร้องคดีอาญาว่าสามารถจะดำเนินการได้ในคดีอาญาเรื่องใด และเป็นผู้ใดบ้าง และผู้เสียหายรายใดจะได้รับการช่วยเหลือเยียวยาความเสียหายหรือไม่อย่างไร ตามกฎหมายเยอรมันโดยหลักแล้วผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ เพื่อให้มีการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดอาทิเช่น ในคดีหมิ่นประมาท และคดีทำร้ายร่างกาย โดยผู้เสียหายที่เป็นเอกชนสามารถเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีอาญาได้เอง หากเป็นความผิดอาญาไม่ร้ายแรง ตามฐานความผิดที่มีการกำหนดไว้ กรณีของความผิดอาญาร้ายแรง ผู้เสียหายในคดีอาญาอาจจะริเริ่มกระบวนการดำเนินคดีโดยการฟ้องคดีเอง โดยปราศจากการช่วยเหลือของสำนักงานอัยการ การดำเนินการฟ้องร้องคดีโดยเอกชนเป็นผู้เสียหายในประเทศเยอรมนีส่วนใหญ่เกิดขึ้นในคดีที่อัยการไม่ดำเนินการฟ้องร้องคดีนั้น เนื่องจากเห็นว่าไม่ก่อประโยชน์ให้แก่สาธารณะ³

บทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาของประเทศเยอรมนีได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมนี (The German Code of Criminal Procedure : StPO) ดังเช่น

- (1) สิทธิในการตรวจสอบสำนวนคดี
- (2) สิทธิในการเข้าร่วมในกระบวนการพิจารณา
- (3) สิทธิการดำเนินคดี
- (4) สิทธิได้รับทราบข้อมูลในการดำเนินคดี
- (5) สิทธิในการซักถาม
- (6) สิทธิในการฟ้องร้อง
- (7) สิทธิในการถอนฟ้อง
- (8) สิทธิในการอุทธรณ์
- (9) สิทธิในการยื่นคำร้อง และสิทธิในการขอหมายเรียก

ตลอดจนสิทธิที่ให้ผู้เสียหายเบิกความชี้แจงในเหตุการณ์ที่ตนเองได้รับความเสียหาย รวมทั้งการที่จะต้องตอบคำถามค้านหรือถามตงอันอาจทำให้สะท้อนจิตใจในการกระทำดังกล่าว ทั้งนี้ก็เพื่อให้มีการสมดุลกันในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและการคุ้มครองสิทธิของจำเลย และประเทศเยอรมนีมีแนวคิดในการคุ้มครองผู้ที่ได้รับความเสียหายในคดีอาญา ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1980 เพราะเหตุที่ว่าอาชญากรรมเพียงครั้งเดียวก่อให้เกิดความเสียหายเป็นเวลานาน เช่น ปัญหาทางจิต

³ วีรศักดิ์ แสงสารพันธ์, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 19*, น.141-142.

อันเป็นสาเหตุในการก่ออาชญากรรมอีกประการหนึ่ง จึงเป็นที่มาของการให้ความช่วยเหลือ และปฏิบัติต่อผู้ที่ได้รับความเสียหายมากกว่าในอดีตเพื่อหยุดวงจรไม่ให้เกิดซ้ำอีก⁴

4.1.2 การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย

ในเยอรมนีได้มีการพิจารณาเรื่องการคุ้มครองผู้เสียหาย โดยให้ถือว่าผู้เสียหายเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพิจารณาคดีที่เป็นกฎเกณฑ์ โดยกำหนดไว้เป็นแบบแผนปฏิบัติของศาลและเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยมีกระบวนการพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับสถานะภาพของผู้เสียหาย⁵

รวมทั้งมีการถกเถียงเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายได้เริ่มต้นจากงานเขียนของ Jung (Jung, ZSTW, 1981) ในการประชุมของอาจารย์ผู้สอนกฎหมายในปี ค.ศ. 1981 (Criminal Law Teacher's Convention) และในปี ค.ศ. 1983 ได้มีการเสนอ “กฎหมายเพื่อการคุ้มครองที่ดีกว่าสำหรับผู้เสียหายในคดีข่มขืน” (Bill for Better Protection of Sexual Assault Victims) โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคสังคมนิยมเสรีประชาธิปไตย ต่อมาในการประชุมผู้พิพากษา ครั้งที่ 55 ปี ค.ศ. 1984 ณ เมือง Humburg มีการถกเถียงเกี่ยวกับสถานะภาพของเหยื่อในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และในปี ค.ศ. 1985 อัยการสูงสุดของสาธารณรัฐได้เสนอ “เค้าโครงกฎหมายฉบับแรกเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา”⁶ นอกจากนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน (Strafpro ZeBowdnung) มีการแยกการดำเนินคดีในชั้นสอบสวนฟ้องร้องออกจากการดำเนินคดีในชั้นพิจารณาพิพากษา ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

- 1) กระบวนการดำเนินคดีอาญาขั้นต้น (Vorverfahren)
- 2) กระบวนการดำเนินคดีอาญาชั้นกลาง (Zwischenverfahren)
- 3) กระบวนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลัก (Hauptverfahren)

หลักการการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มี 2 หลัก ดังนี้

- 1) หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย (das Legalitaets prinzip) กล่าวคือ พนักงานอัยการจะต้องดำเนินการสืบสวนเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะได้มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น และ

⁴ คณะกรรมการการจับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม, “การปฏิรูประบบการคุ้มครองผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดทางอาญา (เหยื่อหรือผู้เสียหาย) ในรายงานของคณะกรรมการการจับเคลื่อนการจับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ กรุงเทพมหานคร,” น.8 - 9 (2559).

⁵ วุฒิสักดิ์ เอมะสุวรรณ, “คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา : ศึกษาการช่วยเหลือผู้เสียหายและเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2555), น. 63-64.

⁶ วุฒิสักดิ์ เอมะสุวรรณ, *เพิ่งอ้าง*, น. 62.

จะต้องดำเนินการฟ้องร้องเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ถ้าได้ความจากการสืบสวนสอบสวนว่าสามารถเอาผิดกับผู้กระทำความผิดได้

2) หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ (das Opportunitaets prinzip) ให้อำนาจแก่พนักงานอัยการที่จะเลือกระหว่างการยื่นคำฟ้อง หรือการยุติคดี แม้จะ ได้ความจากการสืบสวนว่าสามารถเอาผิดกับผู้ต้องหาได้ก็ตาม⁷

นอกจากนี้ยังมีรัฐธรรมนูญแห่งเยอรมัน ซึ่งบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องสิทธิและเสรีภาพของบุคคล กล่าวคือ รัฐธรรมนูญ 1949 ของเยอรมันได้บัญญัติเรื่องสิทธิและเสรีภาพไว้ในหมวด 1 “สิทธิขั้นพื้นฐาน” (Grundrechte) โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 1 ถึงมาตรา 19 มาตราที่สำคัญที่บัญญัติเกี่ยวกับข้อจำกัดในการใช้สิทธิและเสรีภาพนั้นบัญญัติไว้ในมาตรา 2 ดังนี้

มาตรา 2 (สิทธิในเสรีภาพ)

(1) บุคคลย่อมมีสิทธิในการพัฒนาตนเองอย่างเสรี ตราบเท่าที่ไม่เป็นการไปละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น และไม่เป็นการละเมิดจอร์ัฐธรรมนูญ หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

(2) บุคคลมีสิทธิในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพของบุคคลไม่อาจจะล่วงละเมิดได้ การแทรกแซงในสิทธิดังกล่าวจะกระทำได้โดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมายเท่านั้น⁸

ดังนั้น ลักษณะสำคัญในเรื่องสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนตามรัฐธรรมนูญเยอรมันมี 2 ประการสำคัญ ประการแรก เป็นบทบัญญัติที่มีผลบังคับใช้โดยตรง และประการที่สอง ประชาชนผู้ถูกระทบสิทธินำคดีขึ้นสู่ศาลรัฐธรรมนูญของสหพันธ์รัฐได้⁹

4.1.3 สิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับคดีอาญาที่ตนเป็นผู้เสียหาย

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน (STPO) กำหนดให้ผู้เสียหายในคดีอาญาที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา ไว้ใน มาตรา 48 (ผู้เสียหายที่เป็นพยานในคดีอาญา) มาตรา 171 (พนักงานอัยการแจ้งความเห็นที่สั่งไม่ฟ้องคดีอาญาให้ผู้เสียหายทราบ) มาตรา 406d (การแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงการสิ้นสุดของการพิจารณาคดีของศาล) โดยมี 2 รูปแบบ คือ สิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลดังกล่าวโดยอัตโนมัติ ซึ่งกฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะต้องแจ้งข้อมูลดังกล่าวให้ผู้เสียหายทราบ และสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูล

⁷ สุพรัตน์ตรา ยุทธชาติ, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 32*, น.58.

⁸ บรรเจิด สิงคะเนติ, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 11*, น. 217.

⁹ กมลชัย รัตนสากววงศ์, “รัฐธรรมนูญประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน: 4 ประเด็นสำคัญ,”

ใน *หนังสือรวบรวมบทความทางวิชาการ*, “บนเส้นทางแห่งหลักนิติธรรม,” เนื่องในโอกาสเกษียณอายุราชการ ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ณ นคร, จัดพิมพ์โดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2540), น.69.

ดังกล่าวโดยมีเงื่อนไขที่ผู้เสียหายจะต้องร้องขอต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อขอทราบข้อมูล โดยมีขั้นตอนกระบวนการในการดำเนินคดีอาญาดังนี้

1. ข้อมูลในระหว่างขั้นตอนกระบวนการสอบสวน ซึ่งความเห็นตั้งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการ โดยพนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องแจ้งให้ทราบโดยมีต้องร้องขอ ผู้เสียหายจะต้องได้รับทราบการยุติคดีหรือยุติการสอบสวนของพนักงานอัยการ

2. ข้อมูลในระหว่างขั้นตอนกระบวนการดำเนินคดีของศาล ผู้เสียหายย่อมมีสิทธิได้รับแจ้งถึงกำหนดการดำเนินการ วัน เวลา สถานที่ กำหนดการพิจารณาคดีต่างๆในศาล และผลการพิจารณาหรือคำพิพากษาคืออยู่แล้ว และย่อมมีสิทธินำพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาลหรือสอบถามพยานอื่นได้

3. ข้อมูลเกี่ยวกับสำนวนการสอบสวน โดยปกติแล้วผู้เสียหายในคดีอาญาไม่สามารถตรวจสอบสำนวนคดีหรือสำนวนการสอบสวนได้ เนื่องจากสำนวนคดีหรือสำนวนการสอบสวนถือเป็นข้อมูลที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูล ผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถที่จะยื่นคำร้องขอทราบข้อมูลเกี่ยวกับสำนวนคดีหรือสำนวนการสอบสวน รวมทั้งสามารถคัดลอกข้อมูลดังกล่าวได้ โดยยื่นคำร้องต่อพนักงานอัยการหรือศาล

4. ข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนจำคุกและปล่อยตัวจำเลย ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องต่อเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ เพื่อขอทราบข้อมูลว่าจำเลยยังอยู่ในระหว่างถูกจำคุกหรือได้รับกาปล่อยตัวแล้วหรือไม่ตามที่กำหนดในกฎหมายเกี่ยวกับราชทัณฑ์ หรืออาจสอบถามจากศาลหรือพนักงานอัยการก็ได้เช่นกัน

นอกจากนี้ ยังมีสิทธิของผู้เสียหายประการอื่นในการดำเนินคดีอาญา ตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติปรับปรุงการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย เช่น กรณีสิทธิในการรับทราบความเป็นไปของคดีที่ตนเป็นผู้เสียหาย แม้จะขึ้นอยู่กับคำร้องขอของผู้เสียหาย แต่ไม่ได้หมายความว่าเฉพาะผลของการดำเนินคดีเท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงการสั่งให้ใช้หรือสั่งให้สิ้นสุดการใช้มาตรการกักกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย หรือคำสั่งพักการลงโทษหรือปล่อยตัวผู้ต้องขังด้วย ถ้าผู้เสียหายได้แสดงเหตุผลความจำเป็นอย่างเหมาะสมเพียงพอในการรับทราบข้อมูลดังกล่าว และจำเลยหรือผู้กระทำความผิดไม่ตั้งใจ หรือกรณีทนายความของผู้เสียหายอาจร้องขอต่อศาลเพื่อตรวจสอบสำนวนคดีเพื่อประโยชน์ในการเรียกค่าเสียหายในทางแพ่ง ซึ่งกรณีทนายความเป็นผู้แทนของผู้เสียหายนั้นถือว่าเป็นสิทธิของผู้เสียหาย ตลอดจนการที่ศาลแจ้งถึงสิทธิที่ผู้เสียหายในกรณีที่เป็นพยานก็สามารถที่จะให้บุคคลที่ไว้ใจอยู่ร่วมด้วยในขณะที่ให้ถ้อยคำ และในปี 1987 ได้มีการแก้ไขกฎหมายอาญาซึ่งอัน

เป็นการส่งผลทำให้ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับทราบข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินคดีและสามารถเข้าถึงสำนวนได้¹⁰

4.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา

การให้ความคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาของสหรัฐอเมริกานั้น บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงต้องมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญาอย่างยุติธรรม โดยการคุ้มครองสิทธิทรัพย์สินและชีวิตของบุคคลเหล่านั้นเมื่อมีการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะต้องให้การดูแลและให้การบริการช่วยเหลือบุคคลดังกล่าวอย่างเหมาะสม การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาได้มีการพัฒนาขึ้นเป็นลำดับและครอบคลุมในเรื่องสำคัญ ทั้งการได้รับการเยียวยาจากผู้กระทำผิดและจากรัฐ การได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และการช่วยเหลือด้านต่างๆ ตลอดจนได้รับคำแนะนำต่างๆอย่างเป็นระบบสัมพันธ์กัน¹¹

4.2.1 ความหมายและสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ปกครองด้วยระบบสหพันธรัฐ ประกอบด้วยมลรัฐต่างๆ จำนวนห้าสิบมลรัฐ และหนึ่งเขตการปกครองของรัฐบาลกลาง¹² ซึ่งถือรูปแบบการดำเนินกระบวนการยุติธรรมโดยรัฐ โดยศาลและเจ้าหน้าที่ของรัฐมีบทบาทสำคัญและการตัดสินใจ จนถึงปี ค.ศ. 1970 ได้มีการให้ความสำคัญต่อผู้เสียหายในการดำเนินคดีจนเกิดเป็นการเคลื่อนไหวเกิดขึ้น และจนศาลสูงแห่งสหรัฐอเมริกาได้วางหลักกำหนดไว้ว่า การบัญญัติกฎหมายเพื่อรองรับสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญานั้น สภากองเกรสสามารถที่จะกระทำได้ คำตัดสินนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญต่อการบัญญัติกฎหมายในการกำหนดสิทธิพื้นฐานต่างๆ ของผู้เสียหายซึ่งมุ่งเน้นที่บทบาทและความมุ่งหมายของผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นสำคัญ ดังนั้น จะเห็นว่าระบบกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา มาจากรากฐานกฎหมายจารีตประเพณีของประเทศอังกฤษและยังนับว่าสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ให้ความสนใจในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ตลอดจนการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาอย่างจริงจัง โดยที่กฎหมายของสหรัฐอเมริกาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญานั้นมีอยู่ 2 ระดับ ได้แก่ กฎหมายสหรัฐ (Federal Law) และกฎหมาย

¹⁰ วีรศักดิ์ แสงสารพันธ์, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น. 127.

¹¹ สุทธิมา พิพัฒน์พิบูลย์, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 68*, น.26.

¹² ดวงจิตต์ กำประเสริฐ, *กฎหมายแองโกลอเมริกันเบื้องต้น*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2553), น.1-2.

มลรัฐ (State law)¹³ ซึ่งที่มาของแนวคิดว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมีที่มา 3 ทาง ได้แก่ มาจากนักปรัชญาการเมือง มาจากการปฏิบัติทางการเมืองการปกครอง และมาจากรัฐธรรมนูญ¹⁴

ประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ได้มีการกำหนดนิยามคำว่า “ผู้เสียหาย” เอาไว้แต่มีเพียงนิยามของ “เหยื่อ” ประมวลกฎหมายแห่งสหรัฐอเมริกากำหนดนิยามของ “เหยื่อ” ว่า หมายถึงบุคคลที่ได้รับความทุกข์ทรมานโดยตรงทางกาย ความรู้สึก หรือความเสียหายในทางการเงิน อันเป็นผลมาจากกระทำผิดกฎหมายอาญาหรืออาชญากรรม การนี้ยังรวมไปถึง

1. ผู้แทนของสถาบัน
2. เมื่อผู้เสียหายมีอายุต่ำกว่า 18 ปี ผู้ไร้ความสามารถ ผู้ถูกทำให้ทุพพลภาพหรือเสียชีวิต ผู้ใดผู้หนึ่งดังต่อไปนี้

- (1) คู่สมรส
- (2) ผู้พิทักษ์
- (3) ผู้ปกครอง
- (4) บุตร
- (5)ญาติสายเลือดเดียวกัน เช่น พี่ชายหรือน้องชาย เป็นต้น
- (6) คนอื่นๆที่เป็นสมาชิกในครอบครัว
- (7) บุคคลที่ถูกกำหนดโดยศาล

การให้การช่วยเหลือและคุ้มครองผู้เสียหายนั้นจะต้องดำเนินการให้เร็วที่สุด และผู้เสียหายที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายนั้นจะต้องเป็นบุคคลที่ไม่ได้มีส่วนในการกระทำความผิดในคดีนั้นด้วย¹⁵

สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ในกระบวนการดำเนินคดีอาญาของสหรัฐอเมริกา ซึ่งโดยหลักการพื้นฐานทั่วไป ได้แก่

¹³ สุทธิมา พิพัฒน์พิบูลย์, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 68*, น.39.

¹⁴ ปัญญา อุดชาชน, “สิทธิและเสรีภาพของพลเมืองอเมริกันภายใต้หลักประชาธิปไตย,” ใน *หนังสือรวมบทความทางวิชาการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ชุดที่ 13 ศาลรัฐธรรมนูญกับการปฏิรูปการเมืองภายใต้หลักนิติธรรม*, จัดพิมพ์โดยสถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี.เพรส จำกัด, 2558), น.378.

¹⁵ ประมวลกฎหมายแห่งสหรัฐอเมริกา (United States Code 42 § 10607).

- (1) สิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองจากผู้ถูกกล่าวหาอย่างสมเหตุสมผล
- (2) สิทธิที่จะได้รับแจ้งให้ทราบล่วงหน้าอย่างเหมาะสม ถูกต้อง และทันต่อสถานการณ์เกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาใดๆ ของศาล หรือการพิจารณาใดๆ เกี่ยวกับการพักการลงโทษ ที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมหรือการปลดปล่อย หรือการหลบหนีของผู้ถูกกล่าวหาอย่างเหมาะสม และทันเวลา
- (3) สิทธิที่จะไม่ถูกตัดขาดจากการพิจารณาใดๆ ในทุกชั้นศาล เว้นแต่ศาลจะพิจารณาพยานหลักฐานที่ชัดเจนและน่าเชื่อถือแล้วเห็นว่าทำให้การของผู้เสียหายในคดีอาญาจะมีการเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญ
- (4) สิทธิที่จะได้รับทราบเหตุผลที่เกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยตัว การร้องขอ การพิจารณาคดีหรือการดำเนินการอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาพักการลงโทษ
- (5) สิทธิที่จะได้ปรึกษากับพนักงานอัยการ หรือทนายความของรัฐเกี่ยวกับคดีอย่างเหมาะสม
- (6) สิทธิที่จะได้รับการชดเชยความเสียหายเต็มจำนวนและทันต่อเวลา ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย
- (7) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยไม่ชักช้าโดยปราศจากเหตุผล
- (8) สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติด้วยความเป็นธรรมและด้วยความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้เสียหายในคดีอาญา¹⁶

นอกจากนี้ตาม U.S.C. ยังได้กำหนดไว้ว่า เจ้าหน้าที่ผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมมีความรับผิดชอบในการรับรู้ถึงสิทธิต่างๆ ต่อผู้เสียหายในคดีอาญา ดังนี้

- 1) ระบุตัวบุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหาย
- 2) แจ้งสิทธิที่ผู้เสียหายควรทราบ
- 3) แจ้งชื่อหน่วยงานที่ผู้เสียหายสามารถติดต่อเพื่อขอความช่วยเหลือได้
- 4) แจ้งสถานที่ที่ผู้เสียหายสามารถขอรับบริการทางการแพทย์ และสงเคราะห์จากรัฐบาลแบบฉุกเฉิน การฟื้นฟูช่วยเหลือผู้เสียหายตามกฎหมายอื่น การให้คำปรึกษา การเยียวยา หรือความช่วยเหลืออื่นทั้งของรัฐและเอกชน
- 5) การคุ้มครองความปลอดภัยจากผู้ต้องสงสัยหรือจำเลย
- 6) ในระหว่างการสอบสวนและการดำเนินการฟ้องคดี เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องแจ้งข้อมูลความคืบหน้าของการสอบสวน การจับกุมผู้ต้องหาหรือจำเลย การฟ้องคดีหรือการแจ้งข้อหาแก่จำเลย การกำหนดเวลาให้ผู้เสียหายต้องร่วมพิจารณาในศาลในฐานะพยาน การ

¹⁶ U.S.C. 18 § 3771.

ปล่อยหรือประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย การยอมรับการต่อรองคำรับสารภาพ และคำพิพากษาใน ส่วนที่เกี่ยวข้องกับจำเลย

- 7) ในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล ผู้เสียหายต้องได้รับการจัดหาสถานที่ที่ปลอดภัยจากจำเลย แต่สามารถได้ยื่นคำให้การของจำเลยและพยานจำเลยได้
- 8) หลังเสร็จการพิจารณาคดี เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องต้องแจ้งข้อมูลการกำหนดเวลา การคุมประพฤติจำเลย การหลบหนีการปล่อยออกไปทำงาน การพักการลงโทษ หรือกรณีอื่นที่จำเลยได้รับการปล่อยตัวจากการจำคุก และการตายของจำเลยซึ่งอยู่ในระหว่างถูกจำคุก
- 9) เจ้าหน้าที่ต้องให้ความมั่นใจแก่ผู้เสียหายว่า ทรัพย์สินของผู้เสียหายที่ใช้เป็นพยานหลักฐาน ในคดีจะต้องได้รับคืนในเวลาที่เหมาะสมทันทีเมื่อทรัพย์สินดังกล่าวไม่จำเป็นต้องใช้แล้ว¹⁷

4.2.2 สิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับคดีอาญาที่ตนเป็นผู้เสียหาย

สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกาที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับคดีอาญาที่ตนเป็นผู้เสียหายนั้น ได้รับการบัญญัติรับรองไว้ในกฎหมายแห่งสหรัฐอเมริกา (United States Code) ซึ่งได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องคำนึงถึงสิทธิของผู้เสียหาย และกำหนดให้ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะได้รับทราบล่วงหน้าถึงกระบวนการพิจารณาในศาลและในทุกๆ ขั้นตอน ดังนี้

- 1) ในกระบวนการชั้นสืบสวนสอบสวนและฟ้องร้องคดี

การแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคดี โดยทำการแจ้งสถานที่ที่ผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถเข้ารับการรักษาพยาบาลได้ในขณะมีการเริ่มกระบวนการสืบสวนคดี และข้อมูลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายตลอดจนคำแนะนำในคดีทำร้ายร่างกายทางเพศ และมีการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงขั้นตอนของการสืบสวนสอบสวนเกี่ยวกับสถานะของคดี การยอมรับเจรจาต่อรอง และผลของการจับตัวผู้ต้องหา

นอกจากนี้ยังมีการแจ้งความเป็นไปของคดี การปล่อยผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัย การตั้งข้อหาต่อผู้ต้องสงสัย กำหนดการหรือการเปลี่ยนแปลงกำหนดการ การรับสารภาพหรือการอ่านคำตัดสินของคณะลูกขุน และการแจ้งข่าวหรือข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีในขั้นตอนของพนักงานอัยการ

- 2) ในกระบวนการชั้นพิจารณาพิพากษาคดี

มีการแจ้งผลกระทบหรือรายงานผลที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาในกรณีที่จำเลยได้รับการตัดสินลงโทษ ข้อมูลและวิธีการติดต่อโดยตรงกับพนักงานคุมประพฤติถ้าผู้เสียหายมีความ

¹⁷ U.S.C. Title 42 chapter 112 § 10606.

ต้องการ หรือหากเป็นข้อมูลข่าวสารของรัฐที่สามารถเปิดเผยข้อมูลได้ เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบจะต้องแจ้งให้ผู้เสียหายหรือญาติของผู้เสียหายได้รับทราบ และหากผู้เสียหายในคดีอาญาไม่ได้เป็นพยานในชั้นพิจารณาคดีเจ้าหน้าที่ก็ต้องแจ้งให้ผู้เสียหายทราบเช่นเดียวกัน

3) ในกระบวนการชั้นหลังพิพากษาคดี

เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบการคุมขังจะแจ้งให้ผู้เสียหายในคดีอาญาทราบในทางราชทัณฑ์ รวมถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการปล่อยตัวจำเลย การพักการลงโทษ การทำทัณฑ์บน การคุมประพฤติผู้ต้องขัง ตลอดจนข้อมูลเกี่ยวกับวันที่จำเลยจะได้รับสิทธิในการพักการลงโทษ และกำหนดการของการฟังการปลดปล่อยจำเลย การหลบหนีหรือการออกไปทำงานนอกเรือนจำรวมทั้งการเสียชีวิตของผู้ต้องขังในระหว่างถูกคุมขัง¹⁸

นอกจากนี้กระทรวงยุติธรรมของสหรัฐอเมริกาได้จัดตั้งระบบการแจ้งข้อมูลให้แก่ผู้เสียหาย (Victim Notification System : VNS) ขึ้นเพื่อให้ความมั่นใจแก่ผู้เสียหายว่าจะได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมตลอดกระบวนการยุติธรรม และเพื่อให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาของตน โดยระบบการแจ้งข้อมูลให้แก่ผู้เสียหายได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานช่วยเหลือผู้เสียหายซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งในกระทรวงยุติธรรม และกองทุนผู้เสียหาย (Crime Victims Fund) ระบบการแจ้งข้อมูลให้แก่ผู้เสียหาย (Victim Notification System : VNS) เป็นระบบการจัดหาข้อมูลที่สำคัญให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาในระบบอัตโนมัติ โดยในเบื้องต้นเจ้าหน้าที่จะต้องใส่ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้เสียหาย คือ รหัสผู้เสียหาย รหัสประจำตัวประชาชนของผู้เสียหาย และรายละเอียดคดีของผู้เสียหายในระบบ หลังจากนั้นระบบจะแจ้งข้อความความคืบหน้าต่างๆ ในคดี ได้แก่ ความคืบหน้าของการสอบสวน สถานะของจำเลย การปล่อยตัวจำเลย โดยเป็นการแจ้งข้อมูลอัตโนมัติ ซึ่งมีช่องทางรับข้อมูลได้ทั้งทางจดหมาย จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ คอลเซ็นเตอร์ ซึ่งระบบดังกล่าวนี้ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญา ได้แก่ สำนักงานตำรวจแห่งสหรัฐอเมริกา และสำนักงานอัยการของสหรัฐอเมริกา

นอกจากนั้นแล้วยังปรากฏว่ากระทรวงยุติธรรมได้จัดทำคู่มือการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ต่อผู้เสียหายและพยานในคดีอาญา เพื่อให้เป็นแนวทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญา เพื่อให้เป็นแนวทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญา โดยในคู่มือดังกล่าวได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องจัดให้ผู้เสียหายได้รับทราบข้อมูลดังต่อไปนี้

¹⁸ U.S.C. Title 42 chapter 112 § 10607.

- 1) ข้อมูลที่ผู้เสียหายจะได้รับแจ้งจากระบบการแจ้งข้อมูลให้แก่ผู้เสียหาย
- 2) การติดตามผลของคดี ในกรณีเสร็จขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง
- 3) หน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือและบริการแก่ผู้เสียหาย
- 4) ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีทุกขั้นตอน ได้แก่ บทบาทของผู้เสียหายในคดี ขั้นตอนและผู้เสียหายในคดีจำต้องดำเนินการ การจำคุกจำเลย

สำหรับคู่มือการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ต่อผู้เสียหายและพยานในคดีอาญานั้น ซึ่งมีวิธีการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบสามารถทำได้หลายวิธี ไม่ว่าจะเป็นการโทรศัพท์ ส่งจดหมาย หรือจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ตรวจสอบจากเว็บไซต์ของหน่วยงาน หรือ ผู้เสียหายอาจสอบถามจากองค์กรช่วยเหลือที่ถูกตั้งขึ้นมาเฉพาะได้

ดังนั้น ในประมวลกฎหมายแบ่งส่วนราชการของสหรัฐอเมริกา จึงได้กำหนดให้ผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถร้องเรียนเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่เคารพต่อสิทธิของผู้เสียหาย หรือไม่ยอมปฏิบัติหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา โดยเฉพาะสิทธิเกี่ยวกับการได้รับทราบข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวมีผลใช้บังคับกับเจ้าหน้าที่ของกระทรวงยุติธรรม โดยกำหนดให้ผู้เสียหายที่ถูกละเลยสิทธิจากเจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถร้องเรียนต่อ Department of Justice Victims Right Ombudsman : VRO ได้ มีขั้นตอนการร้องเรียนสรุปดังนี้

- 1) ผู้เสียหายยื่นหนังสือร้องเรียนเป็นลายลักษณ์อักษร
- 2) คำร้องเรียนให้มีรายละเอียดหรือเหตุผลในการขอข้อมูล ดังนี้
 - ชื่อผู้เสียหายที่ถูกปฏิเสธสิทธิ
 - เลขคดีที่ฟ้อง
 - ชื่อจำเลย
 - รายละเอียดของการปฏิเสธสิทธิ
- 3) ต้องยื่นคำร้องเรียนภายใน 60 วันนับแต่รู้การถูกปฏิเสธสิทธิ แต่ไม่เกิน 1 ปี นับแต่

ทราบเหตุ

- 4) หน่วยงานรับเรื่องร้องเรียน (POC) รายงานการสอบสวนให้ VRO ทราบ¹⁹

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกานั้นได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมในการดำเนินคดีอาญาต้องให้ความสำคัญในสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแจ้งข้อมูลให้ผู้เสียหายได้รับทราบ หรือข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาที่ตนเองเป็นผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นในชั้นเจ้าพนักงานสอบสวน ชั้นดำเนินคดี ชั้นพิจารณาพิพากษาคดี

¹⁹ พิษญา คณาวุฒิ, *อ้าวแล้ว เจริญรทที่ 6*, น. 83-87.

ชั้นดำเนินคดี ชั้นกระบวนการพิพากษาคดีและรายงานผลกระทบที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหาย รวมทั้งการทำคำพิพากษาคดี และชั้นราชทัณฑ์

เพราะฉะนั้น รัฐควรประกันว่าผู้เสียหายหรือญาติ สามารถเข้าถึงข้อมูลสนเทศเกี่ยวกับคดีของตน และเป็นข้อมูลที่จำเป็นต่อการคุ้มครองประโยชน์และการใช้สิทธิของตน ในชั้นคำข้อมูลที่ควรเข้าถึงควรประกอบด้วย ประเภทของบริการและหน่วยงานที่สามารถขอความช่วยเหลือ ขั้นตอนปฏิบัติหลังมีการแจ้งความ และบทบาทของผู้เสียหายหรือญาติ วิธีการและเงื่อนไขที่จะขอรับการคุ้มครอง วิธีการและเงื่อนไขที่จะขอรับความช่วยเหลือด้านกฎหมาย หากกระทำได้กรณีที่เป็นชาวต่างชาติ อาจต้องมีมาตรการพิเศษเพื่อให้มีการคุ้มครองประโยชน์ของบุคคลดังกล่าว โดยควรมีการสื่อสารทั้งทางวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษร ในภาษาที่ผู้เสียหายหรือญาติเข้าใจได้ รัฐควรประกันว่าผู้เสียหายหรือญาติได้รับแจ้งด้วยวิธีการที่เหมาะสม ซึ่งผลของการร้องเรียนของตน ขั้นตอนที่สำคัญของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รวมทั้งขั้นตอนการสอบสวนเบื้องต้น ผู้เสียหายหรือญาติควรได้รับแจ้งความคืบหน้าใดๆ ของการสอบสวน เว้นแต่การทำเช่นนั้นจะส่งผลร้ายต่อการสอบสวนทางอาญาที่ดำเนินอยู่²⁰

นอกจากนี้มลรัฐต่างๆของประเทศสหรัฐอเมริกาได้บัญญัติกฎหมายภายในมลรัฐที่ให้การรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับคดีอาญาที่ตนเป็นผู้เสียหาย อาทิ เช่น

มลรัฐเท็กซัส ตาม Texas Constitution (รัฐธรรมนูญแห่งมลรัฐเท็กซัส) ได้รับความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาไว้ดังต่อไปนี้

- 1) สิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองจากผู้ถูกกล่าวหาอย่างเหมาะสมตลอดการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
- 2) สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเป็นส่วนตัว ตลอดการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
- 3) สิทธิที่จะปรึกษากับพนักงานอัยการ หากร้องขอ
- 4) สิทธิที่จะได้รับข้อมูลเกี่ยวกับคำตัดสิน คำพิพากษา การจำคุก หรือการปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย หากร้องขอ
- 5) สิทธิที่จะได้รับการแจ้งเตือนกระบวนการพิจารณาจากศาลหากร้องขอ²¹

²⁰ คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 20*, น.176-177.

²¹ Texas Constitution Article I, sec.30.

มลรัฐแคลิฟลอเนียร์ ได้บัญญัติสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งมลรัฐแคลิฟลอเนียร์ และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา โดยการบัญญัติพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม พ.ศ. 2008 (Victims Bill of Rights Act of 2008 : Marsy's Law) ที่เกี่ยวกับการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา ได้แก่

- 1) สิทธิที่จะได้รับการแจ้งให้ทราบล่วงหน้าที่เหมาะสมและสมควรจากพนักงานอัยการเกี่ยวกับการจับกุมจำเลย การแจ้งข้อหาจำเลย การส่งผู้ร้ายข้ามแดน และสิทธิที่จะได้รับการแจ้งให้ทราบถึงการดำเนินคดีก่อนฟ้องศาล หากร้องขอ
- 2) สิทธิที่จะได้รับการแจ้งให้ทราบล่วงหน้าที่เหมาะสม ถึงการดำเนินกระบวนการทั้งหมดของรัฐ รวมถึงการที่จำเลยและพนักงานอัยการเสนอให้มีการทำทัณฑ์บนหรือการพิจารณาให้ปล่อยตัวจำเลย
- 3) สิทธิที่จะได้รับรู้ในการดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การปล่อยตัว การต่อรอง การพิพากษา การปล่อยตัวหลังจากมีคำพิพากษา รวมถึงกระบวนการใดๆ ที่เกี่ยวข้องกันเหยื่อ หากร้องขอ
- 4) สิทธิที่จะได้รับรายงานก่อนมีคำพิพากษา หากร้องขอ เว้นแต่เป็นกรณีที่ต้องปิดเป็นความลับตามกฎหมาย
- 5) สิทธิที่จะได้รับการแจ้งให้ทราบคำพิพากษา คำตัดสินโทษ สถานที่ และเวลาที่จำเลยถูกจำคุก สถานะของจำเลย ระยะเวลาในการปล่อยตัวจำเลย การหลบหนีของจำเลย หากร้องขอ
- 6) สิทธิที่จะได้รับทราบกระบวนการรอลงอาญา การให้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการให้รอลงอาญา และการให้จำเลยรอลงอาญา²²

4.3 ประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษใช้ระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณี (Common Law) ได้รับอิทธิพลแนวคิดมาจากระบบกฎหมายโรมัน และผสมผสานกับจารีตประเพณีของแต่ละท้องถิ่นเข้าด้วยกัน จนเป็นกฎหมายที่ใช้ร่วมกันทั่วราชอาณาจักร และการดำเนินคดีอาญาในประเทศอังกฤษนั้นเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้เมื่อเกิดการกระทำความผิดขึ้น

²² California Constitution Section 28 (b).

4.3.1 ความหมายและสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายภายใต้หลักการสิทธิมนุษยชน และตราสารระหว่างประเทศของยุโรป ทำให้อังกฤษปรับปรุงกฎหมายและพัฒนาแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญา เพื่อกำหนดคุ้มครองสิทธิให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา²³

สำหรับความหมายของ “ผู้เสียหายในคดีอาญา” หรือ “เหยื่อ” มีกำหนดนิยาม หมายถึงบุคคล อัน ได้แก่

1) บุคคลใดที่แจ้งข้อกล่าวหาแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการแจ้งข้อกล่าวหาแทน โดยบุคคลเหล่านั้นได้รับผลกระทบโดยตรงจากการกระทำความผิด กฎหมายอาญาตามบันทึกงานข้อมูลอาชญากรรมแห่งชาติ (National Crime Recording Standard (NCRS))

2) ญาติของผู้เสียชีวิต คู่ค้า (Partners) ในคดีฆาตกรรม (homicide)

3) บิดา มารดา ผู้ปกครอง ในกรณีที่เหยื่อเป็นเด็กหรือเยาวชนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี

4) เจ้าหน้าที่ตำรวจในกรณีที่ตกเป็นเหยื่อ และ

5) ผู้แทนครอบครัว มีสิทธิในการรับบริการช่วยเหลือตามกำหนด ในกรณีที่เหยื่อตกเป็นผู้ไร้ความสามารถอันเนื่องมาจากความพิการ

6) ญาติสนิทของผู้เสียชีวิต อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญา

7) ผู้ปกครอง ผู้แทนโดยชอบธรรมของเด็ก หรือผู้เยาว์ที่อายุต่ำกว่า 18 ปี

8) เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ตกเป็นเหยื่อ

9) ผู้แทนครอบครัวของเหยื่อที่พิการ หรือได้รับบาดเจ็บร้ายแรงจนไม่สามารถสื่อสารได้²⁴

ส่วนสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาที่ได้กำหนดไว้เป็นแนวทางปฏิบัติ²⁵ มีดังนี้

1) สิทธิที่จะได้รับทราบการจับตัวผู้ต้องหาได้ รวมทั้งการตั้งข้อหาผู้ต้องหา การได้รับการประกันตัว และการพิพากษาคดี

2) สิทธิในการจะได้รับทราบความคืบหน้าของคดีที่ตนเองตกเป็นผู้เสียหายจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ

²³ Code of Practice for Victims of Crime , October 2013

²⁴ Victims mean: Any person who has made an allegation to the police, or had an allegation made on his or her behalf, that they have been directly subjected to criminal conduct under the National Crime Recording Standard (NCRS). This definition also includes.

²⁵ Code of Practice for Victims of Crime , October 2013

3) สิทธิที่จะได้รับการแจ้งให้ทราบถึงการที่ผู้กระทำผิดได้รับการปล่อยตัว
 4) สิทธิในการร้องขอความช่วยเหลือเมื่อเป็นพยานในศาล และมีความเสี่ยงสูงที่จะถูกข่มขู่คุกคาม

5) สิทธิที่จะได้รับการเข้าถึงความช่วยเหลือต่างๆ
 และนอกจากนี้ ประเทศอังกฤษได้ให้ความสำคัญแก่สิทธิของประชาชนภายในรัฐ โดยได้รับอิทธิพลแนวคิดซึ่งเป็นมาตรฐานขั้นต่ำ ในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาที่ออกโดยรัฐสภาแห่งสหภาพยุโรป ซึ่งประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปต้องนำไปปฏิบัติในฐานะกฎหมายระหว่างประเทศ²⁶ ซึ่งผู้เสียหายในคดีอาญาจะได้รับการคุ้มครอง ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยค่าทดแทนผู้เสียหายในคดีอาญา ค.ศ. 1995 (Criminal Injuries Compensation Act, 1995) และตามพระราชบัญญัติความรุนแรงในครอบครัว อาชญากรรมและผู้เสียหาย ค.ศ. 2004 (Domestic Violence, Crime and Victims Act, 2004) ซึ่งได้กำหนดให้มีการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา ถือเป็นกฎหมายหลักในการให้ความคุ้มครองแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาของประเทศอังกฤษ อีกทั้ง ยังได้กำหนดหน้าที่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องให้ความช่วยเหลือและให้บริการแก่ผู้เสียหายในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไว้ โดยเน้นให้การปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับการแจ้งข้อมูลการดำเนินคดีอาญาให้ผู้เสียหายทราบ²⁷

4.3.2 สิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับคดีอาญาที่ตนเป็นผู้เสียหาย

ตามประมวลกฎหมายว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา (Code of Practice for Victims of Crime) ได้กำหนดให้ผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิในการที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาที่ตนเป็นผู้เสียหายในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดี โดยเฉพาะผู้เสียหายในคดีอาญา 3 กลุ่ม ได้แก่

- 1) ผู้เสียหายในคดีอาญาที่ร้ายแรงที่สุด
- 2) ผู้เสียหายในคดีอาญาที่ตกเป็นเป้าหมายบ่อยครั้ง
- 3) ผู้เสียหายในคดีอาญากลุ่มเสี่ยงที่ถูกคุกคามข่มขู่

ซึ่งตามประมวลกฎหมายดังกล่าวได้กำหนดไว้ใน Chapter 2 part A Section 1,2,5 ที่กำหนดให้ผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิ และให้เจ้าหน้าที่รัฐต้องแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาให้ผู้เสียหายทราบ ดังนี้

²⁶ Directive of the European Parliament and of the Council: establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime 2012.

²⁷ Domestic Violence, Crime and Victims Act 2004, 32 Code of practice for victims.

1) ขั้นตอนเจ้าหน้าที่ตำรวจ

(1) เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจได้รับแจ้งความจากผู้เสียหายที่ได้รับการกระทำความผิด จะถือว่าผู้นั้นเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับแจ้งความกับหน้าของคดีเกี่ยวกับกำหนดวันพิจารณาคดีและวันพิพากษา

(2) ได้รับทราบความชัดเจนเกี่ยวกับขั้นตอนของการดำเนินคดี และได้รับความช่วยเหลือในกรณีที่ตนเองต้องการ ตลอดจนสิทธิต่างๆภายใน 5 วัน โดยนับจากวันที่มีการแจ้งความ

(3) ได้รับการแจ้งให้ทราบถึงกำหนดวันนัดในการแจ้งความกับหน้าเกี่ยวกับคดี พร้อมด้วยเหตุผลอธิบายในกรณีที่ยุติการสอบสวนภายใน 5 วัน

(4) ได้รับคำแนะนำในกรณีไม่พบตัวผู้กระทำความผิดพร้อมด้วยเหตุผล

(5) ได้รับบริการส่งต่อข้อมูลในฐานะที่ตนเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาให้แก่หน่วยงานช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา เพื่อให้การช่วยเหลือภายใน 2 วันทำการ

(6) ได้รับแจ้งจากเจ้าพนักงานตำรวจว่าจะต้องไปศาลเพื่อให้ถ้อยคำหรือแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับการให้บริการช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา

2) ขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดี

ผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิได้รับทราบผลการวินิจฉัยของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และพนักงานอัยการเกี่ยวกับการดำเนินคดีพร้อมด้วยเหตุผล (ข้อมูลเกี่ยวกับการตัดสินใจในการฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหา เหตุผลในการไม่ฟ้อง การไม่ดำเนินคดีต่อหรือการยุติข้อกล่าวหา การชั่งหรือปล่อยตัวผู้ต้องหาโดยไม่มีเงื่อนไขหรือมีหลักประกัน) รวมทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับกำหนดวันนัดพิจารณาคดี และผลการจับกุมตัวผู้ต้องหา ทั้งนี้ภายใน 5 วันทำการนับแต่มีการตั้งข้อหา หรือวันที่มีคำสั่ง นอกจากนี้ในชั้นอุทธรณ์ผู้เสียหายในคดีอาญาที่อยู่ในฐานะพยานของคดีมีสิทธิได้รับทราบถึงกำหนดการวันนัดพิจารณาคดี สถานที่ คำพิพากษาอุทธรณ์ ตลอดจนผลของคดีที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

3) ขั้นตอนหลังจากการฟ้องคดี

ผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิในการเข้าร่วมฟังการพิจารณาคดี และแสดงพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีหรือขอตรวจสอบพยานหลักฐานก่อนการพิจารณาคดี และได้รับทราบผลของการดำเนินคดี โดยการสอบถามพนักงานอัยการเกี่ยวกับผลของคดี นอกจากนี้ยังมีสิทธิในการร้องขอความช่วยเหลือพิเศษ ซึ่งเรียกว่า “มาตรการพิเศษในการคุ้มครองความปลอดภัยสำหรับพยาน” เมื่อมาเป็นพยานในศาลและมีความเสี่ยงสูงในการที่จะถูกข่มขู่คุกคาม

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าตามประมวลกฎหมายว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา (Code of Practice for Victims of Crime) ได้กำหนดให้ผู้เสียหายในคดีอาญาของประเทศอังกฤษ มี

สิทธิในการได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาทุกๆ ขั้นตอน ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ เจ้าพนักงานตำรวจและพนักงานอัยการ มีหน้าที่ต้องแจ้งให้ผู้เสียหายได้รับทราบถึงข้อมูลดังกล่าว โดยการกำหนดเงื่อนไขระยะเวลาทำการ ทั้งนี้ แล้วแต่กรณี

บทที่ 5

แนวทางการแก้ไขปัญหาลึกเกี่ยวกับการแจ้งข้อมูลในการดำเนินคดีอาญา

การแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับทราบนั้นเป็นสิ่งสำคัญ เพราะถือว่าการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย และนอกจากนี้ยังสามารถทำให้ผู้เสียหายในคดีอาญามีส่วนร่วมในการดำเนินคดีของเจ้าหน้าที่รัฐในทุกๆ ขั้นตอน ซึ่งในบทนี้จะวิเคราะห์ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในการแจ้งข้อมูล และสิทธิผู้เสียหายจะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับคดีอาญาที่ตนเป็นผู้เสียหาย และนำเสนอแนวทางการแก้ไขโดยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศที่ได้ศึกษามาแล้วในบทที่ 4

5.1 ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาที่ผู้เสียหายควรได้รับทราบ

ผู้เสียหายในคดีอาญานั้นถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในฐานะประธานแห่งสิทธิ และมีบทบาทที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เมื่อความผิดอาญาเกิดขึ้นรัฐควรให้การคุ้มครองและรับรองสิทธิแก่ผู้เสียหายในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทุกขั้นตอน โดยผู้เสียหายนั้นถือว่าเป็นบุคคลที่ได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำความผิด โดยที่ตนไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับความผิดนั้น และไม่ได้ยินยอมให้เกิดการกระทำความผิดนั้นแก่ตน และยังหมายความรวมถึงผู้ที่มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายด้วย ซึ่งภายใต้หลักการแนวคิด หลักนิติธรรม ผู้เสียหายในคดีอาญาย่อมสมควรได้รับการคุ้มครองสิทธิ และการเยียวยาความเสียหายไม่ต่างไปจากจำเลยรวมทั้งได้รับการคุ้มครองสิทธิจากรัฐเพราะเป็นผู้ถูกล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน กล่าวคือ ถูกล่วงละเมิดชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ทรัพย์สิน

ดังนั้น เมื่อพิจารณาตามหลักประกันสิทธิขั้นต่ำของผู้เสียหายในคดีอาญา ตามปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985 (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power 1985) ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักประกันสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา และเป็นมาตรฐานสากลขั้นต่ำที่เจ้าหน้าที่ และกระบวนการยุติธรรมทางอาญาพึงปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญาตั้งแต่เริ่มดำเนินคดี (Pre-trial) จนถึงขั้นตอนหลังจากการพิจารณาคดี (Post-trial) โดยหลักประกันสิทธิขั้นต่ำของผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งหลักการสำคัญ คือ

1. การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to justice and fair treatment)

2. การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำผิด (Restitution)

3. การได้รับการชดเชยความเสียหายจากรัฐ (Compensation) และ

4. การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา (Assistance)

และยังมีหลักประกันสิทธิของผู้เสียหายอื่นๆ ที่ได้รับรองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของผู้เสียหายในคดีอาญาไว้หลายประการ โดยปรากฏบทบัญญัติกฎหมายที่ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ทั้งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและกฎหมายในที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาได้รับรองว่า ผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิที่จะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม การฟ้องคดีด้วยตนเอง หรือขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ การให้ถ้อยคำในฐานะพยานในคดี การได้รับทราบคำสั่งไม่ฟ้องคดีผู้ต้องหาจากพนักงานอัยการ ซึ่งประเทศต่างๆ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศเยอรมัน ต่างก็ได้ให้การรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาให้แก่ผู้เสียหายทราบ เมื่อพิจารณาตามกฎหมายของประเทศไทยแล้ว ยังไม่มีกฎหมายที่บัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ในการแจ้งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับคดีอาญาที่ตนเป็นผู้เสียหายอย่างพอเพียง มีเพียงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 146 เท่านั้น ที่ได้ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา ในเรื่องคำสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการ และการขอสำเนาคำให้การของตนเองในชั้นสอบสวนเท่านั้น ผู้เสียหายในคดีอาญาจึงไม่ได้รับทราบถึง วิธีการ กระบวนการทุกขั้นตอนของกระบวนการดำเนินคดีอาญา หรือความคืบหน้าในการดำเนินการเกี่ยวกับคดี จึงทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับทราบถึงสิทธิของตน หรือไม่ทราบถึงความก้าวหน้าหรือข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา จนทำให้เป็นการเสียสิทธิในการมีส่วนร่วมในการดำเนินคดี ดังนั้น จึงสมควรที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาในทุกขั้นตอน โดยกำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือหน่วยงานของรัฐทำการแจ้งสิทธิต่างๆ หรือข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีให้แก่ผู้เสียหายได้รับทราบในทุกๆ ขั้นตอนตลอดจนระยะเวลา วิธีการ และเงื่อนไขต่างๆ โดยจำแนกข้อมูลที่ผู้เสียหายในคดีอาญาควรจะได้รับทราบเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาที่ตนเป็นผู้เสียหายได้ ดังนี้

1) ชั้นสอบสวนและฟ้องร้องคดี

การดำเนินคดีอาญาในชั้นนี้เป็นการเริ่มต้นคดี เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นพนักงานสอบสวนจะต้องรับผิดชอบในการแจ้งข้อมูลข่าวสารแก่ผู้เสียหาย ดังนี้

(1) พนักงานสอบสวนต้องแจ้งข้อมูล ชื่อ ตำแหน่ง หมายเลขโทรศัพท์ และสถานที่ทำงานของเจ้าพนักงานที่รับผิดชอบคดีให้กับผู้เสียหายในคดีอาญาทราบ ซึ่งผู้เสียหายสามารถร้องขอรับบริการการช่วยเหลือต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดีได้

(2) สถานที่ซึ่งผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถเข้ารับการรักษาพยาบาลได้

(3) ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการทดสอบรวมทั้งการให้คำปรึกษา และคำแนะนำในคดีที่มีการทำร้ายร่างกายทางเพศ (Sexual Assault) อันแสดงให้เห็นว่ามีความเสี่ยงที่จะติดโรค อาทิเช่น โรคเอดส์

(4) นอกจากนี้ ผู้เสียหายยังควรต้องได้รับแจ้งเมื่อผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัยได้รับการปล่อยชั่วคราวออกมาจากเรือนจำ หรือการกักขังผู้ต้องหา หรือผู้ต้องสงสัยว่ากระทำผิด

(5) การตั้งข้อหาต่อผู้ต้องสงสัย การยอมรับสารภาพ การแจ้งข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินคดีในระหว่างการดำเนินคดีในขั้นตอนของพนักงานอัยการ

(6) รวมถึงการแจ้งข้อมูลข่าวสารด้วย เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบควรแนะนำผู้เสียหายในคดีข่มขืนให้ทราบถึงความเสี่ยงในการคิดเชื่อที่อาจเกิดขึ้นจากการถูกข่มขืนดังกล่าว ทั้งผู้ถูกกล่าวหาควรจะมีสิทธิที่จะได้รับรายงานเกี่ยวกับการปล่อยตัวผู้กระทำผิดก่อนมีการพิจารณาคดีในคดีความรุนแรงในครอบครัว หรือคดีไต่ค่าเพื่อทำร้าย

2) ชั้นพิจารณาและพิพากษาคดี

ในชั้นนี้เป็นการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีและพิพากษาคดีของศาลหลังจากที่พนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องจำเลย โดยพนักงานอัยการทำหน้าที่เป็นโจทก์ในคดีอาญา ผู้เสียหายเองอาจยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการหรือเป็นพยานในคดี ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาในชั้นนี้ ผู้เสียหายก็ควรจะได้รับทราบด้วยเช่นกัน ซึ่งได้แก่

(1) ข้อมูลว่าจำเลยถูกพิพากษาลงโทษหรือศาลพิพากษายกฟ้อง

(2) ข้อมูลเกี่ยวกับวันเวลา และสถานที่นัดพิจารณาคดีหรืออ่านคำพิพากษา

(3) รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงกำหนดเวลาหมายนัดในการเป็นพยานในศาล

(4) ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการในการติดต่อกับพนักงานคุมประพฤติด้วยถ้าผู้เสียหายต้องการ

3) ชั้นหลังจากพิจารณาพิพากษาคดี

เมื่อเสร็จสิ้นการพิจารณาพิพากษาคดีแล้ว คดีอาญาก็จะเข้าสู่ชั้นการบังคับคดี เมื่อจำเลยได้รับโทษตามคำพิพากษา กรณีนี้จะเป็นหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ที่จะดำเนินการแจ้งข้อมูลข่าวสารต่างๆ ซึ่งได้แก่

- (1) ข้อมูลเกี่ยวกับการปล่อยตัวจำเลยในกรณีพ้นโทษ
- (2) การพักการลงโทษ
- (3) การคุมประพฤติ
- (4) วันที่ซึ่งผู้กระทำผิดจะได้รับสิทธิพักการลงโทษ
- (5) กำหนดวันและเวลา ของการปล่อยตัวจำเลย
- (6) การหลบหนี หรือการออกไปทำงานนอกเรือนจำ หรือรูปแบบอื่นที่เป็นการปลดปล่อยการคุมขังผู้กระทำผิด
- (7) การเสียชีวิตของผู้กระทำผิด ในกรณีผู้กระทำผิดเสียชีวิตในระหว่างถูกคุมขัง

5.2 ระยะเวลาและวิธีการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา

1) ชั้นสอบสวนและฟ้องร้องคดี

การแจ้งข้อมูลในชั้นตอนนี้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะเป็นผู้แจ้งข้อมูลในการดำเนินคดีอาญาเกี่ยวกับการจับกุมตัวผู้กระทำความผิด ความคืบหน้าในการสอบสวนผู้กระทำความผิด ข้อมูลเกี่ยวกับการขัง หรือการปล่อยตัวผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน ให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาทราบ และพนักงานอัยการจึงควรเป็นผู้แจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการตัดสินใจฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีพร้อมเหตุผลประกอบ ให้ผู้เสียหายในคดีอาญาทราบ

สำหรับประเทศไทยนั้น ถึงแม้จะมีคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 419/2556 ลงวันที่ 1 กรกฎาคม 2556 เรื่อง การอำนวยความสะดวกในคดีอาญา และการทำสำนวนการสอบสวน และมาตรการควบคุม ตรวจสอบ เร่งรัดการสอบสวนคดีอาญา และระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 84 ก็ตามที ก็ยังไม่เพียงพอ ผู้เสียหายจำเป็นต้องมีสิทธิเข้าถึงกลไกต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรม (Entitled to access to the mechanisms of justice) เพื่อให้ผู้เสียหายมีสิทธิในการที่จะได้รับทราบ (informed) ข่าวสารข้อมูลต่างๆ (information) เกี่ยวกับสิทธิและกระบวนการดำเนินคดี รวมไปถึงข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นไปของคดีที่ตนเป็นผู้เสียหายที่อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิในชีวิตส่วนตัว (Right to Privacy) และความปลอดภัย (safety) ซึ่งการบัญญัติรายการสิทธิทั่วไปของผู้เสียหาย (General rights of crime victim) ไว้ในกฎหมาย นอกจากจะทำให้ผู้เสียหายมีหลักประกันที่เป็นรูปธรรมแล้ว ยังก่อให้เกิดหน้าที่แก่ระบบงานยุติธรรมทางอาญาตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการดำเนินคดีอาญา ที่จะต้องดำเนินการให้มีการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายตามรายการที่กฎหมายกำหนด

ดังนั้น การกำหนดให้มีการแจ้งสิทธิต่างๆ ที่มีอยู่ตามกฎหมายให้ผู้เสียหายทราบจึงมีความสำคัญ เพราะจะทำให้ผู้เสียหายทราบถึงรายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวกับสิทธิของตนในแต่ละเรื่อง ซึ่งในประเทศไทยพบว่า มีกฎหมายที่กำหนดให้สิทธิแก่ผู้เสียหายอยู่จำนวนหนึ่งในประเด็นที่ ผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถตรวจหรือคัดสำเนาให้การของตนในชั้นสอบสวน หรือเอกสารประกอบคำให้การของตนเมื่ออัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาล และในคดีที่อัยการไม่สั่งฟ้อง ซึ่งเป็นเพียงสิทธิประการหนึ่งของสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเท่านั้น

หากนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับต่างประเทศ ดังเช่น ประเทศอังกฤษซึ่งกำหนดให้แจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาให้แก่ผู้เสียหายทราบ โดยได้กำหนดระยะเวลาเอาไว้ ดังเช่น ได้รับทราบความชัดเจนเกี่ยวกับขั้นตอนของการดำเนินคดี และได้รับความช่วยเหลือในกรณีที่คุณเองต้องการ ตลอดจนสิทธิต่างๆ ภายใน 5 วัน โดยนับจากวันที่มีการแจ้งความ ได้รับการแจ้งให้ทราบถึงกำหนดวันนัดในการแจ้งความคืบหน้าเกี่ยวกับคดี พร้อมด้วยเหตุผลอธิบายในกรณีที่ยุติการสอบสวนภายใน 5 วัน และนอกจากนี้ยังได้รับบริการส่งต่อข้อมูล ในฐานะที่ตนเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาให้แก่หน่วยงานช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา เพื่อให้การช่วยเหลือภายใน 2 วันทำการ

และในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ทำการจัดตั้งระบบการแจ้งข้อมูลให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับทราบ ซึ่งเรียกว่า ระบบการแจ้งข้อมูลให้แก่ผู้เสียหาย (VNS) ซึ่งเป็นการใส่ข้อมูลที่สำคัญของผู้เสียหายในคดีอาญา เพื่อให้ระบบแจ้งข้อมูลความคืบหน้าในการดำเนินคดีอาญาให้แก่ผู้เสียหายทราบ อาทิเช่น การปล่อยตัวจำเลย สถานะของจำเลย และสถานที่ หรือระยะเวลาการจำคุกของจำเลย ซึ่งเป็นการแจ้งข้อมูลโดยอัตโนมัติ โดยช่องทางจดหมาย สื่ออิเล็กทรอนิกส์ คอลเซ็นเตอร์ โดยมีหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องคือ สำนักงานตำรวจของสหรัฐอเมริกาและสำนักงานอัยการ

2) ชั้นพิจารณาและพิพากษาคดี

การดำเนินคดีอาญาในชั้นนี้ ศาลเป็นผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการรับผิดชอบ โดยจะเป็นผู้กำหนดนัดวัน เวลา สถานที่พิจารณาคดี หรือออกหมายนัดเรียกบุคคลมาเป็นพยานในศาล ตลอดจนการพิพากษาคดี ในกรณีที่พนักงานอัยการเป็น โจทก์ยื่นฟ้องคดี ย่อมได้รับการแจ้งกำหนดนัดของศาลและผลการพิจารณาคดี ตลอดจนข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งยังไม่มียกกฎหมายในส่วนนี้ที่กำหนดให้พนักงานอัยการแจ้งข้อมูลให้แก่ผู้เสียหายทราบโดยตรง ซึ่งต่างจากกรณีที่ผู้เสียหายขอขึ้นคำร้อง ขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ ดังนั้น การได้รับทราบข้อมูลในส่วนนี้ของผู้เสียหายในคดีอาญาจึงมีความแตกต่างกัน

แต่เมื่อพิจารณาของต่างประเทศ ดังเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งกำหนดให้การแจ้งข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินคดีในชั้นนี้ให้พนักงานอัยการเป็นเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ ให้แจ้งเป็นหนังสือให้ผู้เสียหายทราบถึงข้อมูลข่าวสาร การดำเนินการพิจารณาคดีทางอาญา รวมทั้งบทบาท

ของผู้เสียหายในคดีอาญาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีทางอาญา ขั้นตอนของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ตลอดจนการแจ้งให้ทราบในภายหลังการตัดสินคดี

และในประเทศอังกฤษ ซึ่งกำหนดให้ตำรวจและพนักงานอัยการ แจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงผลเกี่ยวกับการดำเนินคดี อาทิเช่น การดำเนินคดี คำสั่งปล่อยตัวชั่วคราว หรือคำสั่งอื่นๆ พร้อมด้วยเหตุผลภายใน 5 วัน นับตั้งแต่การตั้งข้อกล่าวหา

3) ชั้นหลังจากพิจารณาพิพากษาคดี

ในขั้นนี้เป็นการดำเนินการในส่วนของการบังคับโทษ ซึ่งกรมราชทัณฑ์มีหน้าที่โดยตรงในการจับกุมคุมขัง ผู้ที่ได้รับคำพิพากษาและเจ้าพนักงานคุมประพฤติ ซึ่งมีหน้าที่ในการคุมประพฤติจำเลย ซึ่งการแจ้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขัง หรือจำเลยให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับทราบนั้นยังไม่เป็นที่ประจักษ์ชัด เพราะข้อมูลในส่วนนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแจ้งให้ผู้เสียหายได้รับทราบ โดยเร็วไม่ว่าจะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการตายของจำเลยในขณะคุมขัง การพักโทษจำเลย กำหนดและระยะเวลาวันต้องโทษของจำเลย รวมทั้งสถานที่คุมขังจำเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อจำเลยได้รับการปล่อยตัวหลังจากการพ้นโทษ เจ้าพนักงานในขั้นนี้ควรจะแจ้งให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับทราบโดยเร็วเป็นลำดับแรก เพราะเหตุว่าจำเลยเมื่อพ้นสภาพจากการถูกคุมขังแล้วจะต้องออกมาใช้ชีวิตตามฐานะเดิมของตนอยู่ในสังคมเดียวกันกับผู้เสียหาย อาจจะสร้างความหวาดกลัวให้แก่ผู้เสียหาย รวมทั้งอาจจะไปก่อความไม่สงบ หรือกระทำความผิดซ้ำอีกต่อผู้เสียหายรายเดิม การที่ผู้เสียหายได้รับการแจ้งข้อมูลในส่วนนี้ นอกจากจะเป็นการคุ้มครองสิทธิแล้วยังเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และความปลอดภัยต่อตัวผู้เสียหายเอง ซึ่งสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และเยอรมัน ก็ได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในส่วนนี้มีการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบ และยังให้สิทธิผู้เสียหายยื่นคำร้องต่อเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เพื่อขอทราบข้อมูลว่าจำเลยยังอยู่ระหว่างถูกจำคุกหรือได้รับการปล่อยตัวแล้ว หรือผู้เสียหายอาจสอบถามจากพนักงานอัยการหรือศาลก็ได้

5.3 ความจำเป็นในการบัญญัติบทบัญญัติเกี่ยวกับการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงกระบวนการต่างๆ ในการที่จะระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นตามกฎหมายสาระบัญญัติที่ได้กำหนดความผิดและโทษเอาไว้ ซึ่งเริ่มตั้งแต่การร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงาน การฟ้องคดีต่อศาล การพิจารณาคดีและการพิพากษาคดี จนถึงการลงโทษผู้กระทำความผิดนับได้ว่าเป็นขั้นตอนและวิธีการดำเนินคดีตั้งแต่เริ่มต้นฟ้องคดีไปจนถึงการบังคับคดี เป็นเรื่องที่อยู่ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกฎหมายที่ได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการค้นหาความจริงอันเกี่ยวกับการกระทำ

ความผิด และการนำตัวผู้กระทำความผิดซึ่งระเมิดกฎหมายอาญามาดำเนินการพิจารณา และลงโทษ ตามบทบัญญัติตามกฎหมาย จึงเป็นกฎหมายที่มีรูปแบบที่ใช้บังคับได้ทันที (lois de forme) ถึงแม้ว่าการกระทำที่ถูกพิจารณานั้นจะเกิดขึ้นมาก่อนกฎหมายมีผลใช้บังคับก็ตาม และกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะของฐานความผิดอาญา ความรับผิดชอบทางอาญาของผู้กระทำความผิด และการกำหนดโทษแต่อย่างใด ดังนั้นจึงไม่ใช่กฎหมายที่มีผลกระทบต่อสาระสำคัญของความรับผิดชอบทางอาญาของบุคคล¹ เมื่อการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาให้แก่ผู้เสียหายได้รับทราบเป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ในขั้นตอนของการดำเนินคดีอาญา ซึ่งเป็นไปตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลัก ดังนั้นวิธีการ ขั้นตอน หลักเกณฑ์ และเงื่อนไขต่างๆ ที่เกี่ยวกับการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาให้แก่ผู้เสียหายได้รับทราบนั้น จึงควรบัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อความเป็นเอกภาพและเป็นหลักประกันให้เจ้าหน้าที่รัฐและหน่วยงานของรัฐจะต้องปฏิบัติตาม และให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาได้อย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ทั้งนี้หน่วยงานของรัฐจะต้องให้ความสำคัญกับหลักนิติธรรม และแนวคิดในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและเป็นไปตามหลักการ และแนวทางตามมาตรฐานสากลที่ได้กำหนดเรื่องการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายเอาไว้

ดังนั้น ผู้เสียหายในคดีอาญาควรจะได้รับ การรับรองและคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในเรื่องว่าด้วยสิทธิการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมในคดีอาญาทุกๆ ขั้นตอน สิทธิในการได้รับการชดเชยและเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นกับตน สิทธิในการได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ชื่อเสียง หรือเสรีภาพ และสิทธิในการได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา

จากการศึกษาพบว่า กฎหมายที่ได้ให้อำนาจเจ้าพนักงานแจ้งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาให้แก่ผู้เสียหายได้รับทราบนั้นมีเพียงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 146²

¹ ปกป้อง ศรีสนิท, “หลักการใช้บังคับทันทีของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา,” ใน หนังสือรวบรวมบทความทางวิชาการ ที่ระลึก 60 ปี พี่ใหญ่ ไชยาญ, จัดพิมพ์โดย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา 2561), น.221.

² กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 146 ให้แจ้งคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีให้ผู้ต้องหาและผู้ร้องทุกข์ทราบ ถ้าผู้ต้องหาถูกควบคุมหรือ ังอยู่ ให้จัดการปล่อยตัวไปหรือขอให้ศาลปล่อย แล้วแต่กรณี เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องแล้ว ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือผู้มีส่วนได้เสียมีสิทธิร้องขอต่อพนักงาน

และคำสั่งของสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 419/2556 ลงวันที่ 1 กรกฎาคม 2556 เรื่อง การอำนวยความสะดวกในคดีอาญา การทำสำนวน การสอบสวน และมาตรการควบคุม ตรวจสอบ เร่งรัดการสอบสวนคดีอาญา กำหนดไว้ในบทที่ 2 ข้อ 1³ และยังมีระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 84⁴ เท่านั้น ซึ่งเป็นข้อมูลที่ยังไม่ครอบคลุมและไม่เพียงพอในการที่จะสำหรับแจ้งให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับทราบ และบางส่วนนั้นไม่ได้กำหนดไว้ในกฎหมายหลักจึงไม่มีความเป็นเอกภาพ หรือเป็นหลักที่กำหนดเป็นแนวทางในการปฏิบัติของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา บังคับใช้จริงได้ยาก และยังมีข้อจำกัดในการบังคับใช้บางประการจึงไม่เหมาะสมกับสถานะการณ์ในปัจจุบัน ดังนั้นหากบัญญัติหลักเกณฑ์

อัยการเพื่อขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสั่งคดี ทั้งนี้ ภายในกำหนดอายุความฟ้องร้อง

³ คำสั่งของสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 419/2556 ลงวันที่ 1 กรกฎาคม 2556 เรื่อง การอำนวยความสะดวกใน คดีอาญา การทำสำนวน การสอบสวน และมาตรการควบคุม ตรวจสอบ เร่งรัดการสอบสวนคดีอาญา กำหนดไว้ในบทที่ 2 ข้อ 1 ว่า

1.2 การแจ้งผลความคืบหน้าการสอบสวน

เพื่อเป็นการสื่อสารและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับผู้แจ้งความร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ รวมทั้งผู้ที่ได้รับความเสียหายในคดีจราจร ทางบกซึ่งมิใช่ผู้ต้องหา หรือญาติของผู้ตายในสำนวนชั้นสูตรพลิกศพ ได้รับทราบความคืบหน้าผลการดำเนินการของพนักงานสอบสวน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียมกัน จึงให้พนักงานสอบสวนถือปฏิบัติ ดังนี้

1.2.1 คดีทุกประเภทที่มีผู้แจ้งความร้องทุกข์หรือกล่าวหาต่อพนักงานสอบสวนสอบสวนให้แจ้งความคืบหน้าผลการ ดำเนินการให้ผู้ร้องทุกข์หรือผู้กล่าวโทษ รวมทั้งผู้ที่ได้รับความเสียหายในคดีจราจรทางบกซึ่งมิใช่ผู้ต้องหา หรือญาติของผู้ตายในสำนวน ชั้นสูตรพลิกศพทราบ โดยให้พนักงานสอบสวนเจ้าของสำนวนหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายมีหน้าที่แจ้งความคืบหน้า

1.2.2 การแจ้งผลความคืบหน้าการสอบสวนให้ผู้ร้องทุกข์หรือผู้กล่าวโทษทราบให้ทำเป็นหนังสือแจ้งความคืบหน้าการ สอบสวน โดยมีระยะเวลาในการแจ้งความคืบหน้าผลการสอบสวน ดังนี้

- (1) ครั้งแรก เมื่อครบกำหนด 30 วัน นับแต่วันรับคำร้องทุกข์ หรือคำกล่าวโทษ
- (2) ครั้งที่สอง เมื่อครบกำหนด 60 วันนับแต่วันที่แจ้งครั้งแรก
- (3) ครั้งที่สาม เมื่อสรุปสำนวนการสอบสวนส่งให้พนักงานอัยการ

ทั้งนี้ หากมีการออกหมายจับ หรือจับกุมผู้ต้องหาได้ก็ให้แจ้งผู้ร้องทุกข์หรือผู้กล่าวโทษทราบด้วย

⁴ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 84 (การแจ้งคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี) ว่า คำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีที่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาและผู้ร้องทุกข์ทราบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 146 หมายถึงคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีทั้งเรื่องสำหรับผู้ต้องหาแต่ละคน ให้พนักงานอัยการแจ้งคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องแก่พนักงานสอบสวน เพื่อแจ้งให้ผู้ต้องหาและผู้ร้องทุกข์ทราบโดยเร็ว

วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการแจ้งข้อมูล และความคืบหน้าเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับทราบไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอย่างชัดเจน การใช้อำนาจและหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ และหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทุกหน่วยจะเป็นไปตามกลไกที่กฎหมายได้กำหนดเอาไว้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมไปถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาจะครบถ้วนสมบูรณ์และเหมาะสมเป็นไปตามหลักการแนวคิด และตามมาตรฐานขั้นต่ำตามหลักสากล

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาและวิเคราะห์ห้บทต่างๆ ทำให้พบว่าการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญา ในกรณีการแจ้งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ตนเป็นผู้เสียหาย ซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล หรือต่างประเทศ แล้ว ยังทำให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายมีประสิทธิภาพมากขึ้น และทำให้ผู้เสียหายได้รับรู้ รับทราบถึงขั้นตอนหรือสิทธิอื่นๆ ที่ตนพึงได้รับทราบและมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จึงได้บทสรุปและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายของประเทศไทยดังต่อไปนี้

6.1 บทสรุป

ผู้เสียหายในคดีอาญานั้นรัฐย่อมไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ที่จะต้องให้การรับรอง และคุ้มครอง สิทธิต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งมีพื้นฐานทางกฎหมายมาจากสิทธิมนุษยชนและ หลักประกันอื่นๆ ซึ่งสิทธิพื้นฐานเหล่านี้ได้ให้การกำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ และหน่วยงานของ รัฐปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา โดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติด้วยเหตุผลด้าน เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา หรือความเห็นทางการเมืองอื่นๆ โดยต้องได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมและเคารพต่อศักดิ์ศรี และความเป็นมนุษย์ ผู้เสียหายและญาติจะต้องไม่ถูกเลือกปฏิบัติด้วยเหตุผลด้านเชื้อชาติ สีผิว ความ เป็นมาด้านชาติพันธุ์ ชนชาติหรือสังคม เพศ อัตลักษณ์ทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศสภาพ ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมือง หรืออื่นๆ การเกิด สภาพด้านเศรษฐกิจ หรือสถานภาพด้านสังคมอื่น ใดในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งในขั้นการสอบสวนก่อนถึงชั้นศาล เจ้า พนักงานผู้บังคับใช้กฎหมาย หน่วยงานสอบสวน หน่วยงานที่รับผิดชอบต่อการฟ้องร้องคดี พนักงานอัยการ และหน่วยงานศาลจะต้องเคารพความเป็นส่วนตัวของผู้เสียหายและครอบครัว

กฎหมายไทยในปัจจุบันยังไม่มีการบัญญัติถึงการแจ้งข้อมูลข่าวสาร และความลับหน้า เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา ให้ผู้เสียหายได้รับทราบอย่างเป็นทางการ แม้จะมีประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา มาตรา 146 ที่กำหนดให้พนักงานอัยการแจ้งคำสั่งเด็ดขาด ไม่สั่งฟ้องคดีพร้อม ด้วยเหตุผลให้ผู้เสียหายทราบเท่านั้น และมีคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 419/2556 ลงวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 เรื่อง การอำนวยความสะดวกยุติธรรมในคดีอาญา การทำสำนวนการสอบสวน และ

มาตรการควบคุม ตรวจสอบ เฝ้าระวังการสอบสวนคดีอาญา และยังมีระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 84 ก็ยังไม่เพียงพอที่จะคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญา และยังไม่เพียงพอสำหรับการแจ้งข้อมูลข่าวสารและความคืบหน้าในการดำเนินคดีอาญาให้แก่ผู้เสียหายได้รับทราบ แต่เมื่อไม่ได้บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นกฎหมายหลักก็ไม่ใช่หลักประกันที่ดีว่าจะมีการปฏิบัติที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล ที่ให้ความคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีบทบัญญัติกำหนดให้เจ้าพนักงานและองค์กรของรัฐมีอำนาจหน้าที่ในการแจ้งข้อมูล และความคืบหน้าในการดำเนินคดีอาญาให้ผู้เสียหายได้รับทราบในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทุกขั้นตอน

กฎหมายของต่างประเทศได้กำหนดให้เจ้าพนักงานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแจ้งข้อมูลข่าวสาร และความคืบหน้าเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาให้แก่ผู้เสียหายได้รับทราบ ซึ่งประเทศเยอรมนีได้กำหนดให้ผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลดังกล่าวโดยอัตโนมัติ โดยกำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐต้องแจ้งข้อมูลดังกล่าวให้ผู้เสียหายทราบ และได้กำหนดให้ผู้เสียหายมีสิทธิร้องขอต่อเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อรับทราบข้อมูลและความคืบหน้าเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา และประเทศสหรัฐอเมริกาได้จัดตั้งระบบการแจ้งข้อมูลให้แก่ผู้เสียหาย เป็นระบบการจัดหาข้อมูลที่สำคัญให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาในระบบโดยอัตโนมัติ เพื่อแจ้งรายละเอียดต่างๆของคดีและความคืบหน้าต่างๆ ได้แก่ ความคืบหน้าของการสอบสวน สถานะของจำเลย การปล่อยตัวจำเลย นอกจากนี้ประเทศอังกฤษก็ได้กำหนดให้ผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา โดยที่ได้จัดตั้งการบริการส่งต่อข้อมูลเกี่ยวกับผู้เสียหายในคดีอาญาให้แก่หน่วยงานในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อทำการช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา

ดังนั้น หากบัญญัติบทบัญญัติเกี่ยวกับการแจ้งสิทธิการแจ้งข้อมูลข่าวสาร และความคืบหน้าเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาให้แก่ผู้เสียหายได้รับทราบ ไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอย่างชัดเจน และกำหนดให้เจ้าหน้าที่และหน่วยงานของรัฐใช้อำนาจและหน้าที่ เป็นไปตามขอบเขตของกฎหมาย และสามารถตรวจสอบได้ตามกลไกที่กฎหมายได้วางเอาไว้ นอกจากจะสามารถคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายได้อย่างครบถ้วนแล้ว ยังทำให้ผู้เสียหายสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในทุกขั้นตอน และได้รับทราบถึงความคืบหน้าต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดีที่ตนเป็นผู้เสียหาย ทั้งยังเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐอีกหนทางหนึ่งอีกด้วย

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จึงเห็นสมควรให้มีการบัญญัติที่เกี่ยวกับการแจ้งข้อมูลข่าวสาร และความคืบหน้าเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา ไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดย

กำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่เหมาะสม โดยที่ไม่ต้องจำเป็นที่จะต้องจัดทำให้มีระบบการคุ้มครองผู้เสียหายทั้งระบบ โดยกำหนดให้มีโครงสร้างกลไกที่สามารถประสานความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึงประสานความช่วยเหลือกับส่วนท้องถิ่น และไม่จำเป็นจะต้องตราเป็นพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาแต่อย่างใด

6.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์ที่มีข้อเสนอแนะ คือ การบัญญัติบทบัญญัติเกี่ยวกับการแจ้งข้อมูลข่าวสาร และความลับเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาในทุกขั้นตอน เพื่อเป็นหลักประกันให้เจ้าหน้าที่รัฐและหน่วยงานของรัฐจะต้องปฏิบัติตาม และกำหนดรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการแจ้งข้อมูลข่าวสาร และความลับเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา ดังต่อไปนี้

1) สิทธิเกี่ยวกับการแจ้งข้อมูลข่าวสาร และความลับเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา ควรที่จะได้รับการบัญญัติดังกล่าวให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยชัดแจ้ง โดยกำหนดให้ผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิได้รับทราบข้อมูลและความลับเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา ในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดีอาญา ทั้งในชั้นสอบสวน การฟ้องร้องคดี และการพิจารณาพิพากษาคดี รวมทั้งการบังคับโทษจำเลย โดยข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาที่ผู้เสียหายในคดีอาญาควรมีสิทธิได้รับทราบ มีดังต่อไปนี้

(1) ข้อมูลในชั้นสอบสวนและฟ้องร้องคดี ที่ผู้เสียหายควรจะได้รับทราบ ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับการจับกุมตัวผู้กระทำความผิด ความลับในการสอบสวนผู้กระทำความผิด ข้อมูลเกี่ยวกับการขัง หรือการปล่อยตัวผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน และข้อมูลเกี่ยวกับการตัดสินใจฟ้องหรือไม่ฟ้องคดี พร้อมเหตุผลประกอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลเกี่ยวกับการหลบหนีของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน และการตายของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน

(2) ชั้นพิจารณาและพิพากษาคดี ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับวัน เวลา สถานที่ นัดพิจารณาหรือพิพากษาคดี และการเปลี่ยนแปลงกำหนดเวลานัดหมายกำหนดนัดในการเป็นพยานในศาล และผลคำพิพากษาของศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลเกี่ยวกับการนำตัวผู้ต้องหาส่งฟ้องต่อศาล

(3) ชั้นหลังจากพิจารณาพิพากษาคดี ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นไปของจำเลย ข้อมูลเกี่ยวกับการรอลงอาญา การคุมประพฤติ การประกันตัวผู้กระทำความผิด หรือการที่ผู้กระทำความผิดหลบหนีจากการคุมขัง การที่จำเลยได้รับการปล่อยตัวเด็ดขาด รวมถึงการตายของจำเลย

โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลเกี่ยวกับการที่จำเลยได้รับการประกันตัวระหว่างการพิจารณาเพื่อออกไปต่อสู้อัยการแล้วได้ทำการหลบหนีออกนอกประเทศ

2) การบัญญัติบทบัญญัติเกี่ยวกับการแจ้งข้อมูลข่าวสาร และความลับหน้าเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาในทุกขั้นตอน ซึ่งควรจะทำให้การบัญญัติไว้เป็นกฎหมายหลักในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยแยกบัญญัติตามหลักของขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากลับคือ ในขั้นตอนการสอบสวนและฟ้องร้องคดี ชั้นพิจารณาและพิพากษาคดี ชั้นหลังจากพิจารณาพิพากษาคดี โดยเพิ่มบทมาตราและรับรองสิทธิดังกล่าวของผู้เสียหายในคดีอาญาไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยแยกไว้เป็นชั้นๆ ตามลักษณะและหมวดหมู่ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อความเป็นเอกเทศและง่ายต่อการนำมาปฏิบัติดังต่อไปนี้

โดยบัญญัติเพิ่มเติมไว้ในภาค 1 ลักษณะ 1 ไว้ในหลักการทั่วไป ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นมาตรา 6/1 ผู้เสียหายรวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4 5 และ 6 มีสิทธิในการได้รับทราบข้อมูล ดังนี้

- (1) ข้อมูลเกี่ยวกับการจับกุมตัวผู้กระทำความผิด
- (2) ความลับหน้าในการสอบสวนผู้กระทำความผิด
- (3) ข้อมูลเกี่ยวกับการขัง หรือการปล่อยตัวผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน
- (4) ข้อมูลเกี่ยวกับการตัดสินใจฟ้องหรือไม่ฟ้องคดี พร้อมเหตุผลประกอบ
- (5) การหลบหนีของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน
- (6) การตายของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน

ให้เจ้าพนักงานตำรวจและพนักงานอัยการแจ้งข้อมูลดังกล่าว ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของตนให้ผู้เสียหายทราบโดยเร็ว

บัญญัติเพิ่มเติมไว้ในภาค 3 ลักษณะ 1 เป็นบททั่วไป ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นมาตรา 157/1 เมื่อฟ้องจำเลยต่อศาลแล้ว ให้ศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแจ้งให้ผู้เสียหาย รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4 5 และ 6 ได้รับทราบข้อมูล ดังต่อไปนี้

- (1) ข้อมูลเกี่ยวกับวัน เวลา สถานที่ นัดพิจารณาหรือพิพากษาคดี
- (2) การเปลี่ยนแปลงกำหนดเวลานัด
- (3) หมายกำหนดนัดในการเป็นพยานในศาล
- (4) แจ้งสรุปผลของคำพิพากษา ในกรณีที่ศาลมีการลงโทษจำเลยหรือไม่ลงโทษจำเลย

รวมทั้ง ในกรณีที่ศาลได้กำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัย

บัญญัติเพิ่มเติมไว้ในภาค 7 ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นมาตรา 267/1 ภายหลังจากมีคำพิพากษา ผู้เสียหายรวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4 5 และ 6 มีสิทธิในการได้รับทราบข้อมูล ดังนี้

- (1) ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นไปของจำเลย
- (2) ข้อมูลเกี่ยวกับการรอลงอาญา
- (3) การคุมประพฤติ
- (4) การประกันตัวผู้กระทำความผิด
- (5) การที่ผู้กระทำความผิดหลบหนีจากการคุมขัง
- (6) การที่จำเลยได้รับการปล่อยตัวเด็ดขาด
- (7) การตายของจำเลย
- (8) ข้อมูลเกี่ยวกับการที่จำเลยได้รับการประกันตัวระหว่างการพิจารณา เพื่อออกไป

ต่อผู้คดี แล้วได้ทำการหลบหนีออกนอกประเทศ

เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ และเจ้าพนักงานคุมประพฤติต้องแจ้งข้อมูลดังกล่าว ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบ ของตนให้ผู้เสียหายทราบโดยเร็ว

อนึ่ง เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถยื่นคำร้องขอทราบข้อมูล และความคืบหน้าเกี่ยวกับคดีต่อเจ้าหน้าที่ และหน่วยงานของรัฐ ในขั้นตอนที่ผู้เสียหายมีความประสงค์จะรับทราบอีกหนทางหนึ่ง โดยอาจยื่นคำร้องเป็นหนังสือหรือด้วยวาจาก็ได้

นอกจากนั้น ในการกำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานของรัฐ แจ้งข้อมูลหรือความคืบหน้าเกี่ยวกับคดีให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับทราบนั้น อาจจะต้องกำหนดเป็นเงื่อนไขระยะเวลาในการแจ้งไว้ในแต่ละขั้นตอน อย่างเช่น ในประเทศอังกฤษที่กำหนดไว้ในชั้นสอบสวน และฟ้องร้องคดี ที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่แจ้งความชัดเจนเกี่ยวกับขั้นตอนของการดำเนินคดี และได้รับความช่วยเหลือในกรณีที่ตนเองต้องการ ตลอดจนสิทธิต่างๆภายใน 5 วัน โดยนับจากวันที่มีการแจ้งความ และในชั้นพิจารณาและพิพากษาคดี ได้กำหนดให้ตำรวจและพนักงานอัยการ แจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงผลเกี่ยวกับการดำเนินคดี อาทิเช่น การดำเนินคดี คำสั่งปล่อยตัวชั่วคราว หรือคำสั่งอื่นๆ พร้อมด้วยเหตุผลภายใน 5 วัน นับตั้งแต่การตั้งข้อกล่าวหา รวมทั้งกำหนดวิธีการที่เจ้าหน้าที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐดำเนินการในการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีให้แก่ผู้เสียหายได้รับทราบ ดังเช่น จดหมาย สื่ออิเล็กทรอนิกส์ คอลเซ็นเตอร์ ไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ

ขอเสนอแนะเพิ่มเติมว่า หากมีการกำหนดสิทธิในการคุ้มครองผู้เสียหายกรณีดังกล่าว และบทบัญญัติเพิ่มเติมในการแจ้งข้อมูล และความถี่ในการดำเนินคดีอาญาให้แก่ผู้เสียหาย ได้รับทราบแล้ว ก็ถือว่าการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายของไทยได้ครบถ้วนสมบูรณ์อย่างเหมาะสม ตามมาตรฐานสากลอันเป็นมาตรฐานพื้นฐานขั้นต่ำ ดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องจัดทำร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาขึ้นมาอีก นอกจากจะเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณแผ่นดินแล้ว ยังเพิ่มภาระและหน้าที่ให้แก่เจ้าพนักงานของรัฐ หรือหน่วยงานของรัฐอีกด้วย เพราะเหตุว่าประเทศไทยมีกฎหมายหลักในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายครบถ้วน อยู่แล้ว รวมทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพียงแต่ทำการปรับปรุงพัฒนาและแก้ไขเพิ่มเติม ในประเด็นที่ขาดตกบกพร่องในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาเท่านั้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กฤษฎา โปธิสาขา. Update ข้อกฎหมายวิอาญาจากฎีกาใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เดือนตุลา, 2561.
- กมลชัย รัตนสกววงศ์. “รัฐธรรมนูญประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน : 4 ประเด็นสำคัญ.” ใน หนังสือรวบรวมบทความทางวิชาการบนเส้นทางแห่งหลักนิติธรรม เนื่องในโอกาส เกษียณอายุราชการศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฌ นคร. จัดพิมพ์โดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2540.
- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. “หลักสิทธิและเสรีภาพ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย: แนวความคิดและภาคปฏิบัติ.” วารสารจตุลนิติ. (มกราคม- กุมภาพันธ์ 2554).
- คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล. คู่มือการสังเกตการณ์กระบวนการยุติธรรมทางอาญา แนวทางเพื่อการปฏิบัติลำดับที่ 5. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ, 2554.
- คณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ. ปัญหาบ้านเมือง. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ, 2558.
- คณิต ฌ นคร. วิอาญาวิพากษ์. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2552.
- คณิต ฌ นคร. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา: หลักกฎหมายและพื้นฐานการเข้าใจ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2560.
- คณิต ฌ นคร. คู่มือประชาชน : สิทธิของข้าพเจ้าในคดีอาญา. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2561.
- คณะกรรมการสิทธิการจับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม.
“การปฏิรูประบบการคุ้มครองผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดทางอาญา (เหยื่อหรือผู้เสียหาย). รายงานของคณะกรรมการจับเคลื่อนการจับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม สภابخเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ กรุงเทพมหานคร.” (2559).
- คณิต ฌ นคร. “วารสารยุติธรรมปริทัศน์.” ฉบับที่ 4. (2553). ปีที่ 4. อ้างใน “หลักนิติธรรม.” วารสารจตุลนิติ. (มกราคม– กุมภาพันธ์ 2557).
- ชาญชัย แสวงศักดิ์. “หลักนิติธรรม และหลักนิติรัฐ ความเข้าใจที่ไม่ตรงกันและผลที่มีต่อองค์กรตุลาการ.” วารสารศาลรัฐธรรมนูญ. ฉบับที่ 55. ปีที่ 19. (มกราคม – เมษายน 2560).

- ดวงจิตต์ กำประเสริฐ. กฎหมายแองโกลอเมริกันเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2553.
- ธีระ สุธีวราภรณ์. “การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรอง.” วารสารนิติศาสตร์. ฉบับที่ 4. ปีที่ 29. (ธันวาคม 2542).
- บรรเจิด สิงคะเนติ. หลักกฎหมายมหาชน หลักนิติธรรม/นิติรัฐ ในฐานะ “เกณฑ์” จำกัดอำนาจรัฐ. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2555.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. บทสัมภาษณ์ความเห็นทางวิชาการ “หลักสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย: แนวความคิดและภาคปฏิบัติ.” วารสารจตุรนิติ. (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2554).
- บรรเจิด สิงคะเนติ. “เสรีภาพทั่วไปและข้อจำกัดการใช้เสรีภาพ ตามมาตรา 25 รัฐธรรมนูญ 2560.” ใน วารสาร 60 ปี อุดม รัฐอมฤต ชีวีตและมิตรภาพบนเส้นทางวิชาการ. จัดพิมพ์โดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (24 ตุลาคม 2562).
- บวรศักดิ์ อวรรณโณ. “การปฏิรูปการเมืองภายใต้หลักนิติธรรม.” ใน หนังสือรวมบทความทางวิชาการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ชุดที่ 16 ศาลรัฐธรรมนูญ ยึดหลักนิติธรรมค้ำจุนประชาธิปไตย ห่วงใยสิทธิและเสรีภาพของประชาชน. จัดพิมพ์โดยสถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท แอคทีฟ พรินท์ จำกัด, 2561.
- ปกป้อง ศรีสนิท. กฎหมายอาญาชั้นสูง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2559.
- ประเทือง ธนิยผล. อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2549.
- ปรีชญน กิจวิวงศ์. ตารางคุณธรรมกฎหมายวิธีพิจารณาความเรียงมาตราและเจตนารมณ์ของกฎหมาย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2558.
- ปัญญา อุดชาชน. “สิทธิและเสรีภาพของพลเมืองอเมริกันภายใต้หลักประชาธิปไตย.” ใน หนังสือรวมบทความทางวิชาการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ชุดที่ 13 ศาลรัฐธรรมนูญกับการปฏิรูปการเมืองภายใต้หลักนิติธรรม. จัดพิมพ์โดยสถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พี. เพรส จำกัด, 2558.
- ปัญญา อุดชาชน. “หลักนิติธรรมสำหรับศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย.” ใน หนังสือรวมบทความทางวิชาการของ คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ในการประชุมระหว่างประเทศ. จัดพิมพ์โดยสถาบัน รัฐธรรมนูญศึกษา สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พี. เพรส จำกัด, 2562.

- ปกป้อง ศรีสนิท. “หลักการใช้อย่างบังคับของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.” ใน หนังสือรวบรวมบทความทางวิชาการ ที่ระลึก 60 ปี พี่ใหญ่ ใจหาญ. จัดพิมพ์โดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2561.
- พิชญา คณาวุฒิ. “สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. “เงื่อนไขการตรากฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน: “มาตร” ในการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย.” วารสารนิติศาสตร์. ฉบับที่ 2. ปีที่ 30. (มิถุนายน 2543).
- วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. “กระบวนการยุติธรรมทางอาญากับมาตรฐานสากล.” ใน หนังสือรวบรวมบทความทางวิชาการบนเส้นทางแห่งหลักนิติธรรม เนื่องในโอกาสเกษียณอายุราชการ ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ณ นคร. จัดพิมพ์โดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2540.
- วีรศักดิ์ แสงสารพันธ์. “ผู้เสียหายในคดีอาญา: การศึกษาสิทธิและการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- วีรศักดิ์ แสงสารพันธ์. “สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา: การศึกษาวิจัยระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย.” วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.
- วุฒิสักดิ์ เอมะสุวรรณ. “คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา : ศึกษาการช่วยเหลือผู้เสียหายและเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2555.
- วุฒิพงษ์ วิบูลย์วงศ์. หลักนิติธรรมกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา. หลักสูตรนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 1 วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2556.
- ศุภมาส พยัควิเชียร. “การช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 11 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.” (2551).
- สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์. “การมีส่วนร่วมของผู้เสียหายในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสหพันธ์สาธารณรัฐประเทศเยอรมนี.” วารสารคูลพาท. เล่มที่ 2. ปีที่ 58. (พฤษภาคม – สิงหาคม 2554).

- สมฤทธิ ไชยวงศ์. “หลักนิติธรรม: การคุ้มครองหลักนิติธรรมโดยศาลรัฐธรรมนูญ.” ใน หนังสือรวมบทความทางวิชาการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ชุดที่ 13 ศาลรัฐธรรมนูญกับการปฏิรูปการเมืองภายใต้หลักนิติธรรม. จัดพิมพ์โดยสถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พี. เพรส จำกัด, 2558.
- สุทธิมา พิพัฒน์พิบูลย์. “การคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา: ศึกษากระบวนการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มาตรา 245.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.
- สุพัตตรา ยุธชาติ. “ผู้เสียหายกับการมีส่วนร่วมในคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2552.
- อัจฉริยา ชูตินันท์. อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร :วิญญูชน, 2557.
- อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. ทฤษฎีอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2556.
- อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. สิทธิมนุษยชน. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2555.
- อุทัย อาทิวะ. คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ.พรีนติ้ง, 2554.
- อุทัย อาทิวะ. คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ.พรีนติ้ง, 2555.
- อุทัย อาทิวะ. คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ.พรีนติ้ง, 2558.
- อุทัย อาทิวะ. ทฤษฎีอาชญาวิทยากับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ.พรีนติ้ง, 2559.
- อุดม รัฐอมฤต และคณะ. “การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตาม มาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.” กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด นานาส่งพิมพ์, 2544.
- อุดม รัฐอมฤต. “หน้าที่ของรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.” ในหนังสือรวบรวมบทความทางวิชาการ เนื่องในโอกาสครบ 60 ปี ศาสตราจารย์ ดร. สมคิด เลิศไพฑูรย์, จัดพิมพ์โดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2562.
- อรรถพล ไหญ่สว่าง. “หลักนิติธรรม.” วารสารจตุรนิติ. (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2557).

เซอร์เบิร์ต แอล แพ็กเกอร์ (Herbert L. Packer) ในหนังสือเรื่อง The Limits of the Criminal Sanction. P.296.อ้างใน เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลสยาม พรินต์ติ้ง ประเทศไทย, 2551.

ภาษาต่างประเทศ

Aristotle. Politics. Trans: Jowett, 1926. อ้างใน อรรถพล ใหญ่สว่าง. “หลักนิติธรรม.” วารสารจลนिति. (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2557).

C. Harding et al. (eds.). Criminal justice in Europe: A Comparative Study. Oxford: Clarendon Press, 1995.

Christopher. Russell L. “Deterring Retributivism: The Injustice of “Just” Punishment.” Northwestern U. Law Rev 843. 96 (3). (2000).

Directive of the European Parliament and of the Council: establishing minimum Standards on the rights, support and protection of victims of crime, 2012.

Domestic Violence. Crime and Victims Act 2004. 32 Code of practice for victims.

Plato, the Law. Trans. T.J. Saunders. Penquin Classics, 1975. อ้างใน อรรถพล ใหญ่สว่าง. “หลักนิติธรรม.” วารสารจลนिति. (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2557).

Victims mean: Any person who has made an allegation to the police, or had an Allegation made on his or her behalf that they have been directly Subjected to criminal conduct under the National Crime Recording Standard (NCRS). This definition also includes.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ - นามสกุล

นายแสงเทียนน้อย คະสา

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2557 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

พ.ศ. 2562 รัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ประกาศนียบัตรวิชาชีพว่าความ รุ่นที่ 52

